

HUONOJEN ÄITIEN HANKALIA LAPSIA?

Kategoria-analyysi ilmoitusvelvollisten kirjoittamista lapsista kirjallisissa lastensuojeluilmoituksissa

TERTTU SOMERO-TORNIAINEN
Tampereen yliopisto
Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Sosiaalityön pro gradu-tutkielma
Marraskuu 2017

Tampereen yliopisto

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

SOMERO-TORNIAINEN, TERTTU: Huonojen äitien hankalia lapsia? Kategoria-analyysi ilmoitusvelvollisten kirjoittamista lapsista kirjallisissa lastensuojeluilmoituksissa

Pro gradu -tutkielma, 75 s., 2 liites.

Sosiaalityö

Ohjaaja: Suvi Raitakari

Marraskuu 2017

Tutkimuksessa tarkastellaan lastensuojelulaissa tarkoitettujen ilmoitusvelvollisten kirjoittamia lastensuojeluilmoituksia. Lastensuojeluilmoituksista tutkitaan sitä, millaisia kuvauksia ja tulkintoja kirjoitetaan lapsesta sekä lapsesta ja äidistä. Tutkimusaineisto on koottu eräästä suomalaisesta keskisuuresta kunnasta ja se koostuu ilmoitusvelvollisten kirjoittamista, 7-12 vuotiaita lapsia koskevista lastensuojeluilmoituksista vuodelta 2014. Tutkimuksen aineiston muodostavat valikoidut 31 ilmoitustekstiä, joissa on kirjoitettuna lastensuojeluilmoituksen sisältö kirjoittajan omin sanoin. Tässä tutkimuksessa tekstejä lähestytään sosiaalisen konstruktion viitekehyksestä, jolloin tekstit nähdään tekoina, joilla on seurauksia sekä todellisuutta ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa rakentavina kulttuurituotteina. Lähestymistavan avulla tutkimus tavoittelee tietoa kulttuurisista käsityksistä ja jäsenyksistä lastensuojelullista huolta herättävistä lapsista. Tutkimus on toteutettu kategoria-analyysin keinoin, Harvey Sacksin alun perin kehittämää jäsenkategorisoinnin analyysiä väljästi hyödyntäen.

Aineiston analyysissä kiinnostus on lapsi- ja äiti-kategorioihin liitettyissä kuvauksissa, toiminnoissa ja velvollisuuksissa. Sekä lapset että äidit tulevat kuvatuiksi enimmäkseen toimintojensa ja velvollisuuksiensa kautta sekä erityisesti poikkeamina kategoriasidonnaisista toiminnoista. Analyysin perusteella lastensuojeluilmoitustekstit jaotellaan teksteiksi, joissa lapsi kirjoitetaan suhteessa äitiinsä sekä teksteihin, joissa lapsi kirjoitetaan yksilönä. Suurin osa teksteistä ovat kuvauksia kategoriaparista lapsi-äiti. Yksityiskohtaisemmassa analyysissä nimetään kategoriapareiksi hankala lapsi-huono äiti, kunnollinen lapsi-huono äiti sekä hankala lapsi-hyvä äiti. Näissä teksteissä kuvaukset lapsesta ja äidistä ovat kietoutuneet tiiviisti yhteen, eikä niitä aina voi erottaa toisistaan. Lisäksi kategoriaparin kategorioiden kuvauksilla viitataan usein toiseen kategoriaan, jolloin vihjeiden ja suorien viittausten avulla vahvistetaan tai heikennetään lapsi- tai äiti-kategorian ongelmallisuutta.

Alle puolet teksteistä ovat kuvauksia, joissa toimijuus ja lastensuojelullinen huoli kirjoitetaan vain lapseen. Näistä tulkinnat lapsesta nimetään sääntöjä rikkovaksi lapseksi, väkivaltaiseksi lapseksi ja psyykkisesti oireilevaksi lapseksi. Lapselle keskeiseksi velvollisuudeksi kirjoitetaan aikuisten totteleminen, aikuisten pyyntöjen ja käskyjen noudattaminen. Ilmoitusteksteissä lapsi kirjoitetaan joko hankalaksi tai kunnolliseksi tästä näkökulmasta katsoen. Ongelma ja huoli liittyvät aina lapsen poikkeamiseen tästä kategoriasidonnaisen toiminnan odotuksesta.

Lastensuojeluilmoitusteksteissä vahvistetaan sekä lastensuojelullista huolta että lapsen tai äidin ongelmallisuutta ajallisten ja määrällisten ilmausten avulla. Nämä ovat retoristen keinojen lisäksi kirjoittajan tapa yrittää vakuuttaa lukija: ilmoitusvelvollinen pyrkii kirjoituksellaan siihen, että lastensuojelu alkaa toimia lapsen asiassa.

Avainsanat: lastensuojeluilmoitus, kategoria-analyysi, lapsi, äiti, huoli

University of Tampere
Faculty of Social Sciences

SOMERO-TORNIAINEN, TERTTU: Bad mothers' troublesome children? Categorization analysis of children written in child welfare mandatory referrals

Master's Thesis, 75 pages, 2 appendix pages

Social Work

Supervisor: Suvi Raitakari

November 2017

In this study written child welfare mandatory referrals are examined in order to find out, what kind of depictions and interpretations are written of a child, and of a child and her mother. The research material is collected from one Finnish middle-sized municipality. The material comprehends mandatory child welfare referrals in written form year 2014 considering children aged 7-12 years. The research material consists of 31 selected referral texts, in which the referrals' contents are written in one's own words. In this study the approach to the texts is social constructive. The texts are considered as acts with consequences and as cultural products, which are constructing reality in interaction between people. By means of this approach this study tries to reach knowledge of cultural understandings considering children raising concern. This study is executed by using the means of categorization analysis, utilizing sparsely Harvey Sacks' originally developed membership categorization analysis.

The interest in this study is in the categories of the child and the mother and depictions, activities and responsibilities related to them. Both children and mothers are depicted through their activities and responsibilities and especially through their anomalies of these category-bound activities. On the basis on analysis mandatory referrals are divided 1) in texts, in which the child is written with respect to her mother, 2) in texts, in which the child is written as an individual. Most of the texts are depictions of the standardized relational pair child-mother. In more detailed analysis are named three standardized relational pairs: troublesome child-bad mother, decent child-bad mother, troublesome child-good mother. In these texts the depictions of the child and the mother are intertwined tightly and are not always separable. Through the depictions of the member of the one category are often used to represent the member of the other category. In this case the cues and direct references strengthen or weaken the problematic of the child and the mother.

Less than a half of the texts are depictions, where agency and concern are written to the child only. Interpretations of these are named as: rule breaking child, violent child, mentally symptomatic child. The central responsibility to the child is obeying adults, complying adults' requests and orders. From this point of view children are written either troublesome or decent. Problems and concerns are always related to the child's anomaly of the category-bound activity.

In mandatory child welfare referrals both the concern and the problematic of the child or the mother are to be strengthen through temporal and quantifiable expressions. These are the means of the writer to convince the reader as well as rhetoric means. The obliged writer seeks for child welfare to act in child's concern.

Key words: child welfare, mandatory referral, categorization analysis, child, mother, concern

Sisällysluettelo

1 JOHDANTO	5
2 LAPSET JA LASTENSUOJELU YHTEISKUNNALLISESSA KONTEKSTISSA	7
2.1 Lapset ja perheet yhteiskunnan teksteissä ja asiakirjoissa	8
2.2 Lastensuojelu tutkielman institutionaalisena kontekstina.....	9
2.3 Lastensuojeluilmoitus asiakirjana ja kirjaamisena.....	11
3 PAIKANNUKSIA SOSIAALITYÖN TUTKIMUKSEEN.....	14
3.1 Lapsi sosiaalityön tutkimuksessa	14
3.2 Sosiaalityön asiakirjatutkimuksesta	17
4 TUTKIMUSASETELMA.....	20
4.1 Sosiaalinen konstruktionismi	20
4.2 Kattegoria-analyysi	22
4.3 Tutkimustehtävä ja tavoitteet	25
4.4 Asiakirja-aineiston kerääminen, rajaaminen, kuvailu ja analysoiminen.....	26
4.5 Eettiset kysymykset.....	35
5 LASTENSUOJELUILMOITUKSIIN KIRJOITETUT LAPSET	36
5.1 Lapsi kirjoitettuna suhteessa äitiin	37
5.2 Lapsi kirjoitettuna yksilönä.....	50
6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	60
LÄHTEET.....	67

1 JOHDANTO

Aikuisten käsitykset lapsista vaikuttavat aikuisten tekoihin ja toimintaan. Miten ja millaisena lapsi nähdään vai nähdäänkö häntä lainkaan? Aikuisten tavat nähdä ja tulkita lasta vaikuttavat siihen, miten lapsi kohdataan tai millaisia vaatimuksia hänelle asetetaan, millaisia asioita hänen ajatellaan tarvitsevan tai millaisilta asioilta ja kokemuksilta hänen olisi hyvä välttyä. Miten lapsi tulee aikuisten taholta tulkituksi, on keskeinen kysymys myös lastensuojelussa, kun toimenpiteitä, palveluita tai muita lapsiin liittyviä asioita pohditaan ja toteutetaan. Tutkimuksessani keskityn lastensuojeluprosessin alkuvaiheeseen ja *tarkastelen sitä, kuinka lapsi tulee kirjatuksi ja tulkituksi ilmoitusvelvollisten tekemisissä lastensuojeluilmoituksissa.*

Kiinnostukseni lastensuojeluteksteihin juontaa juurensa vuosien työskentelyyn sosiaalityöntekijänä lastensuojelussa. Työssäni olen ollut tekemisissä monenlaisten tekstien kanssa sekä niiden laatijana, että lukijana. Vuosien varrella olen usein pohtinut sanojen ja tekstien voimaa lastensuojelukäytännöissä, sillä tekstit ovat keskeisessä asemassa kaikissa lastensuojeluprosessien vaiheissa. Niitä kirjoitetaan, jotta saataisiin asioita aikaan ja päätöksiä tehtyä. Tekstit vaikuttavat lastensuojelun rakentumiseen ja kehittymiseen sekä järjestelmätasolla että työkäytännöissä, sillä tekstien avulla tuotetaan tietoa ja todellisuutta lastensuojelun sisällöistä sekä niistä lapsista ja perheistä, joiden katsotaan tarvitsevan lastensuojelun palveluja. Työntekijät vaihtuvat, organisaatiot muuttuvat, mutta tekstit pysyvät ja ovat osaltaan luomassa ymmärrystä siitä, mitä lastensuojelu on ja keitä ovat sen toimijat ja toiminnan kohteet (Vierula 2015, 135).

Teksteistä erityisen kiinnostukseni kohteeksi valikoituu lastensuojeluilmoitus, sillä siitä usein lapsen (ja perheen) kontakti ja mahdollinen asiakkuus lastensuojelussa alkaa. Kirjallinen lastensuojeluilmoitus on teksti, jolla lastensuojelulain velvoittama ilmoitusvelvollinen henkilö saa siirtää huolensa lastensuojeluviranomaisten tietoon ja heidän vastuulleen. Lastensuojeluilmoitus on myös sosiaalityöntekijän lupa olla yhteydessä perheeseen ja ottaa puheeksi herännyt huoli ja näin ylittää perheen yksityisyyden raja. Samalla ilmoitusvelvolliset tulevat määrittäneeksi niitä rajoja, joita he arvioivat olevan oman organisaationsa ja lastensuojelun tai omien velvollisuuksiensa ja lastensuojelun velvollisuuksien välillä. Ammatillisissa käytännöissä myös erilaiset organisaatiokohtaiset ohjeet ja oppaat ohjaavat lastensuojeluilmoituksen tekemistä. (Ks. Mahkonen 2003, 2015; Lastensuojelun käsikirja 2017).

Ilmoitusvelvollinen kirjoittaa lastensuojeluilmoituksen aina esimerkiksi omasta arvomaailmastaan, moraalikäsitteistään ja koulutustaustastaan käsin, mutta myös vallitsevan kulttuurin jäsenenä. Ilmoitusvelvollinen tekee aina valintoja siitä, mitä kirjoittaa. Sisältöön vaikuttavat hänen tietonsa ja havaintonsa tietystä yksittäisestä lapsesta, mutta myös käsitykset lapsista yleensä ja se mitä pidetään kulttuurisesti tavanomaiseen, hyvään lapsuuteen kuuluvana ja siitä poikkeavana. (Tiilikä 2007, 69.) Lastensuojelullinen huoli syntyy tilanteissa, joissa lapsen tai vanhemman toiminta ei vastaa kulttuurisia odotuksia, vaan niiden välillä on ristiriita. Tällaisia tilanteita ovat esimerkiksi lapsen luvattomat poissaolot koulusta tai vanhemman alkoholin käyttö lapsen läsnä ollessa.

Kirjoitetulla kielellä on kulttuurissamme erityinen voima: tulkinta kirjoitetusta kielestä vakavasti otettavana, painavana ja 'totena' polveutuu aina kirkollisista teksteistä lähtien (Tiilikä 2011, 169). Siksi myös tavat kategorisoida lasta lastensuojeluilmoituksissa ovat poikkeuksellisen vahvoja tekoja, joilla on merkittäviä seuraamuksia. Erityisesti ilmoitusvelvollisten tekemiin lastensuojeluilmoituksiin suhtaudutaan vakavasti.

On huomionarvoista, että lastensuojelukontekstiin sijoittuvissa tutkimuksissa ollaan oltu pääosin kiinnostuneita niistä lapsista ja perheistä, jotka jo ovat lastensuojelun asiakkaita. Oma tutkimukseni sijoittuu lastensuojelun rajapinnalle, sillä lastensuojeluilmoitus ei automaattisesti johda lastensuojeluasiakkuuteen. Lastensuojeluilmoitukset eivät siis kerro ainoastaan lastensuojelun piirissä olevista lapsista. Lastensuojeluilmoitukset kuvaavat enemmänkin lapsia, joiden ilmoitusvelvolliset omista lähtökohdistaan arvioivat olevan lastensuojelupalveluiden tarpeessa. *Siten lastensuojeluilmoitusten kautta voi tutkia ennen kaikkea aikuisten tulkintoja huolta herättävistä lapsista.* Haluan tutkimuksessani tarkastella aikuisten tulkintoja lapsista silloin, kun lapsi on kirjoitettu eli en halua tutkia sitä, onko lapsi kirjoitettu vai ei.

Yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen viitekehykset voidaan jakaa kolmeen perinteeseen: faktanäkökulmaan, kokemuskäsitteeseen ja konstruktionistiseen näkökulmaan. Jokaisessa näkökulmassa on oma tapansa suhtautua tutkimuskohteeseen, aineistoon, tutkijan ja tutkittavan väliseen suhteeseen ja tuloksiin. Tehdessäni tutkimusta konstruktionistisesta näkökulmasta olen kiinnostunut tutkimuskohteestani kulttuurisina merkityksinä ja toimintana, en tosiasioina tai subjektiivisina merkityksinä. En siis tavoittele tutkimuksellani tosiasiatietoa, vaan kulttuurisia tapoja tulkita ja jäsentää todellisuutta. Näin ollen *kiinnostukseni ei kohdistu ilmoitusvelvollisiin sinänsä tai heidän toimintansa arviointiin, vaan tarkastelen heidän tuottamiaan tekstejä kulttuurituotteina, jotka jäsentävät toimintaa ja sosiaalista todellisuutta.*

Tässä tutkimusraportissani käsittelem en ensin lapsia ja lastensuojelua yhteiskunnallisessa kontekstissa, jonka jälkeen esittelen aiemmin tehtyjä sosiaalityön tutkimuksia

2 LAPSET JA LASTENSUOJELU YHTEISKUNNALLISESSA KONTEKSTISSA

Pieniä ihmisiä on aina ollut, mutta lapsia ei. 1960-luvulla Philippe Ariès esitti ensimmäisenä rohkeana pidetyn ajatuksen lapsuuden sosiaalisesta rakentumisesta. Hän väitti, että lapsuus 'keksittiin' vasta keskiajan jälkeen, sillä siihen asti lapset olivat äidistä vieroittautumisen jälkeen osallistuneet yhteiskuntaan aikuisten tavoin, kykyjensä mukaan. Tietoisuus lapsuuden erityisyydestä syntyi vähitellen ja viitoitti sosiaalisesti, poliittisesti ja taloudellisesti lasten tarpeiden idean institutionalisoitumista, josta esimerkkinä koulujärjestelmän kehittyminen. (Alanen 2001, 174; Ariès 1962 ref. James & James 2004, 12-13.)

Lapsuutta on perinteisesti pidetty elämänvaiheena, jossa nuori ihmisyksilö (lapsi) kasvaa ja kehittyy hiljalleen aikuiseksi. Tällaisesta psykologis-pedagogisesta käsityksestä katsottuna lapsi nähdään keskeneräisenä, osaamattomana, aikuisten hoitoa ja ohjausta tarvitsevana, aikuisten hallitsemana. Niin sanottu uusi lapsikäsitelmä sen sijaan perustuu käsitykseen lapsesta tasavertaisena ihmisenä aikuisten kanssa, lapsesta toimijana, osallistujana ja vaikuttajana. Tämä käsitys on vahvana, vaikka monitieteinen lapsuustutkimus onkin pyrkinyt nostamaan esiin lapsuuden sosiaalisia ja kulttuurisia ulottuvuuksia. Lapsuuden instituutioissa, kuten päivähoitossa ja koulussa, säädellään lapsuutta ja instituutioiden keskeisyys lasten elämässä on muokannut käsitystä hyvästä lapsuudesta, yhdenmukaistaen lasten tarpeita ja etuja sekä ajatusta normaalilapsuudesta ja normaalista lapsesta. (Alanen 2001, 161-164; Neale 2004, 7-8.)

Suomalaisessa lapsipolitiikassa on 1990-luvun laman jälkeen ottanut tilaa idea lapsesta ja lapsuudesta sosiaalisena investointina, mikä perustuu näkökulmaan lapsesta tulevana aikuisena. Tähän näkökulmaan liittyy myös ajattelu lapseen liitetystä riskistä ja huolesta. Yksinkertaistettuna asiaa voisi kuvata seuraavalla tavalla. Kun lapsia ajatellaan tulevaisuuden aikuisina, kunnan kansalaisina, tulevana päätöksentekijöinä, tulevana yhteiskunnan rahoittajina, on olemassa riskinä se, ettei lapsista tulisikaan aikanaan haluttuja 'oikeanlaisia' aikuisia. Tätä kehitystä uhkaa esimerkiksi se, jos lapsi tai hänen vanhempansa toimivat kulttuurinormeista poikkeavalla tavalla. Tätä ajattelua seuraten riskit tulisi tunnistaa ajoissa, jotta lapsen kehitystä voidaan ohjata 'oikeaan' suuntaan.

2000-luvulla näiden riskien tunnistamiseksi on kehitetty lapsi- ja perhepalvelujen ammattilaisten käyttöön erilaisia, yksinkertaisia huoli-lomakkeita, joista tunnetuin ja käytetyin lienee huolen vyöhykkeistö (Eriksson & Arnkil 2012, 25-27). Tällä tavoin *huoli* terminä on vakiintunut lapsiammattilaisten käytössä ja lapsipoliittisissa keskusteluissa. Lastensuojelu on yhteiskunnallinen instituutio, jonka yhtenä tarkoituksena on toimia tilanteissa, jossa kulttuurisesti normaalina tai hyvänä pidetty lapsuus on jollakin tapaa uhattuna. Kun tällainen riski on olemassa, puhutaan vakiintuneesti *lastensuojelullisesta huolesta*. (Ks. Harrikari 2008.)

2.1 Lapset ja perheet yhteiskunnan teksteissä ja asiakirjoissa

Kaikenlaista tietoa on runsaasti teksteinä ja voidaankin puhua yhteiskunnan tekstualisoitumisesta. Lapset ja perheet käyttävät arjessaan paljon erilaisia tekstejä, mutta myös heidän elämäänsä säädellään ja ohjailaan erilaisten tekstien avulla. Lapset ja perheet ovat siis sekä tekstien käyttäjiä, että tekstien kohteita. Ihmisten toimintaa säädellään keskeisesti lakitekstien avulla. Laki on aikuisten luoma instituutio, jonka tarkoituksena on säädellä yhteiskuntaa ja varmistaa sosiaalisen järjestyksen toteutuminen. Laki voidaan nähdä myös aikuisten tapana säädellä ja kontrolloida lapsia ja lapsuutta. (James & James 2004, 75.) Suomi on ratifioinut YK:n Lasten oikeuksien sopimuksen ja sitä toteutetaan lainsäädännössämme ns. läpäisyperiaatteella. Suomessa ei ole siis erillistä lakia lasten oikeuksista, vaan lasten oikeudet ja näkökulma huomioidaan laaja-alaisesti, muun muassa kaikkien lakien valmisteluissa, jotka koskevat lapsia. Lasten oikeuksien toteutumisen mahdollistaminen ja varmistaminen katsotaan aikuisten ja erityisesti vanhempien tehtäväksi. (Yleissopimus lapsen oikeuksista 1989.) Muita erilaisia lasten ja perheiden elämää sääteleviä ja ohjailevia tekstejä ovat esimerkiksi säädökset, opetussuunnitelmat, toimenpidesuositukset ja kehittämissuunnitelmat. (Tiililä 2011, 163-166.)

Lapsi- ja lapsiperhekeskustelut ovat vahvoja yhteiskunnallisen keskustelun ja politiikan välineitä, mikä näkyy esimerkiksi Suomen hallituksen politiikkaohjelmassa, jossa kirjoitetaan lapsilähtöisen yhteiskunnan tavoittelemisesta (Ratkaisujen Suomi 2015). Myös hallituksen strategisena kärkihankkeena toteutetaan parhaillaan lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmaa (LAPE-ohjelma), jossa korostuvat lapsi- ja perhelähtöisten palvelujen kehittäminen. Taustana lasten ja perheiden voimalliseen esilläoloon strategia- ja ohjelmateksteissä voidaan nähdä vuosituhannen vaihteesta aktivoitunut keskustelu lasten pahoinvoinnista, joka käsitteenä pitää sisällään kaiken mahdollisen vähäisistä terveysongelmista vakaviin perheongelmiin. Aikuisten huoli lasten pahoinvoinnista on ollut niin suuri, että sillä on voitu perustella moninaisia poliittisia ja hallinnollisia projekteja, joiden

tavoitteena on ratkoa lapsiin liittyviä ongelmatilanteita. (Pösö 2012, 75-76; Forsberg & Ritala-Koskinen 2010, 47.)

Kirjoitettujen strategioiden ja ohjelmien teksteissä haasteena on, että ne eivät ole tulkinnallisesti yksiselitteisiä. Sama koskee myös Lasten oikeuksien sopimusta. Tekstiin liittyy aina lukijan tulkintaa. Kiinnostava esimerkki tästä on LAPE-ohjelmaan kirjattu tavoite: ”Lasten ja nuorten kanssa työskentelevillä eri alojen ammattilaisilla on tärkeä olla yhteinen näkemys lapsen ja nuoren hyvän kasvun tarpeista.” (Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma 2016, 16). Se, mitä hyvän kasvun tarpeilla tarkoitetaan, jäävät toimijoiden, useimmiten ammattilaisten tulkittaviksi. Tämä on kiinnostavaa myös siksi, että ohjelma rakentuu lapsi- ja perhelähtöisten palvelujen ajattelulle ja korostaa asiakkaan yksilöllisiä palvelutarpeita. Ohjelmassa kirjoitetaan lapsesta yksikössä, vaikka teksti tulee ymmärretyksi viittauksena lapsi-kategoriaan. Myös sosiaalityössä lapsikeskeisen ja lapsien osallistumista painottavan työskentelyn tärkeyttä on korostettu muun muassa erilaisten projektien ja hankkeiden myötävaikutuksesta. (Esim. Muukkonen & Tulensalo 2004; Väливаара 2004; Hastrup, Hietanen-Peltola, Jahnukainen & Pelkonen 2013)

Se, miten lapsista ja perheistä kirjoitetaan sanomalehdissä tai netissä, vaikuttavat omalta osaltaan siihen, minkälaiset asiat ja tilanteet tulkitaan (sosiaalisiksi) ongelmiksi. (Sosiaalisen) ongelman määrittymistä ei siis voida rajata pelkästään jonkun instituution, kuten lastensuojelun kontekstiin. Nykyään medialla on keskeinen rooli (sosiaalisten) ongelmien määrittymisessä. Kun mediassa leimataan julkisesti jokin toiminto, asia tai ilmiö (sosiaalisiksi) ongelmaksi, levittyy tietoisuus siitä tehokkaasti kulttuurin jäsenten keskuudessa. (Forsberg & Ritala-Koskinen 2010, 50.) Kaiken kaikkiaan voidaan sanoa, että yhteiskunnallisesti, lainsäädännöllisesti ja poliittisesti lapsilla ja heidän perheillään on vahva ja näkyvä asema nykyisessä yhteiskunnallisessa keskustelussa ja siitä syntyvissä teksteissä.

2.2 Lastensuojelu tutkielman institutionaalisenä kontekstina

Ymmärrän tutkimuksessani lastensuojelun sen suppeassa tulkinnassa eli lastensuojelulain säätelemänä lapsi- ja perhekohtaisena lastensuojeluna (Jahnukainen & Pösö & Kivirauma & Heinonen 2012, 36). Vuonna 2014 Suomessa tehtiin yhteensä 107 301 lastensuojeluilmoitusta, jotka kohdistuivat 5,9 prosenttiin suhteutettuna vastaavan ikäiseen väestöön (0-17-vuotiaat) suhteutettuna. Eniten lastensuojeluilmoituksia tehtiin 13 vuotta täyttäneistä ja sitä vanhemmista lapsista. Oman

tutkimukseni ikäryhmästä, 7-12-vuotiaista lapsista, lastensuojeluilmoituksia tehtiin koko maassa 5,3 prosenttiin vastaavan ikäiseen väestöön suhteutettuna. (Lastensuojelu 2014, 13-14.)

Lastensuojelun toiminta ja lastensuojeluprosessien eri vaiheet tulevat kirjatuiksi asiakirjoihin, lastensuojeluilmoituksesta aina lapsen ja perheen yksityiselämään voimakkaimmin puuttuvaan muotoon, huostaanottoon asti. Lastensuojeluilmoitusteksti saattaa toimia sellaisenaan, toki lukijan tulkitsemana tekstinä perusteluna johonkin lastensuojelun toimenpiteeseen. Lastensuojeluilmoitustekstin seurauksellisuus ei siis ole kavennettavissa ainoastaan sitä seuraavaan, lastensuojelulain työntekijää velvoittamaan (välittömän) lastensuojelutarpeen arviointiin, vaan huomattavasti pidemmälle ja laajemmin

Lastensuojelun toiminta perustuu vahvasti lainsäädäntöön. Lastensuojelun keskeiset periaatteet on kirjattu lastensuojelulain neljänteen pykälään, joka sisällöltään myötäilee vuosikymmeniä voimassa ollutta lakia lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta. Lakiin kirjoitettuja periaatteita voidaan tulkita myös yhteiskunnallisena normina hyvästä lapsuudesta. Näitä periaatteita seuraten hyvä lapsuus kuvautuu sellaiseksi, jossa lapsi saa kehittyä tasapainoisesti ja voi hyvin; jossa lapsella on läheisiä ja jatkuvia ihmissuhteita; jossa lapsi saa ymmärrystä ja hellyyttä sekä ikä- ja kehitystasonsa mukaista valvontaa ja huolenpitoa; jossa lapsi pääsee taipumuksiaan ja toiveitaan vastaavaan koulutukseen; jossa lapsi saa kasvaa turvallisessa ympäristössä; jossa hänen ruumiillinen ja henkinen koskemattomuus on taattu; jossa lapsi kasvaa vastuullisuuteen ja itsenäistymiseen; jossa lapsi voi osallistua ja vaikuttaa omiin asioihinsa; jossa otetaan huomioon lapsen oma kieli, kulttuuri ja uskonto. Vanhemmille (ja muille aikuisille) on kirjoitettu vastuunsa periaatteiden toteutumisesta. (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 361/1983; Lastensuojelulaki 2017.) Tämä kuvaa myös lapsiin liitettyä sidoksisuutta aikuisiin ja erityisesti omiin vanhempiinsa.

Lastensuojelun asema on yhteiskunnassa vakiintunut ja mutta usein sillä on negatiivinen kaiku julkisissa keskusteluissa. Lastensuojelu yhdistetään kulttuurisesti herkästi huostaanottoihin. Usein väitetään, ettei lastensuojelu 'tee mitään' tai toisaalta sen katsotaan puuttuvan liian kevein perustein perheiden yksityisyyteen. Näitä käsityksiä vahvistetaan julkisuudessa eri mediavälineissä esillä olevien ääritapausten myötä. Lastensuojelun paikka (ja kenties sisältökin) palvelujärjestelmässä on murroksessa, sillä muun muassa valtakunnallisen LAPE-ohjelman yhtenä tarkoituksena on organisoida uudelleen lapsi- ja perhepalvelut, siirtämällä palveluiden painopistettä entistä enemmän varhaiseen tukeen. Tässä palveluiden uudelleen järjestelyä koskevassa ohjelmatekstissä lastensuojelu

kuvataan erityistason palveluna, erillisenä perhekeskustoimintamallista ja sen edustamasta matalan kynnyksen palveluista. (Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma 2016.)

Lastensuojelun kehittämissasiakirjojen (Ks. Hietanen-Peltola, Jahnukainen & Pelkonen 2013; Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma 2016) lapsikeskeisyyden painotuksista huolimatta lastensuojelun käytännöissä on pitkä ja vahva perinne aikuisten kanssa työskentelystä. Perheiden ja perheenjäsenten erilaisten tarpeiden, ongelmien monitahoisuus ja ristiriitaisuus eräällä tavalla 'pakottavat' lastensuojelua toteuttavia työntekijöitä valitsemaan aikuislähtöisyyden. Aikuisten vaatavuus jättää alleen lasten kohtaamisen ja tiedon työskentelyssä (Hurtig 2006, 169).

2.3 Lastensuojeluilmoitus asiakirjana ja kirjaamisena

Lastensuojelulaissa lastensuojeluviranomaisen tiedonsaanti pyritään varmistamaan lastensuojeluilmoituksen avulla. Lastensuojeluilmoituksen tarkoituksena on varmistaa lastensuojeluviranomaisen tiedonsaanti mahdollisesti lastensuojelun tarpeessa olevasta lapsesta. Lastensuojeluilmoituksen voi tehdä kuka tahansa, mutta velvollisuus ilmoituksen tekemiseen on lakiin erikseen kirjattu ja määritelty. *Ilmoitusvelvollisia* ovat sosiaali- ja terveydenhuollon, lasten päivähoiton, opetustoimen, nuorisotoimen, poliisitoimen, Rikosseuraamuslaitoksen, palo- ja pelastustoimen, sosiaalipalvelujen, lasten päivähoiton tai terveydenhuollon palvelujen tuottajan, opetuksen tai koulutuksen järjestäjän, seurakunnan tai muun uskonnollisen yhdyskunnan, pakolaisten vastaanotto- ja järjestelykeskuksen, hätäkeskusten, koululaisten aamu- ja iltapäiväkerhojen, Tullin, Rajavartiolaitoksen ja ulosottoviranomaisen työntekijät ja luottamushenkilöt. Ilmoitusvelvollisuus koskee myös kaikkia vastaavissa tehtävissä toimeksiantosuhteessa tai itsenäisinä ammatinharjoittajina työskenteleviä sekä kaikkia terveydenhuollon ammattihenkilöitä.

Ilmoitusvelvollisuus syntyy tilanteessa, jossa ilmoitusvelvolliset ”ovat tehtävässään saaneet tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää mahdollista lastensuojelun tarpeen selvittämistä”. (Lastensuojelulaki 417/2007.) Lain tulkinta ja konkretisoiminen eli minkälaisissa tilanteissa ja milloin ilmoitus pitää tehdä, on jäänyt ilmoitusvelvollisten ratkaistavaksi. Sama koskee lastensuojeluilmoituksen sisältöä: laissa ei ole määritelty ilmoituksen muotoa tai sisältövaatimuksia, jolloin ilmoitusvelvollinen itse ratkaisee, mitä kirjoittaa. Ilmoitusvelvollisilla ei ole mahdollisuutta tehdä lastensuojeluilmoitusta nimettömänä, kuten yksityishenkilöillä on.

Lastensuojeluilmoituksen voi tehdä suullisesti tai kirjallisesti. Tutkimusaineistoni ajankohtana (vuonna 2014) lastensuojelulain määrittäminä ilmoitusmuotoina olivat myös pyyntö lastensuojelutarpeen selvittämiseksi sekä ennakkollinen lastensuojeluilmoitus. Pyyntö lastensuojelutarpeen selvittämiseksi eroaa varsinaisesta lastensuojeluilmoituksesta siinä, että se tehdään yhdessä lapsen tai hänen vanhempansa kanssa eli heidän suostumuksellaan. Lastensuojeluilmoitus ei edellytä asianosaisen suostumusta, eikä asianosaisilla siten ole välttämättä ennakkoon tietoa lastensuojeluilmoituksen tekemisestä tai sen sisällöstä. Ennakollinen lastensuojeluilmoitus taas tehdään tilanteessa, jossa nainen on raskaana ja syntyvän lapsen arvellaan perustellusti tarvitsevan lastensuojelun tukitoimia heti syntymänsä jälkeen. Sitten pyyntö lastensuojelutarpeen selvittämiseksi on poistunut lainsäädännöstä, tosin vain käsitteenä, sillä voimassaolevan lainsäädännön kohta ”Yhteydenotto sosiaalihuoltoon tuen tarpeen arvioimiseksi” on sisällöltään otsikkoa lukuun ottamatta täsmälleen sama. (Lastensuojelulaki 417/2007; Lastensuojelulaki 2017.) Ilmoitusvelvollisten joukkoon on lisätty vuonna 2015 voimaan tulleella lakimuutoksella Tulli, Rajavartiolaitos ja ulosottoviranomaiset.

Lastensuojeluilmoitukset ovat lastensuojelun asiakirjoja, mutta pääsääntöisesti muiden kuin lastensuojelun työntekijöiden laatimia. Ilmoitusvelvollinen on lastensuojeluilmoituksen laatiessaan tiennyt kenelle (tai mille instituutiolle) kirjoittaa ja, että ilmoitus aiheuttaa lastensuojelutarpeen arvioinnin. Lastensuojeluilmoitukset on kirjoitettu siten huolta herättäneessä tilanteessa lastensuojelun sosiaalityöntekijälle, jonka velvollisuus on selvittää lapsen tilannetta ja palvelutarvetta. Tämä tekee tutkimukseni asiakirja-aineistosta erityisen.

Kirjalliseen lastensuojeluilmoitukseen käytetään yleisesti valmista lomakepohjaa, joka löytyy laajasti kuntien nettisivuilta, harvoin kuitenkin sähköisesti täytettävänä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) internetissä ylläpitämästä Lastensuojelun käsikirjasta löytyy lastensuojeluilmoituslomakepohja, jota on hyödynnetty varsin laajalti Suomen kunnissa. Joissakin kunnissa THL:n lomakepohjaa on muokattu esimerkiksi kunnan omia tunnisteita ja yhteystietoja lisäämällä, joissakin muotoiltu osia uudelleen, esimerkiksi apukysymyksiä lisäämällä. Monissa kunnissa THL:n lomake on käytössä sellaisenaan. Näin myös kunnassa, jossa tehtyjä lastensuojeluilmoituksia tutkin.

Lastensuojeluilmoituslomakkeessa (liite 1) ilmoittajaa pyydetään kertomaan monenlaisia ja yksityiskohtaisia tietoja, joiden perusteella pystyy esimerkiksi yksilöimään kyseessä olevan lapsen, tämän huoltajan sekä ilmoittajan. Pyydetyistä tiedoista riippuen kirjoitusmuoto vaihtelee ennalta

määritettyjen vastausvaihtoehtojen rastitusvalinnoista, tarkasti määritettyjen asiasisältöjen kautta vapaaseen tekstiin. Rastitusvaihtoehdoin pyydetään tietoja lapsen asumisesta, lastensuojeluilmoituksen tekemisen kertomisesta lapselle, lastensuojeluilmoituksen tekemisen ilmoittamisesta huoltajalle/huoltajille sekä ilmoittajatahosta. Tarkasti määritetyt sisällöt koskevat lapsen ja huoltajien nimiä, henkilötunnuksia ja yhteystietoja sekä ilmoittajan nimeä, virka-asemaa, toimipaikkaa ja yhteystietoja. Vapaamuotoisin kirjaamiskohta on lastensuojeluilmoituksen sisältö (kuvaa omin sanoin). Tämä kohta on tutkimukseni keskiössä, sillä siinä ilmoitusvelvollinen kuvaa omin sanoin niitä asioita ja tapahtumia, joiden perusteella katsoo olevansa velvollinen tekemään kyseisestä lapsesta lastensuojeluilmoituksen.

On huomattava, että ilmoittajaa pyydetään täyttämään lomake ”niiltä osin, kuin mitä hänellä on tiedot olemassa”. Ilmoittaja myös arvioi itse, milloin ja miltä osin pyyntö ”tiedot ovat olemassa” täyttyy. Ilmoittaja määrittää lomaketta täyttäessään ’tiedon’ käsitteen ja valikoi, mitkä asiat ovat ’tietoa’. Tämä tuottaa mahdollisuuden siitä, ettei ilmoituslomakkeen kaikkia kohtia ole täytetty, jos ilmoittajalla ei tosiasiallisesti ole kyseistä tietoa tai jos hän tulkitsee tiedossaan olevan asian esimerkiksi epätodeksi. Myös yksityishenkilöt voivat käyttää samaa lomakepohjaa lastensuojeluilmoituksen tekemiseen.

Lomakkeen sanavalinnoissa huomioni kiinnittyy lastensuojeluilmoituksen asianosaisille kertomiseen ja ilmoittamiseen. Asianosaisille lastensuojeluilmoituksen osalta kysytään lapselle *kertomisesta* ja huoltajalle *ilmoittamisesta*. Kertominen ja ilmoittaminen eivät ole sama asia. Sanavalinnoista syntyy vaikutelma, että huoltajalle riittää, että hän saa tiedon siitä, että lastensuojeluilmoitus on hänen huollossaan olevasta lapsesta tehty. Voidaan ajatella, että huoltaja *aikuisena* tietää, mikä lastensuojeluilmoitus on ja mitä se tarkoittaa. Lapselle kertominen taas antaa vaikutelman siitä, että pelkkä tieto ilmoituksesta ei riitä, vaan lapsen edellytetään saavan tietoa, mitä hänellä ei *lapsena* edellytetä olevan eli esimerkiksi mikä lastensuojeluilmoitus on, mitkä sen tehtävät ovat ja mitä sen tekeminen tarkoittaa.

Rastitusvaihtoehdot lastensuojeluilmoituksesta kertomisesta ja ilmoittamisesta ovat lapsen ja huoltajan osalta samat kolme: kyllä, ei, ei tietoa. Lisäksi kohtaan voi kirjata vapaamuotoisesti lisätietoja. Lomakkeessa annettujen valmiiden vaihtoehtojen järjestys voi olla sattumanvarainen. On myös mahdollista, että vaihtoehtojen järjestys ohjaa siihen, että kyllä-vaihtoehto on suositeltavin. Lisäksi on huomioitava, että huoltajalle/huoltajille ilmoittaminen ei anna yksiselitteistä tietoa siitä, kenelle lastensuojeluilmoituksesta on ilmoitettu tai kenelle lomakkeella ohjataan tieto annettavaksi.

Lapsella voi olla yksi, kaksi tai useampia huoltajia. Kun lapsella on enemmän kuin yksi huoltaja, pitävät kaikki vastausvaihtoehdot sisältävät mahdollisuuden siitä, että valittu vastaus koskee vain yhtä huoltajaa, osaa huoltajista tai kaikkia huoltajia. Valmiilla lomakepohjalla on sen täyttämiseen ohjaava vaikutus, mutta se antaa ilmoitusvelvollisen valita, mitä ja miten täyttää.

3 PAIKANNUKSIA SOSIAALITYÖN TUTKIMUKSEEN

Sosiaalityön tutkimustraditiossa lasta on lähestytty kahdella tavalla. On tutkimuksia, joissa tutkimuksen kohteena ovat aikuisten käsitykset lapsista sekä tutkimuksia, joissa tutkimuksen kohteena ovat lasten omat käsitykset tai kokemukset erilaisista asioista tai ilmiöistä. Oma tutkimukseni kiinnittyy ensin mainittuun tutkimustraditioon. Tämän vuoksi luvun pääpaino on tutkimuksissa, joissa tarkastellaan aikuisten tapoja tehdä tulkintoja lapsista ja lasten (ongelma)tilanteista. Ensimmäisessä alaluvussa esittelen lyhyesti sosiaalityön lapsitutkimuksia. Toisessa alaluvussa esittelen yksityiskohtaisemmin tehtyjä asiakirjatutkimuksia, jollainen omakin tutkimukseni on.

3.1 Lapsi sosiaalityön tutkimuksessa

Lapset itsessään, omine käsityksineen ja kokemuksineen eivät ole aina olleet sosiaalityön tai muunkaan tieteellisen tutkimuksen kiinnostuksen kohteena. Kiinnostus lapsiin itseensä ja lasten tietoon on lisääntynyt merkittävästi monitieteisen lapsuustutkimuksen myötä, jossa lapset nähdään niin sanotun uuden lapsikäsityksen mukaisesti aktiivisina sosiaalisina ja kulttuurisina toimijoina; ihmisinä, joilla on tarve tulla havaituiksi, kunnioitetuiksi ja osallisiksi. (Alanen 2001; Eskonen 2005, 34-35; Forsberg, Ritala-Koskinen & Törrönen 2006.) Sosiaalityön tutkimuksessa lapsia on tutkittu pääasiallisesti lastensuojelun avohuollon ja sijaishuollon konteksteissa. Näissä tutkimuksissa on tarkasteltu muun muassa lasten kertomuksia väkivallasta, lasten arkea ja arkista toimintaa laitospäristössä, koulukodissa olemisen merkityksiä, maahanmuuttajalasten osallisuutta lastensuojelussa sekä lasten kokemuksia lastensuojelun ryhmätoiminnasta. (Törrönen 1999; Pösö 2004; Eskonen 2005; Anis 2006; Heikkinen 2006.)

Sosiaalityön tutkimuksessa onkin tutkittu enemmän aikuisten, vanhempien, viranomaisten ja asiantuntijoiden käsityksiä ja tulkintoja lapsesta tai lapsen elämästä, välillisesti. Aikuisilta on kysytty eri tavoin heidän näkemyksiään ja käsityksiään lapsista, jolloin on saatu aikuisten kuvauksia lapsista tai lasten elämänpiiriin liitetyistä asioista ja ilmiöistä. Toisaalta myös aikuisten tuottamia asiakirjoja

tai muita kirjoituksia on tutkittu lapsen ja hänen maailmansa ymmärtämiseksi. Nämäkin tutkimukset sijoittuvat pääosin lastensuojelun prosessien tai palvelujen konteksteihin.

Lastensuojelun erilaiset asiantuntija- ja asiakastyön käytännöt ovat olleet tutkimuskontekstina useammassa tutkimuksessa. Pösö (1993) on tutkimuksessaan tarkastellut koulukodissa tehtäviä tulkintoja ja arviointeja lapsista. Tutkimus on kuvaus koulukodin toiminnasta ja tehtävästä, mutta erityisesti toiminnan kohteista: lapsista, joita luonnehditaan, kuvataan ja määritetään tavoilla, jotka vaikuttavat myös käytännön toimintaan. Pösön tarkastelussa on erityisesti poikkeavuuden ja sukupuolen näkökulmat, kun hän etsii koulukotihoidon pahatapaiseksi määrittelemää lasta. Pösö tunnistaa muutamien, toistuvien määritysten pohjalta lapsen pahatapaisuuden kuvauksen sosiaalisen kaavan, jossa lasta kuvataan muutamien sosiaalisten instituutioiden kautta. Sosiaalisia instituutioita, kuten perhettä, koulua, päihteitä, sosiaalisia suhteita, lasten yleistä elämäntapaa ja rikoksia kuvattiin normijärjestelminä, joiden mukaista käytöstä lapsilta odotettiin. Pahatapaiseksi tuli tulkituksi näitä normijärjestelmiä käyttäytymisellään rikkova lapsi, mutta lapsen pahatapaisuutta arvioitiin myös lapsen taipumuksena ja suhtautumisena sosiaaliseen. Koulukotikontekstissa keskeistä oli määrittää lapsi nimenomaan sosiaalisesti pahatapaisena, erontekona psykiatriseen pahatapaisuuteen. (Pösö 1993, 243.)

Hannele Forsberg (1994) on tutkinut sosiaalitoimistossa käytyjä asiakaskeskusteluja ja tarkastellut sosiaalityöntekijöiden perhetulkintoja sosiaalitoimistotyössä. Hän on kiinnittänyt erityisen huomionsa siihen, miten ja millä seurauksilla eri yksilöt kytketään perheeseen sukupuolensa ja ikänsä perusteella (Emt., 18). Oman tutkimukseni kannalta kiinnostavaa on tutkimuksen osuus perhekytköksistä yksilön ikään liittyen. Alaikäisiä lapsia koskevassa puheessa Forsberg on havainnut lapsuutta koskevien määreiden murtumakohtia, joissa lapsen käyttäytyminen rikkoo lapsen ja aikuisen oletettua valta- ja vastuusuhdetta. Näissä kohdissa elämänvaiheisiin tavanomaisesti liitetyt oikeudet ja velvollisuudet tulevat kyseenalaistetuiksi, joista esimerkkeinä ovat uhkaavasti äitiään kohtaan käyttäytyvä poika tai varhaisteini-iässä äidiksi tuleva tyttö. (Emt., 100-101.) Tämänkaltaisissa lapsuutta koskevien määreiden murtumakohdissa kulttuuriset odotukset ja käyttäytymisnormit tulevat esiin. Myöhemmässä tutkimuksessaan Forsberg on tutkinut sitä, miten perhe ja lapsi tulevat tulkituiksi suhteessa toisiinsa perhetukikeskusten ja sosiaalitoimistojen asiantuntijatyössä, jossa ratkaistaan lastensuojelullisia ongelmia. Hän on tarkastellut asiantuntijakäytännöissä sitä, millaisia erilaisia asemia antavia tulkintoja lapselle annetaan. Sosiaalitoimistokontekstissa lapsi tulee määritetyksi perään katsottavaksi sekä huolehtimista, suojelua ja ojentamista tarvitseväksi lapseksi. (Forsberg 1998.)

Myös Johanna Hurtig on tutkinut lastensuojelun asiakastyön käytäntöjä ja tutkimuksessaan tarkastellut lasten paikan rakentumista lastensuojelun perhetyössä. Hänen perhetyön ja perhekuntoutuksen asiakastilanteista havainnoimalla keräämänsä aineistossa kaikkia lapsia yhdisti näkymättömyys. Hän kuvaa, että lasten pulmat ja pahoinvointi olivat enimmäkseen jääneet lasten vanhemmiltakin havaitsematta, jolloin lasten vanhemmat eivät puhuneet lapsiin liittyvästä huolestaan perhetyöntekijöille tai pyytäneet niihin liittyen heiltä apua tai mielipidettä. (Hurtig 2003.)

Suvi Raitakari (2006) on väitöskirjassaan tutkinut ammattilaisten tapoja kohdata ja nimetä nuoria lastensuojelullisen tukiasumisen kontekstissa. Hän on tutkinut nuorten institutionaalisia minuuksia sekä vuorovaikutuksessa että asiakirjoissa. Vaikka aineisto koostuukin 16-25-vuotiaista nuorista eli aineisto on hyvin erilainen kuin omani, on tutkimuksella relevanssia oman tutkimukseni kannalta, koska tutkimus sijoittuu lastensuojelun palveluihin. Tukisuunnitelmakeskusteluissa Raitakarin tutkimuksessa puhuja-asemien tarkastelun kautta tulee esiin ammattilaisten (ja muiden aikuisten) tulkintoja siitä, mitä tai millainen nuori on, mitä hänen pitäisi olla sekä millaiseksi hänen pitäisi tulla ja millaiseksi hän on tulossa. Näissä keskusteluissa nuori tulee määritellyksi ja nimetyksi aikuisen taholta kymmenillä määreillä, enimmäkseen asioiden ongelmallisuuden kautta. Myönteisiä määreitä on selkeästi vähemmän ja ne sijoittuvat usein ammattilaisten tavoitekuvauksiin ja siten tulevaisuuteen. (Emt., 128-183.) Tukisuunnitelmakeskusteluissa nuoret tulivat määritetyiksi ainakin jälkihuoltonuoreksi, sairaaksi, päihdeongelmaiseksi tai huonosti kasvatetuksi nuoreksi (Raitakari 2006, 265).

Johanna Korpinen (2008) on tarkastellut lastensuojelun eri osapuolten asiantuntijuuksia hallinto-oikeuden suullisissa käsittelyissä. Hän on havainnut lasten asiantuntijuuden olevan aikuisten ehdoilla puhumista, jossa lapsen omat näkemykset saatetaan jättää sivuun tai kokonaan kertomatta. Oman tutkimukseni näkökulmasta Korpinen esittämä analyysi aikuisten välittyneistä tavoista kertoa ja kuvata lapsen tilannetta toisille aikuisille on kiinnostava, sillä myös lastensuojeluilmoitusten perusasetelmassa aikuiset (ilmoitusvelvolliset) kertovat ja kuvaavat, tosin kirjoittamalla, lapsen tilanteesta toisille aikuisille (lastensuojelun työntekijät). Korpinen tunnistaa aikuisten välittyneissä kertomuksissa kolme tapaa kuvata lasta. Lapsia koskevissa kertomuksissa lasta kuvattiin ongelmallisena tai normaalina tulkitun käyttäytymisen tai toiminnan kautta, joka nojaa vahvasti kehityspsykologiselle ajattelulle. Normaalin tulkinta ei ole kiistaton ja sen kautta tulee perustelluksi keskenään ristiriitaisetkin käyttäytymis- tai toimintatavat eri osapuolien intresseistä riippuen. Toisena kertomustyyppinä Korpinen nimeää lapsen olemuksen kuvaukset. Näissä kuvauksissa lapsen ulkonäkö, käyttäytyminen tai reagoitavat tulivat merkityksellisiksi, kun aikuistoimijat oikeuttivat

erilaisia toimenpiteitä. Lapsen tietty olemus ei tullut tulkituksi vain yhdellä tavalla, vaan useilla tavoilla, kuten luonteenpiirteeksi tai pitkäkestoiseksi oireiluksi. Kolmantena kertomustyyppinä Korpinen nimeää lapsen kuvauksen ihmissuhteiden kautta, erityisesti lapsi-vanhempi-suhteissa ja kiintymyssuhteissa. (Emt., 169-198.)

3.2 Sosiaalityön asiakirjatutkimuksesta

Dokumentteihin liittyvät tutkimukset voidaan jakaa tutkimuksen tiedonintressin ja lähtökohtien perusteella kahtia: tutkimuksiin, jotka etsivät dokumenteista faktatietoa yhteiskunnasta, sosiaalityöstä ja sen asiakkaista sekä tutkimuksiin, joissa dokumentteja tarkastellaan sosiaalisen todellisuuden ja ongelmien määrittämisen näkökulmasta. (Karvinen-Niinikoski & Tapola 2002, 10). Jälkimmäisessä lähestymistavassa tutkimuksen ei katsota suoraan kertovan todellisuudesta, vaan pikemminkin tulkitsevan ja tuottavan sitä valitusta näkökulmasta ja tiettyä tarkoitusta varten. (Esim. Saurama 2002; Günther 2015; Pekkarinen 2015). Oma tutkimukseni kiinnittyy tähän jälkimmäiseen joukkoon.

Institutionaalisissa käytännöissä laaditut asiakirjat ovat olemassa tutkijasta huolimatta, eikä niitä ole laadittu tutkimusta varten. Asiakirjoilla on useanlaisia tehtäviä ja tavoitteita, jotka vaikuttavat niiden laadintaan. Asiakirjat ovat toimintaa, jossa kirjoittaja pyrkii argumentoiden vakuuttamaan lukijaa esimerkiksi tuen ja palveluiden tarpeesta. Asiakirjat ovat ammattilaisten työvälineitä, joiden avulla kootaan ja välitetään tietoa, niiden avulla suoritetaan työtehtäviä, ja toisaalta todistetaan tehtävien tulleen suoritetuiksi. (Atkinson & Coffey 2004, 69; Raitakari 2006, 48; Tiililä 2007, 20; Günther 2015, 69.) Ammattilaisten kirjoittamat asiakirjat ovat moniäänisiä, mikä näkyy esimerkiksi käytetyssä kielessä, muun muassa ammattikuntaakohtaisena erikoissanastona. Toisaalta ne sisältävät alkuoletuksia kirjoittajan ja lukijan yhteneväisestä tavasta ymmärtää asioita, jaetusta tietopohjasta. Asiakirjat eivät myöskään synny tyhjiössä, vaan niihin vaikuttavat institutionaalisten käytäntöjen lisäksi kulttuuriset normit sekä lainsäädännön luomat toiminnan kehykset. (Hall & Slembrouck & Sarangi 2006, 17; Günther 2015, 75.)

Suomalainen sosiaalityön asiakirjatutkimus on painottunut lastensuojeluun (Kuusisto-Niemi 2012, 15). Lastensuojelussa asiakirjojen asema on poikkeuksellinen niiden toimeenpanevan voiman vuoksi (Saurama 2002, 52). Esimerkiksi lastensuojeluilmoitus voi muuttaa lapsen elämää merkittäväällä ja peruuttamattomalla tavalla, ja myös siksi niitä on tärkeä tutkia. Lastensuojeluilmoitukset, jotka ovat tämänkin tutkimuksen fokuksessa, ovat valikoituneet sosiaalityön tutkimuksen kohteeksi harvoin. Lisensiaatintutkimuksessaan Anne Korhonen (2008) on tutkinut lastensuojeluilmoituksissa lapseen

kohdistuvan huolen ilmenemistä sekä ilmoittajien toimintaa. Tutkimuksessaan hän on tehnyt jäsenyksiä huoliviestien laadusta ja lastensuojeluilmoituksen tehtävistä. Oman tutkimukseni kannalta erityisen kiinnostavaa Korhosen tutkimuksessa on lapsen toimijuus tilanteissa, joissa lapsi itse on ollut se, joka on kertonut huolta herättävästä tilanteesta. Tämän rajan tai kynnyksen ylittäminen on vaikeaa, sillä Korhosen mukaan lapset hakevat ulkopuolista apua tilanteeseen vasta pakon edessä. (Emt., 68.) Tässä kuvautuu murtuma lapsen ja vanhemman kulttuurissamme määritettyjen tehtävien osalta, jossa vanhemman 'kuuluu' huolehtia lapsesta ja lapsen hyvinvoinnista. Voitaneen myös ajatella, että lapsi on omaksunut vallitsevan kulttuurin, koska rikkoo rajan vasta pakottavassa tilanteessa.

Antti Mäkelä (2008) on puolestaan tutkinut poliisin tekemiä lastensuojeluilmoituksia kvantitatiivisin menetelmin toteutetussa lisensiaatintutkimuksessaan. Hän on tutkinut poliisin tekemiä lastensuojeluilmoituksia luokittelemiensa ilmoitussyiden (väkivalta, alkoholi, näpistys, muu), luokittelmansa lapsen asemoinnin (lapsen oma tekeminen, lapsen läsnäolo, lapsen kohteena olo) sekä sukupuolen näkökulmista, tavoitellen tyypikuvauksia poliisin lastensuojeluilmoitusten lapsista. Hänen aineistossaan poliisin tekemistä lastensuojeluilmoituksista yli puolet (55,8 %) lastensuojeluilmoituksista kohdistuivat lapsen omaan toimintaan. Myös pro gradu-tutkielmissa lastensuojeluilmoitukset ovat asiakirjoina ja teksteinä päässeet vain harvoin tutkimuksen kohteeksi, esimerkiksi riskien ja huolipuheen näkökulmista tarkasteltuina (Ks. Katajamäki 2010; Salmi 2012).

Lapsi sosiaalityön asiakirjatutkimuksessa

1990-luvulla lastensuojelua koskevassa sosiaalityön asiakirjatutkimuksessa kiinnitettiin erityistä huomiota lasten näkymiseen ja näkymättömyyteen asiakirjateksteissä. Johanna Mäenpää ja Maritta Törrönen (1996) ovat tutkineet lastenkodeissa asuvien, huostaanotettujen lasten asiakirjoja, tarkastellen niistä asiakirjojen antamaa kuvaa lasten asiakkuudesta sekä lasten näkymistä viranomaisverkostoissa. Lastensuojelun muistiinpanoasiakirjoissa lapsia kuvattiin toimien kohteena, mutta ei ainutlaatuisina yksilöinä tai vuorovaikutuksen osapuolina – ja siten 'näkymättöminä'. Lasten kuvaukset olivat asiakirjoissa harvassa ja silloinkin lapsia kuvailtiin heidän negatiivisen käyttäytymisensä kautta. Lapset kirjoitettiin levottomina, uhmakkaina ja rikostelevina lapsina. (Emt., 48-58.)

Samansuuntaisen havainnon lasten näkymättömyydestä asiakirjoissa on tehnyt Tarja Heino (1997), tutkiessaan lapsen ja perheen määrittymistä lastensuojeluasiakkaaksi sosiaalityöntekijän

näkökulmasta. Hänen asiakirja-aineistossaan lasten näkymättömyys korostuu erityisesti lastensuojeluasian vireille tulon ja asiakkuuden alkuvaiheissa (Emt., 92). Sen sijaan Aino Kääriäinen kumoaa tutkimuksissaan näitä aiempia lapsen näkymättömyyden tutkimustuloksia. Hän löytää omasta aineistostaan lapset läsnä olevina ja puhuvina, kuten lapsen vanhemmat ja sukulaisetkin. Kääriäisen mukaan lapset tulevat kirjoitetuiksi asiakirjoihin erityisesti silloin, kun lapsi on vähintään 12-vuotias, hänellä on tavanomaista enemmän pulmia tai hän on sijaishuollossa. Kääriäinen arvioi kuitenkin lasten esiin kirjoittamisen lastensuojelun asiakirjoissa olevan marginaalisessa asemassa. (Kääriäinen 2003; 85; 2006, 63-65.)

Toisenlainen lähestymistapa lapsiin asiakirjoissa on lähtökohta, jossa lasten näkymisen tai näkymättömyyden sijasta tarkastellaan sitä, *miten* lapset kirjoitetaan ja kuvaillaan sekä miten he tulevat tulkituiksi asiakirjateksteissä. Sijoitustarvetta perustelevissa lastensuojeluasiakirjoissa koulukotinuoria kuvaillaan nuorten ongelmien kuvauksien kautta. Nuoret kuvautuvat psyykkisesti oireileviksi, koulu- ja päihdeongelmallisiksi, joiden hoitamiseksi ja sijoittamiseksi ei ole juuri muita vaihtoehtoja kuin koulukoti. Tutkimuksessaan Pösö vertasi myös kahta koulukotiaineistoaan noin kymmenen vuoden välillä ja nuorten ongelmien kuvauksia nuorten sijoitustarvetta perustelevissa lastensuojeluasiakirjoissa. Hän löytää koulukodissa asuvien nuorten ongelmien kuvaukset aiempaa niukempina ja kapea-alaisempina. (Pösö 2004, 52; 65.) Tämä havainto tuo esiin ongelmien määrittämisen ajallisen sidonnaisuuden.

Tuoreemmissa tutkimuksissa lastensuojeluasiakirjojen lapsia lähestytään poikkeavuuden näkökulmasta. Kati Kataja (2012) on poikkitieteellisessä tutkimuksessaan tarkastellut normaalin ja poikkeavan lapsuuden määrittymistä huostaanottoasiakirjoissa. Hän on tarkastellut tutkimuksessaan huostaanotettujen lasten päätösasiakirjoja sekä sosiaalityöntekijöiden huostaanottoa koskevia lausuntoja. Oman tutkimukseni kannalta tutkimus on kiinnostava, koska se pyrkii tuottamaan tietoa normaalin ja poikkeavuuden määrittelyistä ja niiden rajoista. Kataja on tarkastellut myös sitä, mihin ongelma sijoitetaan: lapseen itseensä vai johonkin muualle. Kataja nimeää tutkimuksensa lapset sen perusteella, mihin huoli tai ongelma kohdistuu ja on tarkastellut tätä sekä lastensuojeluasiakkuuden alkamisen ja huostaanottopäätöksen hetkillä. Tällä tavalla lapset tulevat määritellyiksi olosuhteiden uhreiksi, varhaisiksi oireilijoiksi, kuormittuneiksi lapsiksi, vaikeahoitoisiksi lapsiksi ja ongelmanuoriksi. (Emt., 89-90.)

Poikkeavuuden määrittymisestä on ollut kiinnostunut myös Elina Pekkarinen (2015) tutkiessaan toistuvasti rikoksiin syyllistyneiden lasten lastensuojeluasiakirjoja ja muita viranomaisten

aikalaisdokumentteja useilta vuosikymmeniltä. Hän on tarkastellut mm. sitä, miten eri tahot ovat asiakirjoissa tuottaneet poikkeavaa, rikollista lasta. Pekkarisen tutkimus rajautuu hyvin kapeaan lapsijoukkoon: lastensuojelun piirissä olleisiin, toistuvasti rikoksia tehneisiin lapsiin. Hän tarkastelee poikkeavasti käyttäytyvälle lapselle rakentuvia positioita erilaisissa institutionaalisissa ja yhteisöllisissä määrittelykäytännöissä. Tällaisia määrittelykäytäntöjä ovat esimerkiksi perheyhteisö, maaseutuyhteisö, koulu yhteisö, laitousyhteisö, avohuollon sosiaalityö tai asiantuntijoiden interventio. Pekkarinen kiinnittää huomionsa myös siihen, mihin suojelun tarve kohdistuu ja käytännössä esittää kaksi vaihtoehtoa: lapseen tai yhteisöön. Aineistossaan lasten positioita Pekkarinen nimeää kymmenittäin ja kuvaavaa on, että yksittäisen lapsen kohdalla määritelmät saattavat olla ristiriidassa keskenään joko ajallisessa jatkumossa tai tarkastellessa eri määrittelykäytäntöjä. Koko aineistonsa yhteen vedettyinä positioina Pekkarinen nimeää psykopaatin, rikollistyyppin, autettavan ja tuettavan lapsen sekä normeja rikkovan lapsen. Hänen havainnoistaan tulee vahvasti esiin määrittelyjen tilannesidonnaisuus.

4 TUTKIMUSASETELMA

Tässä luvussa käsittelen ensin sosiaalisen konstruktionismia tutkimuksellisenä lähestymistapana ja sen jälkeen kategoria-analyysia tutkimusmetodina. Kolmannessa alaluvussa esitän tutkimukseni tehtävän ja tavoitteet, jonka jälkeen kuvaan tutkimukseni asiakirja-aineiston keräämisen ja rajaamisen vaiheet sekä kuvailen aineistoani sekä analyysiprosessin. Lopuksi pohdin tutkimukseen liittyviä eettisiä kysymyksiä.

4.1 Sosiaalinen konstruktionismi

The world makes no demands as to how we talk about it. (Gergen 2009, 17)

Sosiaalisen konstruktionismin perusta kiteytyy hyvin edellä olevassa sitaatissa: maailma ei esitä vaatimuksia siitä, kuinka me siitä puhumme tai kirjoitamme. Merkitykset rakentuvatkin ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Sosiaalisessa konstruktionismissa todellisuutta ei siis käsitellä pysyvänä ja staattisena. Käyttämämme käsitteet ja kategoriat nähdään historiallisesti ajassa muuttuvina ja kulttuurisesti erityisinä. Se, mikä tietyssä ajassa ja tilanteessa tulee nimetyksi joksikin, voi tulla nimetyksi joksikin toiseksi jossakin toisessa ajassa ja tilanteessa. Hacking kirjoittaa konstruktioista väistämättöminä, itsestään selvinä, vaikkakin jälkikäteen (toisessa ajassa) ne

näyttäytyvät vääriltä tai erikoisilta (Hacking 2009, 148-149.) Konstruktionistisessa ajattelussa kieli nähdään todellisuuden rakentajana, ei niinkään todellisuuden kuvaajana.

Tässä tutkimuksessa lähestymistapa tarkoittaa sitä, etten lähesty tekstejä (kieltä) tosiasiallisina kuvauksina ihmisten elämäntapahtumista, vaan tekoina, joilla rakennetaan kulttuurisia käsityksiä ja jäsenyyksiä huolta herättävistä lapsista sekä lastensuojelullisesta huolesta. Tieto nähdään rakentuvan (ja rakennettavan) ihmisten välisessä, päivittäisessä vuorovaikutuksessa, jolloin käsitteet ja kategoriat rakentuvat ja niitä rakennetaan ja ne uusiintuvat ja niitä uusinnetaan yhä uudelleen. Puhe ja teksti nähdään tekoina, joilla on seurauksellinen luonne. Esimerkiksi aineistoni lastensuojeluilmoitustekstit ovat tekoja, joista seuraa konkreettisesti vähintään lastensuojelun selvittelyjä ja mahdollisesti lapsen ja perheen yksityiseen voimakkaasti puuttuvia toimenpiteitä. Vuorovaikutuksen osapuolina ihmisten valitsemia toimintatapoja ei nähdä irrallisina tai riippumattomina henkilön itsensä tai ympärillä olevien ihmisten ja verkostojen määrittelemistä henkilöön liitetystä kuvauksista. Henkilön toimintaan nähdään siis vaikuttavan ne kuvaukset ja kategoriat, joita hän itse tai muut häneen liittävät. Myös tämä kuvaa konstruktioiden seurauksellista luonnetta. (Gergen 2009; Burr 2015, 2-5; Hacking 2009, 147-148.)

Konstruktionistisessa näkökulmassa tutkimuskiinnostuksen suunta onkin tulkinnallisissa arkielämän käytännöissä, joissa saadaan aikaan ja pidetään yllä moraalista järjestystä (Jokinen, Juhila & Pösö 1995, 9). Konstruktionistisessa sosiaalisten ongelmien tutkimuksessa korostetaan sitä, että mikään käyttäytyminen tai mitkään olosuhteet eivät sellaisenaan ole sosiaalisia ongelmia. Sosiaalinen ongelma muodostuu vasta tulkinnallisessa prosessissa, jossa jostakin näkökulmasta käyttäytymistä tai olosuhteita aletaan määritellä haitallisiksi ja puuttumista vaativiksi. Tutkimuksessani sosiaaliseen ongelmaan viitataan ilmauksilla lastensuojelullisesta huolesta. Lastensuojeluilmoitustekstejä ajatellen voi sanoa, että mikä tahansa lapsen tai vanhemman toiminta ei ole merkityksellistä lastensuojelullisen huolen välittämisen kannalta. Kuitenkin mikä tahansa lapsen tai vanhemman toiminta voi tulla merkitykselliseksi lastensuojelullisena huolena, kun tämän tutkimuksen tapauksessa ilmoitusvelvollinen on toiminnan niin tulkinnut ja kirjoittaa tulkintansa lastensuojeluilmoitukseen. Konstruktionistisesta näkökulmasta lastensuojelullisen huolen tutkimiseksi on kiinnitettävä huomiota prosesseihin, erityisesti konkreettisiin käytäntöihin, joissa lastensuojelullisesta huolesta neuvotellaan. Lastensuojeluilmoitus voidaan nähdä eräänlaisena neuvottelun avauksena ilmoitusvelvolliselta lastensuojelun suuntaan. Tässä(kin) neuvotteluprosessissa (kirjoitetun) kielen avulla ilmoitusvelvollinen pyrkii vakuuttamaan

lastensuojelun siitä, että tilanne vaatii lastensuojelun puuttumista. (Jokinen & Juhila & Pösö 1995, 12-20.)

4.2 Kategoria-analyysi

Kategorisointi on kommunikation ja kulttuurisen tiedon tuottamisen olennainen väline. Ihmisten väliseen kanssakäymiseen liittyy keskeisesti ihmisten ja asioiden kategorisointi eli luokittelu, jonka avulla ihmiset pystyvät ymmärtämään toisiaan ja koordinoimaan yhteistä toimintaa. Luokittelemme ja nimeämme ihmisiä, eläimiä, tavaroita, yhteiskunnallista ja muuta ympäristöä; kaikkea. Koko kulttuurimme voidaan katsoa perustuvan luokittelulle. Kategoria-analyysissä luokittelua kutsutaan kategorisoinniksi ja näitä luokittelun perusteella syntyneitä nimeämisiä kategorioiksi. (Jokinen & Juhila & Suoninen, 18-19.)

Kategoriat ja niiden kontekstit eivät ole toisistaan erillisiä. Kategorioiden oppiminen ja ymmärtäminen ovat aina sidoksissa niiden käyttökontekstiin. Siten kategorioiden ja niiden tunnistamisen oppiminen voidaan rinnastaa kielen oppimiseen. (Hester & Eglin 1997b, 26.) Kategorisointia käytetään myös tavanomaisesta poikkeavien toimintojen tai ihmisten kuvaamisessa. Kielenkäytössä viitteet poikkeavuudesta voivat ilmetä eri muodoissa, esimerkiksi kuvaamalla henkilön käyttäytymistä, joka kulttuurisesti yhdistyy kategoriaan; tekemällä vertauksia kulttuuriin normeihin; herättämällä yleisempiä kategorioita, kuten 'häiriö' tai 'ongelma'. On huomionarvoista, että myös normalisaatio on kategorisointia. (Hester 1992; ref. Griffiths 2001, 687.)

Kategoria-analyysissä hyödynnettävät käsitteet

Harvey Sacksin kehittämän *jäsenyyuskategorisoinnin analyysin* (membership categorization analysis) juuret ovat Harold Garfinkelin etnometodologiassa. Etnometodologisessa tutkimuksessa keskeinen kiinnostus on ihmisten keskinäisissä arkielämän kohtaamisissa olevissa tavoissa, käytännön järjestyksessä. Toimintatapojen ja tiedollisten tulkintaintressien avulla ihmiset tekevät päätelmiä itsestään ja toisistaan tässä ja nyt: kuka kukin on, missä roolissa ja mitä tilanteessa tapahtuu. Vuorovaikutuksessa ihmiset myös selittävät omaa ja toisten kielenkäyttöä ja toimintaa.

Näillä *selonteoiksi* kutsutuilla kuvauksilla ja selityksillä tehdään käytännön järjekyllä näkyväksi ja arjen ilmiöitä ymmärrettäviksi: selontekojen kautta ihmiset ymmärtävät sosiaalisia tilanteita ja osaavat toimia niissä. Ihmisten katsotaan olevan tilivelvollisia toisilleen ja siitä syntyy

selontekovelvollisuus asioissa ja tilanteissa, jotka on tulkittu tavalla tai toisella epäselviksi, tunnistamattomiksi, poikkeaviksi, selitystä vaativiksi. Tässä ihmisten välisen vuorovaikutuksen kokonaisuudessa syntyy myös sosiaalinen järjestys. Voidaan esimerkiksi ajatella, että ilmoitusvelvolliset tekevät näkyväksi ja tuottavat sosiaalista järjestystä eli tekevät eroa normaalin ja ei-normaalin lapsuuden välille kirjoittamalla lastensuojelullisesta huolestaan, kuvaamalla ja raportoimalla omaa ja muiden toimintaa. Sosiaaliseen järjestykseen liittyy keskeisesti käsite indeksikaalisuus, jolla viitataan sanojen monimerkityksellisyyteen tai eri tapoihin tulkita niitä. Monimerkityksinen sana on helposti ymmärrettävissä tilanteessa, jossa vain toinen merkitys täsmentyy yhteydessään sopivaksi. Indeksikaalisuus tai tilannesidonnaisuus tarkoittaa siis sitä, että koska lausumat ovat moniselitteisiä, edellyttää lausumien ymmärtäminen tarkoitettulla, tilanteeseen sopivalla tavalla kussakin tilanteessa annettavia täsmennyksiä. Täsmennysten avulla lausuman merkitys määrittyy tietyksi monista mahdollisista vaihtoehdoista. (Hester & Eglin 1997a; Suoninen 2001; Stokoe 2003, 319; Välimaa 2011, 202-203; Jokinen & Juhila & Suoninen 2012, 20-24.)

Jäsenyysskategorisoinnin analyysissä *kategorioilla* tarkoitetaan ilmauksia, jotka kuvaavat ihmisiä. Kategoriat eivät ole automaattisia, vaan ne ovat ihmisten (sacksilaisittain: jäsenten) valintoja. Kattegoria-ajattelun mukaisesti tilanteisesti voidaan aina valita vähintään kahden kategorian väliltä. Ilmaukset (kategoriat) voivat kuvata joko ihmistä itseään tai muita ihmisiä. Kategorioita ovat esimerkiksi tyttö, muslimi, sosiaalityöntekijä, jalkapalloilija ja ADHD-potilas. Nimitystä *kategoriapari* (standardized relational pair) sellaisesta kategoriakaksikosta, jotka ovat vahvasti sidoksissa toisiinsa, esimerkiksi äiti-lapsi, opettaja-oppilas, sosiaalityöntekijä-asiakas. Tällaiset toisiinsa sidoksissa olevat kategoriat ovat usein hierarkkisessa suhteessa toisiinsa ja myös kategoriajäsenyyden odotuksenmukaiset toiminnot asettuvat samoin. (Jokinen & Juhila & Suoninen 2012, 27-28.)

Perusidea Harvey Sacksin jäsenyysskategorisointi-ajattelussa on se, että maailma rakentuu ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa syntyvistä kategorioista ja niihin liitettävistä toiminnoista, *kategoriasidonnaisista toiminnoista* (Sacks 1992, 240). Keskeistä on, että jäsenyysskategorisoinnin analyysi rakentuu etnometodologiseen ymmärrykseen asioiden (ja kategorioiden) ajallisesta, tilanteisesta ja kulttuurisesta sidonnaisuudesta. (Jokinen & Juhila & Suoninen 2012, 75). Sacks erottaa kuvauksen tekemisen ja kuvauksen tunnistamisen sekä niiden yhteyden toisiinsa. Pelkkä kuvauksen tekeminen (doing describing) ei sinällään ole vielä riittävä, koska kuvaus tulee tunnistaa (recognizing description), jotta siitä tulee merkityksellistä. (Sacks 1992, 243.) Lastensuojeluilmoituksen osalta tämä tarkoittaa, että pelkkä ilmoitusteksti itsessään ei tuota

kategorioita tai tulkintaa lastensuojelullisesta huolesta, vaan teksti tulee jaetuksi ja merkitykselliseksi vasta kirjoittajan ja lukijan välisessä vuorovaikutuksessa. Kuvaukset eivät tule myöskään automaattisesti tunnistetuksi kenen tahansa puhujan tai kirjoittajan tarkoittamalla tavalla, ajasta tai kulttuurista toiseen liikkeessa.

Jäsenyyskategorisoinnin analyysin avulla pyritään tekemään näkyväksi kulttuurissa olevia, itsestään selvinä pitämiämme kategorioita, joiden avulla myös muokkaamme jatkuvasti ympäröivää todellisuutta. Myös kategorioita kuvataan samansuuntaisesti. Kunkin kulttuurin jäsen tunnistaa puheessa tai tekstissä käytettäviä kategorioita, vaikkei varsinaisia kategorioita sanota tai kirjoiteta. Tällöin käytetyt kategoriat tai kuvaukset eivät edellytä erillistä selvitystä, vaan ne riittävät sellaisenaan. (Sacks 1992, 245; Ruusuvuori 2001, 396.)

Jäsenkategorisoinnin analyysia ovat sittemmin (Sacksin jälkeen) kehittäneet useat tutkijat, joista osa on lähtenyt yhdistämään jäsenkategorisoinnin analyysiin vahvasti Sacksin toista menetelmää, keskusteluanalyysia, jolloin esimerkiksi sekventiaalisuus puheessa tai tekstissä nousee keskiöön. Minun tutkimukseni kannalta olennaista on niiden tutkijoiden työ, jotka ovat lähteneet kehittämään enemmänkin Sacksin alkuperäisiä jäsenkategorisoinnin ideoita eteenpäin. Nostan tässä esiin erityisesti Rod Watsonin ja Lena Jayyusin työn: he ovat työssään kehittäneet edelleen Sacksin ajatuksia kategoriasidonnaisista toiminnoista. Watson laajensi käsitettä kategoriasidonnaisiksi *määreiksi* (predicates), tarkoittaen niillä kategoriaan liitettäviä piirteitä tai ominaisuuksia, kuten tietoa, oikeuksia, velvollisuuksia, uskomuksia, eikä ainoastaan toimintoja. (Jayyusi 1984; Watson 1978 ref. Wowk & Carlin 2004, 72; Watson 1978 ref. Roca-Cuberes 2008, 548.)

Lena Jayyusi perustaa työssään ajattelunsa kategoriasidonnaisten toimintojen laajempaan käsittämiseen, kategoriasidonnaisiin piirteisiin. Kyse on sidoksista kategorioiden ja tavanomaisesti oletettujen ominaisuuksien välillä. Ihmisiin liitettävät kuvaukset perustuvat voimakkaasti moraaliin ja muihin normatiivisiin käsityksiin, jotka ovat ikään kuin kulttuurin sisällä ja siten vaikeasti kuvauksista eroteltavissa. Jayyusi kirjoittaa myös käytettyjen määreiden seurauksellisuudesta: kun toimintojen kautta luodaan toimintoihin osallistuvien henkilöihin liittyviä määreitä, määreen voidaan ajatella heijastavan odotuksia henkilön myöhemmistä toiminnoista tai näkemyksistä. (Jayyusi 1984, 28; 35; 181).

Tässä tutkimuksessa hyödynnän väljästi Harvey Sacksin jäsenyyskategorisoinnin analyysia. Harvey Sacksin ajattelua seuraten lähestyn tutkimusaineistoni tekstejä siten, että otan lähtökohdaksi ne

kategoriat ja määreet, jotka ilmoitusvelvolliset ovat teksteihinsä kirjoittaneet. En siis ole etukäteen määritellyt kategorioita tai niihin liittyviä määreitä, joita voisin olettaa lastensuojeluilmoitusteksteihin kirjoitettavan. Koko analyysitavan ydinhän on tehdä näkyväksi ihmisten monista kategoriamahdollisuuksista valitsemia kategorioita. (Ruusu vuori 2001, 390, 393.)

Osana tutkimusprosessia, aineistoon tutustumisen perusteella, kiinnostukseni on tarkentunut ensisijaisesti lapsi- ja äiti-kategorioihin. Omassa tutkimuksessani soveltamassani kategoria-analyysissa olen kiinnostunut lastensuojeluilmoitukseen kirjoitetuista lapsi- ja äiti-kategorioista sekä erityisesti niiden kategoriasidonnaisista toiminnoista ja piirteistä. Hyödynnän lähestymistavassani ajattelua lastensuojelullisen huolen rakentumisesta kategoriajäsenyydestä tai kategoriasidonnaisista toiminnoista poikkeamisina. Keskeistä kategoria-analyysissani on myös moraalisen järjestyksen tai sen murtumien kietoutuminen lastensuojeluilmoitusteksteissä.

Kategoria-analyttisessä lähestymistavassa ymmärretään, etteivät kategoriat tai niihin liittyvät määreet välttämättä ole suoraan näkyvissä tekstin ilmiössä ”sellaisenaan”. Kategoria voi tulla tunnistetuksi myös siten, että siihen viittaavat toiminnot tai määreet toistuvat, jolloin kategoriaa voidaan pitää relevanttina (Griffiths 2001, 689). Myös kategoriapareihin liittyy erityisyys, keskinäinen vahva sidos, jonka vuoksi toinen kategoria voi ikään kuin kutsua toisenkin näkyviin. Kategoriat voivat olla tekstissä myös hienovaraisina vihjeinä. Vaikkei Heino (1997, 365) olekaan käyttänyt analyysimenetelmänään kategoria-analyysia, on hänen havainnoissaan yhtäläisyyksiä kategoria-analyttiseen lähestymistapaan. Hän on havainnut lastensuojelun asiakirja-aineistostaan ”näkyttömiä” asioita: epäsuoria ilmaisuja, jotka sisältävät useita merkityksiä; vihjeellisiä merkintöjä, jotka viittaavat muuhunkin kuin varsinaisesti kirjoitettuun asiaan; vaiettuja merkintöjä, jotka jäävät kirjoittamatta. Kategoria-analyysi tutkimusmenetelmänä haastaakin minut tutkijana herkistymään tekstiaineiston hienovaraisille vihjeille ja kulttuuristen ”itsestänselvyyksien” havaitsemiselle.

4.3 Tutkimustehtävä ja tavoitteet

Tutkimukseni on asiakirjatutkimus ja tutkimusaineistoni on ilmoitusvelvollisten tekemät, kirjalliset lastensuojeluilmoitukset. Kirjalliset lastensuojeluilmoitukset soveltuvat mainiosti asiakirjatutkimukseen, koska aineisto on olemassa luonnollisesti, eikä tutkijaa tai tutkimusta varten tuotettuna. Tutkimuksessani tarkastelen lastensuojeluilmoituksiin kirjoitettuja lapsi- ja äiti-toimijakategorioita. Tutkin erityisesti sitä, **millaisia kuvauksia ja tulkintoja lapsesta sekä lapsi-**

äiti-kategoriaparista kirjoitetaan ilmoitusvelvollisten tekemissä lastensuojeluilmoituksissa, hyödyntäen kategoriasidonnaisia toimintoja ja velvollisuuksia sekä niistä poikkeamista. Olen kiinnostunut myös siitä, miten lastensuojeluilmoituksissa tuotetaan edellä esitettyjen kategorisointien avulla kulttuurista ymmärrystä lastensuojelullisesta huolesta.

4.4 Asiakirja-aineiston kerääminen, rajaaminen, kuvailu ja analysoiminen

Aineiston keruusta

Tutkimusaineistoni on ilmoitusvelvollisten suomalaiseseen keskisuureen kuntaan tekemät, 7-12-vuotiaita lapsia koskevat, kirjalliset lastensuojeluilmoitukset vuodelta 2014. Kutsun jatkossa tutkimuskuntaani Kunnaksi. Päädyin tutkimaan lastensuojeluilmoituksia kokonaisen vuoden ajalta siksi, että vuoden aikana lastensuojeluilmoituksia tehdään monipuolisesti eri ilmoitusvelvollisten toimesta. Joidenkin ilmoitusvelvollisten toiminta ajoittuu vain osaan vuotta (kuten koulu, harrastetoiminnot, leiritoiminta) ja valintani avulla ilmoitusvelvollisten joukko on mahdollisimman monipuolinen. Tutkimusvuodeksi valikoitui vuosi 2014 siitä syystä, että tuolloin lastensuojeluilmoitukseen liittyvät, silloiset säädökset olivat olleet riittävän pitkään voimassa, jotta ilmoitusvelvollisten toiminta, ilmoitusmuodot ja ilmoituskäytännöt olivat ehtineet vakiintua. Esimerkiksi 1.3.2015 voimaan tullut, uudistettu Sosiaalihuoltolaki oli muutos, joka muutti voimaan tullessaan ja muuttaa edelleen rajoja lastensuojelun ja muiden sosiaalihuollon palvelujen välillä. Lastensuojeluilmoituksen rinnalla on nyt ilmoitus sosiaalihuollon tuen tarpeen arvioimiseksi (Sosiaalihuoltolaki 35 §) ja molempien avulla lapsi ja perhe voi saada tarvitsemiaan, osin samansisältöisiäkin palveluja. Osa palveluista on sellaisia, jotka olivat aiemmin saatavissa vain lastensuojelun avohuollon asiakkuuden kautta, esimerkiksi tukiperhe. Nykyään se ei enää ole kaikissa tukimuodoissa välttämätöntä.

Yritin etukäteen selvittää Kunnassa vuonna 2014 tehtyjen lastensuojeluilmoitusten kokonaismäärää, mutta tarkkaa ja virallista tilastotietoa ei ole saatavissa. THL tilastoi vuosittain kuntien ilmoitusten perusteella lastensuojeluilmoitusten määrän, mutta kokonaisluvuissa on mukana myös pyyntöjä lastensuojelutarpeen selvittämiseksi. Tilastotiedoissa ei erotella myöskään tietyn ikäisten lasten osuuksia lastensuojeluilmoitusten kokonaismäärästä, kirjallisesti ja suullisesti tehtyjen lastensuojeluilmoitusten määriä tai ilmoitusvelvollisten ja muiden henkilöiden tekemiä lastensuojeluilmoitusten määriä. Näin ollen en voinut saada etukäteen tarkkaa tietoa ilmoitusvelvollisten kirjallisesti tekemien lastensuojeluilmoitusten kokonaismäärästä. (Lastensuojelu 2014.)

Käytössä oleviin, virallisiin THL:n tilastotietoihin pohjautuen arvioni Kunnassa vuonna 2014 tehtyjen lastensuojeluilmoitusten kokonaismäärästä on 800-900 kappaletta. Tämä määrä olisi ollut pro gradu-tutkielman aineistoksi liian suuri. Näin ollen minun oli rajattava aineistoa muillakin perusteilla. Ensivaiheessa rajasin pois lastensuojelulain mukaiset pyynnöt lastensuojelutarpeen selvittämiseksi, sillä ne ovat ilmoitusvelvollisen yhdessä lapsen huoltajan tai huoltajien kanssa laadittuja sekä ns. nimettömät lastensuojeluilmoitukset, koska ne ovat yksityishenkilöiden laatimia. Toimin näin, koska molemmat lastensuojeluasiakirjatyyppit sisältävät mahdollisesti myös muiden kuin ilmoitusvelvollisen kuvauksia lapsen tilanteesta ja olen tutkimuksessani kiinnostunut nimenomaan ilmoitusvelvollisten kirjoittamista lastensuojeluilmoituksista.

Lastensuojelulain tulkinnan mukaisesti kaikki alle 18-vuotiaat henkilöt ovat lapsia. Kulttuurisesti vakiintuneesti lapsilla tarkoitetaan kuitenkin enintään alakouluikäisiä, sillä yläkouluikäisistä puhutaan jo nuorina. Tältä pohjalta lapset on kulttuurisesti totuttu luokittelemaan alle kouluikäisiin ja kouluikäisiin lapsiin. Koululaitoksen merkitys kulttuurisena jäsentäjänä on merkityksellinen ja koulun jäsenyydet esimerkiksi juuri lasten luokitteluun on siirtynyt myös muualle yhteiskuntaan ja kulttuuriin. Erityisen kiinnostukseni kohteeksi valikoituivat alakouluikäiset, 7-12-vuotiaat lapset. Kulttuurisesti peruskoulun aloittamista pidetään Suomessa tietynlaisen itsenäistymisen ajankohtana: lapsen odotetaan pärjäävän useissa arjen toiminnoissa ilman aikuista. Tämä liittyy osin myös kouluikäisten lasten äitien työssäkäynnin laajuuteen 1960-luvulta lähtien, jonka myötä kouluikäisiä koskeva kulttuurinen normi vahvistaa kouluikäisen lapsen omatoimisuuden odotusta (Strandell & Forsberg 2005, 611).

Alle kouluikäisiin lapsiin verrattuna alakouluikäiseltä lapselta odotetaan jo enemmän vastuuta itsestään ja toiminnastaan. Alakouluikäinen lapsi voidaan jo nähdä puuttumista vaativan ongelmatilanteen aiheuttajana, kun taas alle kouluikäisen lapsen osalta vastuu ongelmatilanteesta nähdään olevan vanhemmalla. Alakouluikäisen lapsen hoidon ja huolenpidon tarvetta pidetään alle kouluikäiseen nähden pienempänä. On kulttuurisesti hyväksyttyä, että alakouluikäinen lapsi viettää aikaa koulun jälkeen yksin, ilman aikuisen läsnäoloa ja valvontaa tai liikkuu itsenäisesti koulumatkat ja muutenkin liikkuu yksin. Nuorisoikä on taas aivan omanlaisensa elämänvaihe, jossa suuntaudutaan voimakkaasti vanhemmista ja kodista pois päin, omaksi itseksi kasvaen. Nuoruusikään kuuluvat monenlaiset kokeilut, esimerkiksi kodin, koulun tai yhteiskunnan sääntöjen ja rajojen sekä päihteiden osalta. Alakouluikää pidetään nuoruusikää tasaisempana vaiheena lapsen elämässä ja juuri se on kiinnostavaa, miten lapseen liittyviä huolia ja lasta itseään kirjoitetaan lastensuojeluilmoituksissa.

Pyysin Kunnasta käyttöni ilmoitusvelvollisten vuonna 2014 tekemiä, vuosina 2002-2007 syntyneitä lapsia koskevia kirjallisia lastensuojeluilmoituksia. En kerännyt aineistoani itse. Sain käyttöni yhteensä 151 lastensuojeluilmoitusta, jotka ovat tulosteita Kunnan asiakastietojärjestelmästä. Tulosteissa ovat kaikki vastaavat tiedot kuin Kunnassa käytetyssä lastensuojeluilmoituslomakkeessa. Kunnassa on käytäntö, jonka mukaisesti kirjallisten lastensuojeluilmoitusten sisältö (kuvaa omin sanoin-kohta) siirretään sellaisenaan tietojärjestelmään. Näin ollen voin olettaa tulosteissa olevien lastensuojelutekstien olevan ilmoitusvelvollisten kirjoittamaa tekstiä.

Kunnan asiakastietojärjestelmästä saadut tulosteet eivät ole ulkoisesti varsinaisen lastensuojeluilmoitus-lomakkeen näköisiä. Tulosteisiin ei esimerkiksi tulostu kaikkia lastensuojeluilmoitus-lomakkeessa ennalta määriteltyjä vastausvaihtoehtoja. Kunnassa käytössä oleva tietokoneohjelma tuottaa tyhjässä lomakkeessa olevien valmiiden vastausvaihtoehtojen kohtiin ulosvetolaatikot, jotka valitsemalla tulosteeseen tulostuu vain ilmoittajan valitsemat tiedot tekstinä esimerkiksi ilmoittajatahosta. Samoin lapsen asumistieto tulostuu tekstinä, tosin asumissuhteen kääntäen. Kun paperilomakkeessa on kohdassa ”Lapsi asuu” vaihtoehdot äidin, isän, muun huoltajan kanssa, tulostuu asumistieto tulosteissa muodossa ”Huoltaja, asuu lapsen kanssa”. Lisäksi saamissani tulosteissa on myös lastensuojeluilmoituslomakkeen käsittely- ja toimenpideosaa koskevat vastaavat tiedot, jotka ovat lastensuojeluviranomaisen täyttämiä. Tosin nämä tiedot – lapsen asumistieto tai lastensuojeluilmoituksen käsittely- ja toimenpideosan merkinnät – eivät ole kiinnostukseni kohteina.

Kävin ensin silmäillen läpi ilmoitusten sisältötekstejä ja hyvin pian huomasin, että olinkin saanut käyttöni ilmeisesti kaikki tai ainakin suurimman osan ennalta valitsemani ikäryhmän lapsia koskevista ilmoitusvelvollisten tekemistä lastensuojeluilmoituksista. Se, että sain Kunnasta pyytämieni kirjallisten, ilmoitusvelvollisten kirjoittamien lastensuojeluilmoitusten lisäksi muutakin lastensuojeluilmoitusaineistoa, muodostui tutkimukseni kannalta keskeiseksi ratkaistavaksi kysymykseksi. Minun oli luettava aineistoa tarkasti läpi siitä näkökulmasta, että saisin varmuuden tutkimukseeni valikoituvissa teksteissä olevan kysymys juuri kirjallisista lastensuojeluilmoituksista. Lopullinen aineistoni valikoitui useamman, huolellisen lukukerran jälkeen.

Päättelin saamissani tulosteissa olleen myös muita kuin kirjallisia lastensuojeluilmoituksia siitä, että osa ilmoitusteksteistä on selvästi kirjattu puhelinyhteydenottojen tai kasvokkaisen tapaamisen perusteella. Tällaisissa ilmoituksissa ilmoitustapa on nähtävissä sisältötekstien kirjoitustavassa, esimerkiksi ”opettaja soittaa”, ”ilmoittaja kertoo”, ”terveydenhoitaja kuvaa”. Nämä kirjoitustavat

kertovat minulle kirjoittajan kirjanneen tiedot jonkun muun tietoina, näkemyksinä ja arvioina. Rajasin kaikki suullisiksi tulkitsemani lastensuojeluilmoitukset tutkimukseni ulkopuolelle.

Tutkin tulosteiden ilmoitustekstien kirjoitustapaa tarkasti ja rajasin tutkimukseni ulkopuolelle myös sellaiset ilmoitukset, joiden sisältötekstien perusteella en voinut olla varma ilmoitustavasta. Kiinnitin huomioni teksteissä käytettyihin verbien aktiivi- ja passiivimuotoihin sekä aikamuotoihin. En poissulkenut automaattisesti aineistostani näillä perusteilla pois, vaan luin niitä entistä tarkemmin. Huomioni kiinnittyi niihin ilmoitusteksteihin, joissa kirjoitustapa tai käytetyt verbimuodot vaihtuvat ilmoituksen sisällä. Esimerkiksi 8-vuotiaasta pojasta koulun tekemässä ilmoituksessa kirjoitetaan:

Pojalla on mennyt koulussa todella huonosti. Ollut joululoman jälkeen useita päiviä pois. Eilen pyydetty äitiä hakemaan Poika kesken päivän pois, äiti ei ole tullut hakemaan poikaa, vaan sanonut, että osaa tulla itseksensä. Koululla mieltivät, onko koulupaikka oikea pojalle.

Tekstin alkuosa voisi olla ilmoittajan tekstiä, mutta muotoilu *koululla mieltivät* ikään kuin sulkee tekstin kirjoittajan koulun ulkopuolelle, jolloin tulkitse tekstin jonkun muun kuin koulun toimijan kirjoittamaksi.

Myöskään päihdehuollosta tehdyn, 8-vuotiaasta tyttöä koskevan lastensuojeluilmoituksen teksti ei ole yksiselitteisesti ilmoittajan kirjoittamaksi tulkittavissa:

Mies on käyttäytynyt äidin kertoman mukaan uhkaavasti lapsia kohtaan ja lapset olivat soittaneet isälleen ja lapset olivat soittaneet isälleen ja pyytäneet häntä hakemaan heidät luokseen. Isä oli mennyt veljensä kanssa asunnolle, jolloin heille oli tullut tappelu Miehen kanssa, lapset nähneet tappelun. Ilmoittajan tietoon on myös tullut, että mies olisi mennyt tämän tapahtuman jälkeen kirveen kanssa isän pihalle ja lapset ovat olleet tällöin paikalla.

Huomioni kiinnittyi kohtaan: *ilmoittajan tietoon on myös tullut*. Muotoilu voidaan lukea kahdella tavalla. Tekstin *ilmoittajaksi* voidaan tulkita ilmoituksen tosiasiallisesti tehnyt päihdehuollon työntekijä, jolloin teksti on jonkun muun tosiasiallisesti kirjoittama. Toisaalta ilmoittaja voi kirjoittaa itsestään kolmannessa persoonassa, jolloin *ilmoittajalla* voidaan tässä yhteydessä korostaa sitä, että tiedon antajana äidin lisäksi on myös joku toinen henkilö tai taho.

Lopuksi rajasin vielä tutkimukseni ulkopuolelle saamastani aineistosta sellaiset lastensuojeluilmoitukset, joiden sisällöistä kävi ilmi, että ilmoitus on tehty yhdessä lapsen vanhemman tai huoltajan kanssa, jolloin se tutkimukseni kannalta vastaa pyyntöä lastensuojelutarpeen arvioimiseksi. Samoin jätin tutkimukseni ulkopuolelle ilmoitukset, jotka oli kirjattu toisten kuntien sosiaalityöntekijöiden tekemiksi, mutta sisältötekstien ilmiasun perusteella olivat käytännössä yksityishenkilöiden toisiin kuntiin tekemiä ilmoituksia, jotka sosiaalityöntekijän toimesta ohjattiin oikeaan Kuntaan.

Lopuksi kävin läpi kirjallisiksi lastensuojeluilmoituksiksi tulkitsemani 69 ilmoitusta, valikoiden niistä ne ilmoitukset, joissa lapsi kirjoitetaan kirjoitettu toimijaksi. Tein näin, koska haluan tarkastella nimenomaan sitä, mitä ja miten lapsesta kirjoitetaan, kun hänestä kirjoitetaan. Olen tutkimuksessani kiinnostunut ensisijaisesti lapsesta kirjoitetuista tulkinnoista. Lopullinen tutkimusaineistoni valikoitui useamman huolellisen lukukerran jälkeen. Saamaani aineistoon tekemiäni, edellä kuvaamani rajausten jälkeen lopullinen tutkimusaineistoni koostuu yhteensä 31 lastensuojeluilmoituksesta.

Aineistossa ovat edustettuina sekä tyttöjä että poikia kaikista ikäluokista 7-12 vuoden välillä. En ole luokitellut tai järjestänyt aineistoani lapsikohtaisesti, jolloin useampi ilmoitus voi koskea samaa lasta. Yksittäiset lapset tai kuvaukset ja tulkinnot heistä eivät ole tutkimukseni kannalta keskeisiä, sillä en ole kiinnostunut yksittäisistä lapsista, vaan lapsesta kategoriana. Näin ollen tietoa siitä, kuinka montaa lasta aineisto koskee, ei ole.

Aineiston kuvailua

Jo tutkimusaineistoni keruussa lähtökohtana on useita eri kategorioita: 'lapsi', 'ilmoitusvelvollinen', 'lastensuojeluilmoitus' – vain muutaman mainitakseni. Kategorisointi on siis jo vaikuttanut koko tutkimukseni peruslähtökohtiin. Aineisto on kerätty minulle pyytämieni kategorioiden tai kategoriasidonnaisten määreiden perusteella. Lisäksi olen itse aineistoa työskentelyä varten anonymisoidessani luokitellut lastensuojeluilmoituksista tietoja kustakin ilmoituksesta lapsen syntymävuoden, sukupuolen, ilmoittajan ammattinimikkeen ja ilmoittajatahon. Mikään näistä kategorisoinneista ei varsinaisesti ole minun tekemäni, vaan ne perustuvat pitkälti lastensuojeluilmoituslomakkeeseen, jonkun muun määrittelemiini kategoriavaihtoehtoihin.

Ilmoitusvelvollisten kirjallisiin lastensuojeluilmoituksiin lapsi on kirjoitettu monella tavalla. On kirjoitettu lapsesta, jota ilmoitus koskee, on kirjoitettu myös muista kuin ilmoituksen kohdelapsesta. Näissä ilmoituksissa lapset tulevat kirjatuiksi muun muassa tyttöinä ja poikina, pikkuveljinä- ja sisarina, kavereina, luokkatovereina, tietyissä paikoissa asuvina lapsina, tietyn ikäisinä lapsina.

Tutkimusaineistoni tekstit ovat monilla tavoin vaihtelevia ja keskenään erilaisia. Tutkimusaineistoni tekstit ovat lomaketekstejä, joissa esiintyy sekä muodollista että arkista tekstiä ja sisältöä. Pääosin ne ovat kuitenkin muistiinpanotyyppistä tekstiä, jotka liikkuvat arjen tasolla ja perustuvat useimmiten ihmisten välisiin konkreettisiin kohtaamisiin. Ilmoitusteksteissä on myös kielellistä vaihtelua muodollisesta epämuodolliseen, yleistajuisesta ammatilliseen sekä konkreettisesta abstraktiin kieleen. (Ks. Tiililä 2011, 176-179.) Myös pituudeltaan lastensuojeluilmoitusten sisältötekstit ovat hyvin erilaisia: lyhimät ilmoitustekstit ovat yhden virkkeen mittaisia, pisimmät ilmoitustekstit reilun sivun mittaisia. Osaan ilmoitustekstejä on kirjoitettu kuvauksia tietyistä tilanteista, osaan on kirjoitettu kuvauksia pitkältä aikaväliltä. Myös aikajatkumo on kirjoitettu lastensuojeluilmoituksiin: huoli kirjoitetaan menneeseen aikaan, nykyhetkeen ja tulevaisuuteen. (vrt. Korhonen 2008, 53.)

Aineistoni voidaan kuvata myös institutionaaliseksi, sillä tekstit on tuotettu osana lastensuojelun institutionalisoitunutta ja virallista asiakkuusprosessia. Institutionaalinen konteksti vaikuttaa siihen, millaiseksi lastensuojeluilmoitus kirjoitetaan, miten sitä tulkitaan ja mitä se saa aikaan. (Jokinen, Juhila & Suoninen 2012, 84-85.) Organisaatioiden (tai instituutioiden) välillä tehdään myös jatkuvasti luokitteluja ja määrittelyjä organisaatioiden paikkaan ja tehtävään sopiviksi. Kategorioiden ja niihin liitettävien määreiden avulla voidaan ottaa sisään ja sulkea pois ts. määritellä, mikä (tai kuka) kuuluu tämän organisaation tehtävään ja mikä (tai kuka) ei (Vanhala 2005, 5). Ilmoitusvelvollinen kirjoittaa lastensuojeluilmoituksen omasta ammatillisesta kategoriastaan ja organisaationsa paikasta ja tehtävästä käsin lastensuojelua varten eli kirjoittaja on orientoitunut ja tietoinen siitä, kenelle kirjoittaa. Tässä mielessä lastensuojeluilmoitustekstejä voidaan pitää vastaanottajasuuntautuneina. (Jokinen, Juhila & Suoninen 2012, 80.) Lastensuojeluilmoitusteksti kirjoitetaan lähtökohtaisesti perustelemaan sitä, että lastensuojelun pitää tehdä jotain. Lastensuojeluilmoitustekstin avulla siirretään vastuu lapsen asiasta lastensuojelulle. Teksti kirjoitetaan vakuuttaen, että lapsen asia kuuluu lastensuojelulle.

Lastensuojelulain mukaisen ilmoitusvelvollisuuden lisäksi monilla viranomaisilla on myös velvollisuus kirjata ja dokumentoida omaa työtään myös oman organisaation tietojärjestelmiin, jopa useaan paikkaan ja eri tarkoituksiin. Näin ollen on mahdollista, että ilmoitustekstit eivät ole

pelkästään lastensuojelua varten kirjattuja. Ne voivat olla esimerkiksi työntekijän muuta tarkoitusta varten kirjoittamia muistiinpanoja tai raportteja tehdystä työstä.

Lastensuojeluilmoituslomakkeen ilmoittajatahojen perusteella eriteltyinä reilusti yli puolet kirjallisista lastensuojeluilmoituksista ovat joko opetustoimen tai muun opetuksen tai koulutuksen järjestäjän kirjoittamia (38,7 %) tai poliisitoimen kirjoittamia (22,6 %). Lisäksi ilmoittajatahoina ovat edustettuina terveydenhuollon ammattihenkilö, päivähoido, koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminta, kouluterveydenhuolto, lasten ja nuorten psykiatrinen hoito, muu terveydenhuollon palvelun tuottaja, palo- ja pelastustoimi. Yhdestä ilmoituksesta ilmoittajataho ei käy ilmi. Ilmoittajatahojen erittely ei kuvaa sitä, mitkä tahot tekevät tai eivät tee lastensuojeluilmoituksia. Ilmoittajatahojen erittely kuvaa sitä, mitkä tahot tekevät *kirjallisia* lastensuojeluilmoituksia ja ilmoituksissaan kirjoittavat lapsen *toimijaksi*.

Aineiston analysoimisesta

Analyysivaiheen toteuttamisen kannalta keskeistä on se työ, mitä tein jo lastensuojeluilmoitustekstejä anonymisoidessani. Päädyin siihen, että käytän sellaisia yleisnimiä, joita kirjoittaja on käyttänyt. Jos esimerkiksi kirjoittaja on kirjoittanut miehen nimen, muutin sen 'Mieheksi', enkä esimerkiksi 'isäpuoleksi', vaikka yhteys miehen nimen ja isäpuoli-kategorian välillä kävisikin ilmi tekstiä lukiessa. Toimin näin, koska tällä toimintatavalla pystyin varmistamaan, että ilmoitusvelvollisen kirjoittama teksti tulee tutkimuksessa huomioiduksi mahdollisimman lähellä hänen alkuperäistä ilmaisuaan. Toimin näin myös siksi, etten aineiston anonymisoinnin varjolla tulisi luoneeksi kategorioita, joita kirjoittaja ei mahdollisesti ole käyttänyt. Itse asiassa miehen nimen muuttaminen 'isäpuoleksi' olisi jo sellaisenaan aineiston analyysia ja minun tulkintaani tutkijana. Samansuuntaisesti toimin ilmoituksiin kirjoitettujen muiden henkilöiden erisnimien kohdalla. Jos ilmoitus koskee vaikkapa Pekka-nimistä poikaa, kirjoitan hänet anonymisoituun tekstiin Pojaksi isolla alkukirjaimella. Jos samassa tekstissä on kirjoitettu useammasta lapsesta pelkillä erisnimillä, olen kirjoittanut heidät myös isolla alkukirjaimella. Yksittäisissä teksteissä on voinut olla nimettyinä henkilöitä sekä erisnimillä että yleisnimillä yhden tekstin sisällä.

Aineiston valikoitumisen prosessissa otin lopulliseen tutkimusaineistooni mukaan sellaiset lastensuojeluilmoitukset, joissa lapsi kirjoitettu toimijaksi. En lähtenyt siis Saksin jäsenyyuskategorisoinnin analyysin mukaan 'puhtaasti' tarkastelemaan ilmoitusteksteihin kirjoitettuja, mitä tahansa ja kaikkia mahdollisia kategorioita. Sen sijaan keskityin ensisijaisesti lapsi-kategoriaan,

kuitenkin niin (Sacksin ajatuksia soveltaen), että ilmoitusteksteihin lapsi-kategoria on kirjoitettu ja näin ollen kategorian käyttö on kirjoittajan valinta, ei minun. Näin toimiessani pääsen tarkastelemaan sitä, miten ja millaisia tulkintoja lapsesta on kirjoitettu, mikä onkin varsinainen tutkimuskiinnostukseni.

Etsin ja merkitsin ensin jokaisesta ilmoituksesta ympyröimällä kirjoitetun lapsi-kategorian sekä alleviivaamalla lapsi-kategoriaan liitetyt kuvaukset ja toiminnot. Tämän jälkeen etsin ja merkitsin samalla tavoin teksteistä muita toimija-kategorioita sekä niihin liitettyjä kuvauksia ja toimintoja. Hyödynsin eri värejä erottelemaan kategoriat toisistaan, käytin samaa väriä tietyn kategorian ympyröimisessä ja siihen liittyvien kuvausten ja toimintojen alleviivaamisessa. Jotkut ilmaukset alleviivasin useammalla värillä, jos ilmaukset näyttivät liittyvän useampaan kuin yhteen kategoriaan. Seuraavaksi tarkastelin toimija-kategorioihin liitettyjä kuvauksia ja toimintoja ilmoitustekstin tehtävän ja kirjoittajan tarkoituksen huomioiden: tekstit on kirjoitettu lastensuojelullisen huolen välittämiseksi. Havaittiin, että huolta liitetään lapsi-kategorian lisäksi useisiin muihin kategorioihin, kuten äitiin, isään, tyttöön, poikaan ja oppilaaseen. Poika- ja tyttö-kategoriat kirjoitetaan ilmoituksissa sellaisinaan, mutta usein myös lasten etunimillä. Tutkimusaineistossani tulkitsen tyttö- ja poika-kategorioita siten, että niillä ei pääosin varsinaisesti viitata sukupuoli-kategoriaan, vaan pikemminkin lapsi-kategoriaan. Toki sukupuolellakin on merkityksensä kategoriapariin liittyvissä tulkinnoissa, mutta tutkimuksessani en ole ensisijaisesti kiinnostunut sukupuoli-kategorian tutkimisesta. Näin ollen päädyin yhdistämään tyttö- ja poika-kategoriat lapsi-kategoriaksi.

Aineistoa merkintöjeni perusteella uudelleen läpi käydessäni havaitsin, että huoli kirjoitetaan lapsi-kategorian lisäksi useimmiten vanhempi-kategoriaan, ja vielä erityisesti äiti-kategoriaan. Aikuisten osalta päädyin kuitenkin käyttämään isä- ja äiti- kategorioita yleistävän vanhempi-kategorian sijasta, koska ymmärrykseni mukaan kulttuurissamme äiti- ja isä-kategorioihin liittyy erilaisia odotuksia ja jännitteitä, jotka ovat tutkimukseni kannalta kiinnostavia. Vanhempi-kategorian käytössä huomionarvoista on se, että lastensuojelullista huolta liitettiin isä-kategoriaan vain kolmessa ilmoitustekstissä. Päädyin siihen, että jätän ne pois syvemmästä analyysistäni niiden pienen määrän vuoksi.

Aineistoni perusteella päädyin keskittymään analyysissäni lapsi- ja äiti-kategorioiden tarkasteluun. Nämä kategoriat muodostavat keskenään myös saksilaisittain klassisen lapsi-äiti-kategoriaparin. Työskentelyn helpottamiseksi merkitsin aiemmista merkinnöistä puhtaille tekstitiedoille lapsi- ja äiti-kategoriat ympyröiden ja niihin liitetyt kuvaukset ja toiminnot alleviivaavien. Teksteistä etsin lapsi-

ja äiti-kategorioihin liitettyjä toimintoja ja velvollisuuksia. Keskityin ensisijaisesti lastensuojeluilmoituksen kohteena olevaan, toimijaksi kirjoitettuun lapseen. Tarkastelen sitä, kuinka lasta kategorisoidaan sekä millaisia tulkintoja lapsesta tehdään kategoriaan liitettyjen toimintojen ja velvollisuuksien avulla. Tarkoitukseni ei ole ollut kuvata tiettyä lasta tai ilmoitusvelvollisen huolta hänestä tosiasiallisina faktoina todellisuudesta vaan kulttuurisina merkityksinä ja toimintana.

Lukiessani ilmoituksia tarkkaan ja useampaan kertaan, kiinnitin huomioni siihen, että useissa ilmoitusteksteissä näytti toistuvan ajalliset tai määrälliset ilmaisut korostuneesti. Minulle syntyi vaikutelma, että niillä on jokin erityinen merkitys lastensuojeluilmoituksissa. Päädyin ympäröimään kaikki ajalliset ilmaisut, kuten kellonajat, päivämäärät, kuukaudet, viittaukset aika-jatkumoon (mennyt-nykyisyys-tulevaisuus) sekä määrälliset ilmaisut, kuten 'monta kertaa', 'päivittäin', 'jatkuvasti'.

Seuraavaksi lähestyin ilmoitustekstejä siitä näkökulmasta, mihin toimija-kategoriaan lastensuojelullinen huoli kohdistuu. Kun lapset kirjoitetaan toimijoiksi, kirjoitetaan useimmiten myös vanhemmat toimijoiksi. Näissä ilmoituksissa *lapsi* on *kirjoitettu suhteessa vanhempaansa*. Aineistoni lastensuojeluilmoitusteksteissä lapset kirjoitetaankin useimmiten kategoriapariin lapsi-äiti. Lasten tavoin myös äidit kirjoitetaan aktiivisina toimijoina: äidit osallistuvat palavereihin, hakevat lapselle apua, tukistavat, huutavat, lyövät. Poiketen lapsia koskevista kuvauksista, äitejä ei kuvata juuri lainkaan tekstien ilmiössä adjektiivein. Aineistossani äideistä kirjoitetaan vain silloin, kun kirjoitetaan vanhempien ja lasten välisistä suhteista, kuvauksia niistä. Äiti-kategoriaan näytetään kirjoitettavan runsaasti kategoriaan liitettävistä velvollisuuksista, jotka sinänsä kulttuurisesti kietoutuvatkin äidin ja lapsen väliseen suhteeseen. Näissä teksteissä lasta kirjoitetaan monin tavoin suhteessa äitiinsä ja äitiä kirjoitetaan monin tavoin suhteessa lapseensa.

Erittelin ilmoitustekstit, joissa toimijuus on kirjoitettu vain lapselle, lastensuojelullinen huoli vain lapseen ja siten *lapsi kirjoitettu yksilönä*. Ilmoitusvelvollisten kirjoittamissa lastensuojeluilmoitusteksteissä lapset tulevat kirjoitetuiksi runsain sanoin omina itsenään. Lapset kirjoitetaan näkyviin erityisesti toimintansa kautta. Lastensuojeluilmoituksissa kirjoitetaan lapset aktiivisina toimijoina: lapset leikkivät, pelaavat, lyövät, itkevät, näpistävät, kiroilevat. Toisaalta lasten toimijuudesta kirjoitetaan paljon kieltomuodoissa eli kirjoitetaan siitä, mitä lapset eivät tee: lapset eivät tee läksyjä, eivät noudata aikuisten ohjeita, eivät syö, eivät nuku. Enimmäkseen lapset tulevat kirjoitetuiksi nimenomaan toimintansa kautta, erilaisin verbein ja lasten piirteitä kuvaavia adjektiiveja on tekstien ilmiössä huomattavasti vähemmän.

4.5 Eettiset kysymykset

Tutkimukseni perustuu lastensuojelun asiakirja-aineistoon. Lastensuojeluasiakirjat ovat luonteeltaan salassa pidettäviä. Lastensuojeluilmoituksia tutkiessani olen tekemisissä lasten, vanhempien ja perheiden yksityisten ja arkaluontoisten tietojen kanssa. Henkilöiden yksityisten tietojen käyttöä ja käsittelyä säädellään henkilötietolalla, jonka sisällöistä olen tietoinen ja jonka säädöksiä tutkimuksessani noudatan. (Ks. Kuula 2011) Vaitiolo- ja salassapitovelvollisuus koskee minua tutkimuksen tekijänä, kuten aikaisemmin työntekijänä sosiaalityöntekijän tehtävissä. Tieteellisen tutkimuksen kannalta yksityisyyden ja yksityiselämän suoja liittyy keskeisesti yksittäisen henkilön tunnistamisen kysymyksiin.

Ennen aineiston keruuta määrittelin tutkimukseni kannalta välttämättömiksi tunnistetiedoiksi lapsen iän, sukupuolen, ilmoituksen sisällön sekä ilmoituksen tekijän ammattinimikkeen ja toimipisteen. Arvioin nämä tiedot tarpeellisiksi laadukkaana analyysin toteuttamiseksi. Ymmärsin jo ennen aineiston keruuta, että suorien ja epäsuorien tunnistetietojen käyttö edellyttää minulta tutkijana tutkimusaineiston käsittelyä henkilötietolakiin sisältyvien periaatteiden mukaisesti kaikissa tutkimuksen vaiheissa (Kuula 2011, 81-82, 87-88).

En kerännyt aineistoani itse. Saamissani tulosteissa olivat näkyvillä kaikki lastensuojeluilmoituksessa olevat yksilöintitiedot sekä lapsesta että huoltajista, myös sellaisia tietoja, joita en ollut tutkimuslupahakemuksessa määrittänyt välttämättömiksi. Joissakin tulosteissa oli yksilöintitietoja myös perheen muista lapsista tai perheen muista jäsenistä. Aloitin mustaamalla kaikista saamistani ilmoituksista ne yksilöintitiedot, jotka eivät ole tutkimukseni kannalta olennaisia eli lasten ja huoltajien nimet, osoitteet ja muut yhteystiedot, muiden kuin ilmoituksen kohteena olevan lapsen henkilötunnukset, huoltajien henkilötunnukset sekä ilmoittajien nimet ja yhteystiedot.

Seuraavassa vaiheessa kirjoitin tutkimusaineistoni lastensuojeluilmoitukset erillisiksi tekstitiedostoiksi siten, että kuhunkin tiedostoon merkitsin tutkimuksen kannalta tarpeelliset taustatiedot (lapsen sukupuoli, syntymävuosi, ilmoituksen tekijän ammattinimike ja ilmoittajataho) anonymisoituina (esimerkiksi poika 2004, erityisopettaja, opetustoimi tai muu opetuksen tai koulutuksen järjestäjä). Päädyin käyttämään ilmoittajatahon osalta niitä luokituksia, jotka ovat valmiina lastensuojeluilmoituslomakkeessa ja joiden perusteella ilmoittajatahot ovat aineistossani kirjattuja. Tutkimusaineistossani näitä on kahdeksan eri tahoja, yhdestä ilmoituksesta ilmoittajataho ei käy ilmi. Lisäksi kirjasin tekstitiedostoihin tiedot lastensuojeluilmoituksesta lapselle kertomisesta

(kyllä, ei, ei tietoa) sekä huoltajalle ilmoittamisesta (kyllä, ei, ei tietoa). Tässä vaiheessa anonymisoin myös lastensuojeluilmoitusten sisältötekstit tekstitiedostoissa siten, että muutin henkilöiden ja paikkojen nimet yleiskäsitteisiin, esimerkiksi ”poika”, ”äiti” ja ”koulu”. Tämä vaihe on keskeinen tutkimukseni eettisyyden vahvistamiseksi. Myöhemmässä vaiheessa, varsinaisessa aineiston analyysivaiheessa, kokosin vielä pelkät lastensuojeluilmoitusten sisältöosat yhdeksi tekstitiedostoksi. Tässä tekstitiedostossa ei ole edellä mainittuja taustatietoja. Tämä oli tarpeen, jotta pääsin lukemaan ilmoituksia puhtaasti teksteinä, ilman kontekstointia. Tästä eteenpäin olen työskennellyt laatimiani tekstitiedostoja käyttäen.

Kaikki laatimani tekstitiedostot ja muut tutkimukseeni liittyvät sähköiset aineistot olen suojannut salasanoin. Tutkimuskunnasta saamani tutkimusaineiston ja muut tutkimukseeni liittyvät työpaperit olen säilyttänyt lukollisessa kaapissa, johon muilla henkilöillä ei ole pääsyä. Tutkimustyön aikana olen tarvittaessa palannut alkuperäiseen aineistoon yksityiskohtaisten tietojen ja tekemieni tulkintojen varmentamiseksi.

Tunnistettavuuskysymykset ovat tutkimukseni raportoinninkin vaiheessa keskeisimpiä tutkimuksen eettisyyden näkökulmasta. Kuula (2011, 205) kuvaa lain tulkinnassa tunnistamista tilanteeksi, jossa kuka tahansa lukija tunnistaa tekstistä yksittäisen henkilön nimeen tai muuhun yksilöityyn tunnukseen perustuen. Tässä tutkimusraportissa suojaan lastensuojeluilmoituksiin kirjoitettujen lasten ja aikuisten sekä ilmoitusten kirjoittajien anonymiteettia siten, etten mainitse tutkimuksessa nimeltä, mistä olen aineiston kerännyt, enkä myöskään keitään henkilöitä tai toimipaikkoja nimeltä. Olen kiinnittänyt myös erityistä huomiota siihen, etteivät yksittäiset henkilöt tule tunnistetuiksi. Tutkimusraportissani aineistoesimerkit ovat keskeisiä tutkimuksen luotettavuuden kannalta, jotta voin tehdä näkyväksi tulkintojeni ja johtopäätösteni perustuvan aineistoon. Noudatan tutkimuksessani kunnioittavaa ja arvostavaa raportointitapaa, josta ei koidu haittaa tai vahinkoa lastensuojeluilmoitusten kirjoittajille tai lastensuojeluilmoitusteksteissä mainituille henkilöille.

5 LASTENSUOJELUILMOITUKSIIN KIRJOITETUT LAPSET

Tässä luvussa analysoin ensin tulkintoja *lapsesta suhteessa äitiinsä*, kun lastensuojelullinen huoli on kirjoitettu lapsi-äiti-kategoriapariin. Sen jälkeen esittelen tulkintoja *lapsesta kirjoitettuna yksilönä*, jolloin lastensuojelullinen huoli on sisäänkirjoitettu ainoastaan lapsi-kategoriaan. Molemmissa alaluvuissa esittelen myös sitä, miten lastensuojeluilmoituksissa rakennetaan ja puretaan kulttuurista

ymmärrystä lastensuojelullisesta huolesta (ongelmasta) ajallisia ja määrällisiä ilmauksia käyttäen. Analyysini seuraamisen helpottamiseksi olen alleviivannut aineisto-otteista ne kohdat, joiden perusteella erityisesti olen tulkintojani tehnyt.

5.1 Lapsi kirjoitettuna suhteessa äitiin

Aineistossani on pääsääntöisesti niin, että kun lapsi kirjoitetaan toimijaksi, kirjoitetaan myös vanhempi toimijaksi. Nämä ilmoitustekstit ovat pääosin pidempiä kuin lapsen yksilönä kirjoitetun huolen tekstit ja sisältävät myös koko aineiston pisimmät tekstit. Lastensuojeluilmoitustekstien vihjaava luonne tulee esiin: lasta tai lapsen käyttäytymistä saatetaan määrittää runsain sanoin ja yksityiskohtaisin kuvauksin, mutta ilmoitustekstin kokonaisuudessa käy ilmeiseksi, että lapsesta kirjoitettaessa kirjoitetaankin lapsesta *suhteessa* äitiin. Tällöin huolen kohteena ovat enemmänkin äidin toiminta vanhempana tai sen puutteet, äidin ominaisuudet tai kyvyttömyys huolehtia velvollisuuksista, joita äidillä äitinä ja vanhempana kulttuurisesti katsotaan olevan. Toki joissakin teksteissä lapsi kuvataan käyttäytymiseltään, toiminnoiltaan tai ominaisuuksiltaan ongelmalliseksi, jolle vanhempi ei ”oikeanlaisista” vanhemmuuden ponnisteluista (esimerkiksi rajojen asettaminen) huolimatta voi mitään. Tuolloin äidin toimintoihin tai ominaisuuksiin viittaamalla vahvistetaan lapsen ongelmallisuutta. Lastensuojeluilmoituksen kirjoitetussa ilmiasussa saattaa siis olla lukuisia suoria määreitä lapsen tai äidin kategoriaan liittyen, mutta ne itse asiassa toimivatkin keinoina kiinnittää huomio kategoriaparin toiseen kategoriaan. Näissä lastensuojeluilmoituksissa tekstien ilmiasuun on kirjoitettu lapsi- ja äiti-kategoriat, mutta kategoriat tulevat tunnistetuiksi myös toiminnan kuvauksissa.

Tässä alaluvussa tarkastelen lastensuojeluilmoituksiin kirjoitettuja lapsi-äiti-kategoriapareja, päästäkseni tulkitsemaan sitä, miten lapsi kirjoitetaan ja tulkitaan, kun *lapsi kirjoitetaan suhteessa äitiinsä*. Tarkastelen lastensuojeluilmoitustekstien lapsi-äiti-kategoriapariin liitettyjä kuvauksia ja toimintoja sekä tulkiten niiden kautta sitä, miten lastensuojelullinen huoli rakentuu näiden kuvausten välityksellä. Analyysissäni olen nimennyt kolme erilaista lapsi-äiti-kategoriaparia: hankala lapsi – huono äiti, kunnollinen lapsi – huono äiti sekä hankala lapsi – hyvä äiti.

Hankala lapsi – huono äiti

Lapsi kirjoitetaan aikuisten, kuten esimerkiksi ilmoittajan, äidin tai opettajan näkökulmasta katsottuna oireilevaksi, vaikeahoitaiseksi, tottelemattomaksi, omaehtoiseksi, eri tavoin vaikeaksi ja

hankalaksi. Lapsi rikkoo toiminnallaan lapsi-vanhempi-kategoriaparin välistä suhdetta, jossa kulttuurinen odotus on kategoriaparin liitetystä hierarkkisuudesta. Tällöin äidin tulisi hallita, kontrolloida ja jopa määrätä lasta hierarkkisesti ylemmän asemansa perusteella ja lapsen tulisi toimia äidin pyyntöjen ja ohjeiden mukaisesti. Kun äiti ei syystä tai toisesta täyty tätä odotusta, tulee hän tulkituksi huonoksi äidiksi. Näissä ilmoituksissa siis sekä lapset että äidit kirjoitetaan lapsi- ja äiti-kategorioihin kulttuurisesti liitettyjen odotusten mukaisia toimintoja eri tavoin rikkovina tai niissä epäonnistuvina. Ilmoitustekstien perusteella nimeän tämän kategoriaparin *hankalaksi lapseksi* ja *huonoksi äidiksi*. Tutkimusaineistossani tällaiset ilmoitustekstit ovat yleisimpiä kaikista teksteistä.

Lasten ja nuorten psykiatrisen hoidon tekemässä, 8-vuotiasta poikaa koskevassa lastensuojeluilmoituksessa ilmoitusvelvollinen kirjoittaa aluksi huolesta, joka on herännyt Hoitoyksikön käynneillä syksyn aikana. Ilmoitustekstiin on kirjoitettu äidin kertomusta äidin ja pojan riitaisasta arjesta, pojan aggressiivisesta käyttäytymisestä äitiä kohtaan sekä äidin väsymyksestä, jonka vuoksi hän ei jaksaa asettaa rajoja lapselleen, vaikka tietää, että niin täytyisi tehdä. Ilmoitusteksti jatkuu kirjoittajan omilla havainnoilla ja tiedoilla.

Poika näyttäytyy käynneillä uhmakkaana ja rajattomana ja kieltäytyy tekemästä tehtäviä tutkimustilanteessa. Viimeisimmällä käynnillä Poika kieltäytyi lähtemästä Hoitoyksiköstä, koska äiti ei vienyt häntä Mäkkäriin syömään. Hoitoyksikön työntekijöiden mennessä paikalle Poika on rappukäytävässä portaiden viereisessä kolossa ja kieltäytyy tulemasta sieltä pois. Poika sanoo, ettei halua mennä kotiin, koska äiti hakkaa häntä. Allekirjoittanut soittanut äidille tilanteesta jälkeen päin. Äiti kertoo, että on Poikaa tukistanut tilanteessa, jossa Poika on käyttäytynyt aggressiivisesti häntä kohtaan.

Kirjoittaja (ilmoitusvelvollinen) vahvistaa äidin kertomuksen pojan ongelmallisuudesta omalla arviollaan pojan käyttäytymisestä käynneillä. Käyntien monikkomuoto viittaa käyntien määrään ja siten vahvistaa lapsen toiminnan kuvauksen toistuvaksi, ei yksittäiseksi tilanteeksi. Poika tulee kirjoitetuksi adjektiivein uhmakas ja rajaton. Kulttuurisesti lapsen käyttäytymistä pidetään poikkeavana, jos epäsoviva käytös ilmenee julkisissa tiloissa tai vieraiden aikuisten läsnä ollessa. Lapsen huono käyttäytyminen liitetään kulttuurisesti epäonnistumiseen lapsen kasvattamisessa ja siten tässä tapauksessa äitiin. Poika rikkoo lapsi-kategoriaan tavanomaisesti liitettävää toimintaa (kenen tahansa) aikuisten pyyntöjen ja ohjeiden mukaisesti toimimista *kieltäytymällä* tekemästä aikuisten edellyttämällä tavalla: *kieltäytyy tekemästä tehtäviä, kieltäytyy lähtemästä, kieltäytyy*

tulemasta pois. Kieltäytymisten toistamisella (lukumäärällä) pojan lapsi-kategoriasta poikkeavaa käyttäytymistä vahvistetaan. Poika tulee kategorisoiduksi myös Hoitoyksikön potilaana yhteistyökyvyttömäksi, koska ei suorita tehtäviä, eikä noudata käynteihin liittyvää normia poistua Hoitoyksiköstä käynnin päätyttyä. Hoitoyksikön (ja siten myös kirjoittajan) näkökulmasta lapsen tulisi tehdä aikuisen määrittämiä tehtäviä ja noudattaa tutkimuskäynnin totuttua kaavaa: tullaan sovittuna aikana, tehdään määrätyt tehtävät, lähdetään yksiköstä pois. Pojan toimintaan kirjoitetaan myös ikäsidonnoisesta toiminnasta poikkeaminen aikuisilta piilottelevana lapsena, *on rappukäytävässä kolossa.* Tällaista toimintaa pidetään kulttuurisesti sopivana alle kouluikäiselle lapselle. Kaikkien näiden lapsen toimintojen (verbit) ja piirteiden (adjektiivit) välityksellä lapsi tulee tulkituksi *hankalaksi lapseksi.*

Tässä lastensuojeluilmoituksessa kirjoitetaan myös äidistä, mutta huomattavasti vähemmän kuin pojasta. Äiti tulee kuvatuksi pojan ja äidin itsensä kertoman perusteella: äiti *hakkaa*, äiti *on tukistanut.* Tämä on erittäin suuri kategorijäsenyydestä poikkeaminen, mutta myös moraalinen murtuma. Tulkitsen tekstiä siten, että juuri nämä teon kuvaukset ovat se keskeinen lastensuojelullinen huoli, joka on saanut ilmoitusvelvollisen toimimaan: *allekirjoittanut soittanut äidille.* Hakkaaminen ja tukistaminen eivät ole nykyajassa kulttuurisesti lainkaan hyväksytyä aikuisen toimintaa lasta kohtaan. Erityisen voimakas kielteinen latautuneisuus on tällaisten tekojen liittämässä äiti-kategoriaan. Äiti-kategoriaanhan tavanomaisesti liitetään kaikenlainen lapsesta huolehtiminen: emotionaalinen hoivaaminen ja hoitaminen, lämpö ja rakkaus, eikä missään tapauksessa vahingoittaminen. Kiinnostavaa on, että kirjoittaja ei ota mitään kantaa pojan ja äidin kertomaan. Tulkitsen tämän niin, että pelkkä maininta riittää, sillä kulttuurisesti väkivaltaa tai sen epäilyä pidetään itsestään selvästi lastensuojeluasiana. Tässä ilmoitustekstissä kuvaukset äidin kyvyttömyydestä asettaa lapselle rajoja, epäonnistuminen lapsen kasvattamisessa hyväkäytöksiseksi ja väkivallan käyttämisestä johtavat tulkintaan *huonosta äidistä.*

Ilmoitusvelvollisen kirjoittamassa tekstissä sekä lapsi- että äiti- kategorioihin liitetyt, kategorijäsenyydestä poikkeavat toiminnot, saavat selityksensä (selontekonsa) kategoriaparin toisen osapuolen poikkeavuudesta. Toisaalta tekstiin kirjoitettuna poika aggressiivisella käyttäytymisellään (lapsen poikkeaminen) vie äidin voimat niin, että äiti on väsynyt asettaakseen lapselleen rajoja (äidin poikkeaminen). Toisaalta tekstiin kirjoitetaan, että poika ei halua mennä kotiin (lapsen poikkeaminen), koska äiti hakkaa häntä (äidin poikkeaminen). Lastensuojeluilmoitustekstin kuvaukset lapsesta ja äidistä kietoutuvat tällä tavalla tiiviisti toisiinsa, eikä niitä voi erottaa toisistaan viittaamatta toiseen.

Koulun tekemässä lastensuojeluilmoituksessa 12-vuotiaasta työstä kirjoitetaan seuraavalla tavalla:

Tämän kevään aikana tyttö on alkanut valehdella, saada raivokohtauksia, puhua törkeyksiä ja hän on myös varastanut koulussa. Tilanteet ovat liittyneet rajojen asettamiseen eli kun aikuinen asettaa rajoja käytökselle, seuraa siitä kiroiluja, painu helvettiin ja painu vittuun-huutelua sekä tavaroiden paiskomista. Huoltajan kanssa on pidetty palaveri kasvatusasioista koululla (myös sostoimen edustaja mukana), mutta tyttö kertoo jatkuvasti, että hänelle huudetaan kotona ja erityisesti äidin kanssa menee huonosti. Perhe ei kykene asettamaan rajoja näin haasteellisesti käyttäytyvälle lapselle eli tarvitaan pikaisesti toimenpiteitä, koska perheessä on myös toinen pienempi tyttö Nimi.

Tyttö kirjoitetaan lastensuojeluilmoitustekstissä hänen käyttäytymisensä ja toimintansa kuvauksina. Tyttö *valehtelee, saa raivokohtauksia, puhuu törkeyksiä, varastaa, paiskoo tavaroita*: kaikki nämä ovat kuvauksia kulttuurisesti epäsovivasta käyttäytymisestä, jotka luettelomaisuudessaan kuvaavat lapsen ongelmallisuutta. Epäsovivalla käyttäytymisellään lapsi rikkoo normia: lapselle asetettua odotusta asettua aikuisen ohjaukseen, tekemään aikuisen pyytämällä tavalla. Ilmoitustekstin ilmiasussa lapsi kirjoitetaan *haasteellisesti käyttäytyväksi*, joka on ammattilaisten käyttämää kieltä. Arkikielelle 'käännettynä' termi sisältää ajatuksen huonosti käyttäytyvästä ja tottelemattomasta lapsesta. Näillä tavoin lapsi kuvataan *hankalana*.

Lapsen käyttäytymisen kiinnittäminen tarkentamatta jätettyihin koulutilanteisiin, joissa *aikuinen asettaa rajoja* vihjaa myös lapsen vanhempaan, erityisesti ilmoitustekstissä mainittuun äitiin. Äitiin erityisesti siksi, että hänet on tekstiin kirjoitettu, jolloin maininnat huoltajasta ja perheestä tulevat tulkituksi ensisijaisesti kuvauksina äidin toiminnasta. Rajojen asettamista sekä rajoihin asettumisen ja käyttäytymistapojen opettamista lapselle pidetään kulttuurisesti vanhemman tehtävänä ja velvollisuutena. Nämä käyttäytymiskoodit lapsen ajatellaan oppivan kodin piirissä (yksityinen tila) ja sieltä niiden siirtyvän suhteessa kodin ulkopuolisiin aikuisiin sekä käyttäytymiseen julkisessa tilassa. Raportoiminen lapsen epäsovivasta käyttäytymisestä koulussa (julkinen tila) ja moraalisesti arveluttavasta toiminnasta, kuten valehtelusta ja varastamisesta, vihjaavat epäonnistumisesta äitikategoriaan liitettyjen velvollisuuksien täyttämässä. Toisaalta äiti tulee tulkituksi tavanomaisten kategoriasidonnaisten toimintojen kautta eli tarvittaessa äiti puuttuu lapsen epäsovivaan käyttäytymiseen ja saa aikaan muutoksen. Koulun puuttumisesta huolimatta (*palaveri, mutta*) muutosta tytön toiminnassa ei ole tapahtunut, mikä liitetään äidin kyvyttömyyteen toimia kunnon

vanhemman tavoin. *Huutaminen* tulee tekstissä tulkituksi moraalisesti vääränlaisena kasvatukseen, joka kuvataan äidin toimintana, *erityisesti äidin kanssa menee huonosti*. Äiti tulee tulkituksi vanhemmuustaidoissaan puutteellisenä, kykenemättömänä rajojen asettamiseen ja siten *huonona äitinä*.

Lastensuojelullista huolta korostetaan koulun institutionaalisen tehtävän poikkeamana: *pidetty palaveri kasvatusasioista koululla*. Lapsen kirjoitettu käyttäytyminen on tulkittu niin huolestuttavaksi, että koulu on toiminut perustehtävänsä ylitse, järjestänyt palaverin kasvatusasioista ja pyytänyt lastensuojelun paikalle (*sostoimen edustaja mukana*). Tämä vihjaa myös äidin epäonnistumisesta kategoriasidonnaisessa kasvatustehtävässään. Ilmoituksen painavuutta lisätään ajallisella määreellä *tämän kevään aikana*, joka vihjaa myös muutoksesta: ennen tätä kevättä työllä ei ole ollut samanlaista epäsovivaa käyttäytymistä eli jokin on muuttunut. Ilmoitustekstin sisältö ohjaa huolen suuntaa lapsen perhepiiriin, kotiin.

Ilmoitustekstissä olevaa ristiriitaa kuvaa ilmaus *perhe ei kykene asettamaan rajoja näin haastavasti käyttäytyvälle*, jossa perheen voidaan ajatella viittaavan vanhempiin, koska lapsi-kategoriaan ei liitetä rajojen asettamisen tehtävää tai velvollisuutta. Ristiriita syntyy siitä, että toisaalta vanhemmat (äiti) kirjoitetaan rajojen asettamiseen kykenemättöminä ja toisaalta lapsi kirjoitetaan *näin* haastavaksi, mikä vahvistaa lapsen ongelmallisuutta ja viittaa siihen, että lapsi ei kykene asettamaan rajoihin. Näin ollen lapsi-kategoriaan liittyvä velvollisuuden rikkominen aikuisen 'tottelemisesta' ja äiti-kategoriaan liittyvä velvollisuuden rikkominen lapsen kasvattamisesta ja rajoittamisesta kietoutuvat ilmoitustekstissä tavalla, jonka perusteella ei pysty erottelemaan toista toisesta. Kietoutuneisuutta ja lastensuojelullista huolta korostaa myös vihjeluontoinen maininta ilmoituksen tytön perheen pienemmästä työstä: *tarvitaan pikaisesti toimenpiteitä*.

Koulun tekemässä 9-vuotiasta lasta koskevassa ilmoituksessa ilmoittaja kirjoittaa runsaan määrän yksityiskohtaisia kuvauksia lapsen teoista ja toiminnoista, mutta myös äidin toiminnasta sekä lapsen ja äidin keskinäisestä toiminnasta. Ilmoitus on kirjoitettu listana, ranskalaisin viivoin allekkain. Ilmoitus on tekstimäärältään yksi koko tutkimusaineiston pisimmistä ilmoituksista. Lapsi kuvataan muun muassa kouluvelvollisuuksia laiminlyöväksi: koulutyöskentely ei oppitunneilla suju, ei pysty keskittymään, eikä antamaan toisille työskentelyrauhaa. Lapsi tulee kirjoitetuksi myös seuraavilla tavoilla:

- Poika on väkivaltainen luokan aikuisia kohtaan: hän puree, lyö, potkii, on tönäissyt kiviseinää päin, sylkee ja toivoo aikuisten kuolemaa. Näistä johtuen Pojalla on ollut kiinnipitoja.
- Poika toivoo usein omaa kuolemaa, hän on ilmaissut haluavansa päästä paikkaan, jossa hänet tapetaan. Hän on kertonut haluavansa, että myös äiti kuolisi.
- Pojalla on usein tarinoita kuvitelluista väkivaltatilanteista, joissa hän kuvailee tarkasti, miten vahingoittaisi toista ihmistä. Näissä tilanteissa Poika on usein rauhallisessa mielentilassa päällepäin.
- Viime aikoina Pojalla on ollut lähes päivittäin elehdintää, jossa hän puree hampaat yhteen, täriseyttää käsiään ja suhisee samalla.

Pojan kuvauksessa kirjoitetaan todella pitkä ja painava lista lapsen sopimattomasta käyttäytymisestä. Poika kirjoitetaan väkivaltaiseksi tekojensa kautta. Väkiältä kirjoitetaan suhteessa oman luokan aikuisiin: poika puree, lyö, potkii, on tönäissyt kiviseinää päin. Väkivallan tekojen kuvausten osalta lapsen toimintaan ei anneta mitään tilannekohtaista selvitystä, jolloin väkivaltaisuus tulee tulkituksi lapsen ominaisuutena. Toisaalta väkivaltaa kirjoitetaan vihjeenä lapsen mielenterveyden horjumisesta, sillä lapsen kuvataan fantasioivan toisten ihmisten vahingoittamisesta ja kertoessaan on rauhallisessa mielentilassa. Kulttuurisesti on vielä ymmärrettävää, jos lapsi suutuspäissään toivoo toisille ihmiselle pahaa, mutta ristiriita sisäisen maailman ja ulkoisen käyttäytymisen kuvauksessa vihjaa kirjoittajan huolesta lapsen vakavasta ongelmasta, jopa mielen sairaudesta. Myös pojalle kirjoitetut oman ja toisten kuoleman toiveet vahvistavat tätä tulkintaa. Poika kirjoitetaan monin tavoin lapsi-kategoriasta poikkeavalla tavalla toimivaksi, käyttäytymisessään erikoiseksi ja arvaamattomaksi, mikä vahvistaa ilmoittajan kirjoittamaa tulkintaa pojasta hankalana lapsena.

Edelleen samassa ilmoitustekstissä ilmoittaja kuvaa omana jäsenyyksensä (otsikointia käyttäen) vanhemmuuteen liittyviä asioita seuraavalla tavalla:

Koulussa tehtyjen havaintojen mukaan lapsi lyö äitiään, potkii ja haukkuu häntä, lapsen lyödessä koulun aikuisia äidin läsnä ollessa äiti ei joko puutu tilanteeseen tai ei saa lasten lopettamaan väkivaltaa. Lapsen tuhotessa koulun omaisuutta äidin läsnä ollessa,

koulun aikuisten on pitänyt useamman kerran puuttua tilanteeseen, ettei lapsi saa tuhottua tavaroita.

26.3.2014, 24.3.2014

Ei tottele äidin kehotusta lähteä koulusta kotiin, vaan juoksentelee koulun sisätiloissa, kiipeää kaapin päälle istumaan, livahtaa luokkaan häiritsemään opetustilannetta, ei pue ulkovaatteita kehotuksista huolimatta ja vastustaa myös sanallisesti ”En lähde tuon paskan mukaan”.

Lapsi kuvataan useilla tavoilla sekä lapsi- että oppilas-kategorioista poikkeavana hänen toimintansa kautta. Lapsi *lyö, potkii ja haukkuu äitiään, lyö koulun aikuisia, tuhoaa koulun omaisuutta*. Kaikki nämä toiminnot ovat kulttuurisesti epäsopivia. Tilanteet kuvataan erityisinä ja poikkeavina, koska teot tapahtuvat *äidin läsnä ollessa*. Äidin velvollisuuksiin katsotaan kulttuurisesti kuuluvaksi lapsen hallinta, tässä tilanteessa lapsen epäsopivaksi tulkitun käyttäytymisen lopettaminen, lapsen pysäyttäminen. Äiti kuvataan tilanteisesti sekä välinpitämättömänä (*äiti ei puutu*) että kykenemättömänä (*ei saa lasta lopettamaan*) häneltä odotettuun toimintaan, hänen velvollisuuksiinsa. Erityinen moraalinen murtuma kirjoitetaan *koulun aikuisten puuttumisena* tilanteeseen, joka kuuluu äidin hoidettavaksi. Tällä ilmaisulla vahvistetaan äidin epäonnistumisesta tehtävässään. Ongelmaa rakennetaan myös lapsen ja äidin välisessä suhteessa hyvin näkyvästi: lapsi ei tottele äitiä tavanomaisessa siirtymätilanteessa, vastustaa koulusta kotiin lähtemistä. Lapsen sanojen suora lainaus ”*En lähde tuon paskan mukaan.*” korostaa suhteen ongelmaa, jonka kuvaus rakentuu tässä vastavuoroisessa tilanteessa. Ilmoitustekstin kuvauksessa vihjataan äidin kyvyttömyyteen huolehtia ylipäättään vanhemman tehtävistä: äidillä ei ole otetta poikaansa koulussa (muiden aikuisten läsnä ollessa), joten onko kotonakaan.

Pojan kuvaukseen tässä lastensuojeluilmoitustekstissä käytetään runsaasti ajallisia määreitä, kuten *usein, lähes päivittäin*, korostamassa lapsen ongelmallisuutta. Ilmoituksessa niitä on jopa niin paljon, että lukijana vakuuttuminen lastensuojelullisesta huolesta tapahtuu jo tekstin alkuvaiheessa. Tässä ilmoitustekstissä kirjoitetaan erittäin minimaalisesti mitään sellaista, mikä viittaisi kummankaan toimijan, lapsen tai äidin, toiminnassa tavanomaiseen, kulttuurisesti odotuksenmukaiseen kategoriasidonnaiseen toimintaan. Sen sijaan teksti tuo valtavan määrän yksityiskohtaisia tilannekuvauksia molempien poikkeamisesta kategorijäsenyydestään ja siten ongelmallisuudesta. Tekstistä ei pysty tulkitsemaan sitä, kumpaan kategoriaan ongelmat ensisijaisesti tai ensin sijoitetaan,

vaan ne ovat voimakkaasti kietoutuneita toisiinsa ja tulevat rakennetuksi keskinäisessä suhteessa. Edellä kerrotun perusteella tulkinnat hankalasta lapsesta ja huonosta äidistä tulevat perustelluiksi.

Kunnollinen lapsi – huono äiti

Näissä lastensuojeluilmoituksissa lapsi kirjoitetaan aikuisten näkökulmasta tavalliseksi lapseksi, joka toimii aikuisen pyytämällä tavalla ja muutoinkin, kuten kulttuurisesti hänen ikäiseltään lapselta odotetaan. Näissä ilmoitusteksteissä äiti rikkoo toiminnallaan kulttuurisia odotuksia tai poikkeaa niistä. Teksteistä tekemieni tulkintojen perusteella olen tulkinnut tämän kategorian toimijat *kunnolliseksi lapseksi ja huonoksi äidiksi*.

Poliisin tekemässä 12-vuotiasta tyttöä koskevassa lastensuojeluilmoituksessa kuvataan tytön ja äidin tilannetta seuraavalla tavalla:

Tapahtuma-ajankohta 2.5.2014. Tyttö ollut ulkona leikkimässä. Kahdeksan aikaan illalla yrittänyt mennä kotiin, äiti ei avaa ovea ja kotiavaimia ei ole mukana. Tyttö mennyt naapuritaloon tuttavapariskunnan luokse. Äitiä yritetty tavoittaa, mutta ei vastaa puhelimeen. Tyttö jää naapuriin yöksi. Naapuri ollut hätäkeskukseen yhteydessä. Poliisi käynyt tarkistamassa asunnon, äiti ollut siellä sammuneena. Poliisi saanut äidin hereille ja tämä ollut kovassa humalassa, ei muista milloin nähnyt tyttärensä viimeksi.

Tyttö kirjoitetaan lapsi-kategoriaan liitettävien tavanomaisten toimintojen kautta: lapsi *ulkona leikkimässä*. Myös kotiavaimen puuttuminen on tavanomaista: lapselta avain saattaa helposti unohtua. Edelleen, kun tyttö ei pääse kotiin, hän ratkaisee tilanteen menemällä *tuttavapariskunnan* luokse. Tyttö ei hakeudu mihin tahansa, vaan tietää, että pulmatilanteessa on kulttuurisesti suotavaa, että lapsi hakeutuu tuttujen aikuisten luokse ventovieraiden sijasta. Ilmoitustekstissä lapsen kuvaus ilmoitustekstien kokonaisuuteen on poikkeuksellisen myönteinen, eikä lapseen sinänsä liitetä minkäänlaista ongelmallisuutta. Itse asiassa kuvaukset työstä kulttuuriset odotukset täyttävänä lapsena tuottavat tulkinnan *kunnollisesta lapsesta*.

Äidin toiminta päinvastoin kirjoitetaan äiti-kategoriasta poikkeavana. Sellaisenaan äitiin liitetyt toiminnot *ei avaa ovea* tai *vastaa puhelimeen* eivät ole kuvauksia ongelmasta, mutta *tässä tilanteessa* ne tulevat tulkituksi sellaisiksi. Kulttuurisesti oletetaan, että kun lapsi on poissa kotoa, pois äidin huolenpidon piiristä, äidin tulisi olla tavoitettavissa ja lapsen niin halutessa, saatavilla. Edelleen

kuvaus äidin toiminnasta murtaa moraalista järjestystä, sillä äidin tavoittamattomuuden vuoksi muut ihmiset (tuttavapariskunta) joutuvat ottamaan tehtäväkseen äiti-kategoriaan itsestään selvästi kuuluvan velvollisuuden lapsen hoitamisesta ja huolenpidosta. Se, että ilmoitustekstissä ei ole kirjoitettu mitään lapsen mahdollisesta toisesta vanhemmasta korostaa äidin velvollisuutta ja vastuun erityistä painavuutta. Kulttuurisesti ei ole hyväksyttävää, että lapsen huolenpidosta vastuussa oleva vanhempi esiintyy lapsen seurassa humaltuneena. Äiti rikkoo tätä normia kotona, on *kovassa humalassa*. Äidin kulttuurista normirikkomusta vahvistetaan vielä kirjoittamalla, että äiti *ei muista, milloin on nähnyt tyttärensä viimeksi*. Lastensuojeluilmoitustekstissä lapsen hakeutuminen naapuritaloon tuttavien luokse ja naapurien huolen herääminen äidin tavoittamattomuudesta vihjaavat siitä, että vastaavaa on tapahtunut ennenkin, jolloin tytön toiminta ei välttämättä tulekaan tulkituksi tytön kekseliäisyytenä, vaan äiti-kategoriaan liittyvien velvollisuuksien rikkomisena. Äidin toiminnan ongelmallisuus ja tulkinta huonosta äidistä vahvistuu, koska ilmoitusteksti vihjaa lapsen toimimisesta aiempien kokemusten perusteella tavanomaisesta poikkeavassa tilanteessa. Tätä tulkintaa vahvistaa tilannekuvaukseen kirjoitettu ajallinen jatkumo. *Tapahtuma-ajankohta* viittaa siihen, että tilanne on alkanut eri päivänä kuin ilmoitus on kirjoitettu. Lapsen yöksi jäämisen jälkeen kirjoitettu poliisiin käynti äidin luona viittaavat siihen, että lapsi on ollut ensin yön pois kotoa ja vasta sen jälkeen poliisi on käynyt tarkistamassa tilanteen. Tämän perusteella tapahtumakuvaus ei tule tulkituksi ainutkertaisena.

Tulkinta äidin toiminnasta lastensuojelullisena huolena ja ongelmana liittyy vahvasti lastensuojelukontekstiin, toisin sanoen ilman lasta äidin toiminta ei todennäköisesti olisi edes tullut poliisiviranomaisen tietoon. Ilmoitustekstiin kirjoitetut kuvaukset lapsesta näyttävät erityisen myönteisinä, koska äitiin liittyvät kuvaukset ovat voimakkaan negatiivisia, ongelmallisuutta korostavia. Tällä tavalla kirjoitta tulee vahvistaneeksi ja korostaneeksi äidin ongelmallisuutta lapseen liitettyjen myönteisten kuvausten kautta. Kuvaus lapsesta *kunnollisena lapsena* vahvistaakin olennaisesti tulkintaa äidistä *huonona äitinä*, joka epäonnistuu täyttämään äiti-kategoriaan kulttuurisesti liitettyjä velvollisuuksia.

Kouluterveydenhuollon tekemässä 12-vuotiasta tyttöä koskevassa lastensuojeluilmoituksessa kuvataan tytön ja äidin suhdetta seuraavalla tavalla:

5.luokan terveystarkastuksessa kertoo seuraavia asioita: ”Äiti lyö joskus suutuessaan puisella kepillä. Hän lyö kepillä käsille, jalkoihin, selkään ja joskus päähän.” Äiti perustellut kotona asiaa sillä, että se on Kansallisuuden tapa. Tyttö kertoo olevansa

väsinyt koulussa, koska ei saa nukuttua hyvin. Pikkuveljet pelaavat pleikkaria samassa huoneessa myöhään. Tytön mukaan ”joskus yöllä”. Tyttö kertoo, että äiti nukkuu silloin. Kertoo tekevänsä paljon kotitöitä: siivoaa, tiskaa ja vahtii pikkusisaruksia, kun äiti on poissa (kaupungilla, kavereiden luona). (Tyttö sanonut opettajalle, että hänestä ei ole mukavaa, kun vauva syntyy talvella, koska joutuu sitä hoitamaan.)

Tyttö kirjoitetaan toimintojensa kautta lapseksi, joka toimii lapsi-kategoriaan asetettujen odotusten mukaisesti: hän käy koulua ja kotona tekee, mitä aikuinen (äiti) pyytää. Tyttö *siivoaa* ja *tiskaa*, jotka tehtävinä ovat tavanomaisia tämän ikäiselle, 12-vuotiaalle lapselle. Ilmoitustekstissä ei ole mitään, mikä kuvaisi tai edes vihjaisi työstä ongelmallisena. Sen sijaan tyttö tulee tulkituksi *kunnolliseksi lapseksi*, jota vielä korostetaan määrällisellä ilmauksella *paljon kotitöitä*. Ilmoittajan kirjaus tuottaa kuvauksen työstä, joka määrällisesti tekee tavanomaista enemmän kotitöitä, tunnollisesti ja tämä korostaa lapsen kunnollisuutta.

Toisaalta samainen määrällinen ilmaus vihjaa myös kotitöiden antajaan, äitiin: *paljon kotitöitä* voidaan tulkita myös kirjoittajan arviona lapselle liiallisista velvollisuuksista. Lapsi-kategoriaan liitetään kulttuurisesti velvollisuuksia osallistua kotitöihin, mutta ei samalla tavalla (samassa määrin) kuin mitä aikuisen. Ilmoitustekstissä tyttö kuvataan myös *väsyneeksi koulussa*, joka sinällään rikkoo normatiivisen odotuksen: lasten tulisi olla virkeitä koulussa oppiakseen. Ilmoitustekstissä tytön väsymys vihjaa kuitenkin hänen äitiinsä ja äiti-kategoriaan liitettyihin velvollisuuksiin, kuten äidin velvollisuuteen huolehtia lastensa riittävästä unensaannista tai valvoa lastensa toimintaa ja tarvittaessa puuttua siihen. Äidin velvollisuuksista poikkeamiseen liitetään kuvaukset tytön nukkumisen puutteesta, mutta myös *pikkuveljien pelaamisesta pleikkarilla myöhään* sekä äidin itsensä nukkuminen lasten vielä valvoessa. Kulttuurisesti äidin odotetaan myös olevan enimmäkseen lastensa käytettävissä, ellei hän ole työssä tai hänellä on muu hyväksyttävä syy. Ilmoitustekstissä äiti kuvataan *olevan poissa: kaupungilla, kavereiden luona oleminen*, jotka kuvautuvat tekstissä pitkäkestoisina poissaoloina, eivätkä sellaisenaan ole hyväksyttäviä syitä.

Edellä kuvatut asiat ovat jotakin, mitä äiti ei tee, vaikka hänen pitäisi. Äitiin liitetään myös teko, jota hänen ei pitäisi kategorijäsenyytensä perusteella tehdä: *äiti lyö*. Teollaan äiti rikkoo äiti-kategoriaan olennaisesti liitettäviä toimintoja lapsen hoivaamisesta ja lapsen fyysisen koskemattomuuden ja turvallisuuden varmistamisesta. Äidin lapselle antama perustelu *Kansallisuuden* (kulttuurisesta) *tavasta* vihjaa äidin tiedon puutteeseen tai piittaamattomuuteen kulttuurimme säännöksistä ja

tavoista. Äidin lyöminen kirjoitetaan äidin tavaksi ja luonteeltaan yllätykselliseksi, koska selitystä tai tilannekuvausta mistään väkivaltatilanteesta ei tarkemmin anneta. Äidin toimintaa tarkennetaan kuvauksella äiti lyö *suuttuessaan*, mikä korostaa tekojen sattumanvaraisuutta, mutta myös sen tulkinnan, ettei äiti aina suuttuessaan lyö. Tarkennus ei kuitenkaan muuta sitä kulttuurista itsestään selvyyttä, että äidin lyöminen on aina lastensuojeluasia. Äiti tulee kirjoitetuksi monin tavoin äiti-kategoriaan liittyvissä velvollisuuksissaan epäonnistuneeksi ja niiden perusteella hän tulee tulkituksi *huonoksi äidiksi*.

Hankala lapsi – hyvä äiti

Lastensuojeluilmoituksissa poikkeamat kulttuurisista odotuksista eivät aina ole kirjoitettu äidin toimintaan. Näissä lastensuojeluilmoituksissa äiti huolehtii kategoriasidonnaisista velvollisuuksistaan, kuten lasten kasvatuksesta ja lasten hoivaamisesta – useimmiten jopa ylittäen kulttuuriset odotukset. Lapsen liitetyt toiminnot ja odotuksista poikkeamiset vahvistavat kuvausta äidistä hyvänä äitinä. Äidin pienet poikkeamat kulttuurisista odotuksista saavat selityksensä lapsesta: se, että äidin ponnisteluista huolimatta lastensuojelullinen huoli on syntynyt, liitetään teksteissä ensisijaisesti vaikeahoitoiseen tai huonosti käyttäytyvään lapseen. Ilmoitustekstien perusteella nimeän tämän kategoriaparin *hankalaksi lapseksi* ja *hyväksi äidiksi*. Tutkimusaineistossani tällaisia lastensuojeluilmoitustekstejä on vähiten kaikista teksteistä.

Ilmoitusvelvollinen (taho ei tiedossa) on tehnyt 9-vuotiaasta tytöstä lastensuojeluilmoituksen, jonka alkuosassa kuvataan muun muassa lapsen ja äidin välistä suhdetta seuraavasti:

Tyttö on perheen vanhin lapsi, hänellä on kaksi pikkuveljeä, poika (nimi) on esikoululainen Erityiskoulussa ja poika (nimi) 1v. Äiti (nimi) on kotona lasten kanssa. Hän on aloittanut lukion etäopiskelun tänä syksynä. Isä (nimi) tekee ammatin töitä toistaiseksi toisella paikkakunnalla. Perheeseen odotetaan pienokaista, äidillä laskettu aika maaliskuussa 2015. Tytöllä on todettu aktiivisuuden ja tarkkaavaisuuden häiriö sekä käytös- ja tunneoireilua. Tyttö on ollut Psykiatrisen hoitoyksikön potilaana huhtikuusta 2013. Tytölle on kohdennettu toimintaterapia ja lisäksi hänen pulmiaan on voitu vähentää lääkityksen avulla. Tytön keskittyminen ja jaksaminen toimintoihin

ajoittuu koulun aikataulun mukaan. Kotona Tytön vireytyminen laskee ja hän haastaa omalla erityisellä käytöksellään, kiukulla, raivolla ja uhmakkuudella arkipäivinä erityisesti äitiä. Perheellä ei ole omaa lähiverkostoa käytettävissä apuna, joten vanhemmat ovat pyrkineet selviytymään välillä oman jaksamisen ääri rajoilla.

Tyttö kuvataan perheen vanhimpana lapsena, mikä vihjaa lapsesta vähemmän äidin hoitoa tarvitsevana, pienempiin sisaruksiin verrattuna. Alle kouluikäisiin lapsiin ja varsinkin taaperoikäisiin liitetään vahvemmin oikeuksia saada ikänsä perusteella äidin huomiota ja hoivaa. Lastensuojeluilmoitustekstissä lapsi-kategoriaan kirjoitetaan poikkeavuus kuvaamalla lapsi psykiatrisessa hoitosuhteessa olevaksi, diagnosoiduksi, lääkitystä käyttäväksi ja toimintaterapiaa saavaksi lapseksi. Näiden määreiden avulla lapsi kirjoitetaan vaikeahoitaiseksi lapseksi. Lapsi kirjoitetaan myös tavanomaisesti lapsi-kategoriaan liitettävistä velvollisuuksista suoriutuvaksi: keskittyminen ja jaksaminen toimintoihin ajoittuu koulun aikataulun mukaan. Ilmoitustekstissä lapsen velvollisuuden täyttäminen, koulun käyminen ja siellä suoriutuminen, ei tule kuitenkaan tulkituksi varsinaisesti myönteisenä kuvauksena lapsesta, vaan ennemminkin peilauspintana lapsen haasteelliseen käyttäytymiseen kotona ja siten korostaa lapsen ongelmallisuutta. Lapsen ongelmallisuus kirjoitetaan tekstin ilmiasussa lapsen suhteessa äitiin: lapsi haastaa omalla erityisellä käytöksellään, kiukulla, raivolla ja uhmakkuudella arkipäivinä erityisesti äitiä. Kulttuurisesti lapselta sallitaan kiukkuamista ja uhmakkuuttakin, kun lapsi nähdään tunteiden hallinnan taitoja opettelevana. Tekstissä vihjataan kuitenkin siitä, että tämän lapsen kiukku ja uhmakkuus ovat kulttuurisesti sallitun ylittävää erityistä käyttäytymistä. Lapsi tulee monin tavoin kirjoitetuksi tavanomaisesta poikkeavaksi ja aikuisten (kirjoittajan ja vanhempien) näkökulmasta hankalaksi lapseksi.

Äiti kirjoitetaan ilmoituksessa toimintojensa kautta, luettelemalla häneen liitettyjä tehtäviä ja velvollisuuksia. Kotona lasten kanssa olemisen kiinnittyy kulttuurisesti äiti-kategorian velvollisuuksiin, erityisesti pienten lasten osalta. Äidin hyvää suoriutumista kategorian jäsenyydestä kuvaa myös ilmaisu vanhempien selviytymisestä välillä oman jaksamisenkin ääri rajoilla, mikä tulee tulkituksi äidin kykyä laittaa lapsen etu oman etunsa edelle ja 'tekemään kaikkensa' lapsen hyväksi. Vaikka ilmaisu kirjoitetaankin vanhempiin liittyen, tulkitseen sen viittaavan erityisesti äitiin, koska äiti on arkisin ainoana aikuisena (vanhempana) kotona. Äiti tulee kirjoitetuksi velvollisuutensa ylittävänä: kulttuuristen äiti-kategoriaan liittyvien odotusten lisäksi äiti myös käy lukiota ja hoitaa yksin perheen arkea, vaikka perheessä on toinenkin aikuinen. Näiden toimintojen kautta äiti tulee kuvatuksi hyväksi äidiksi. Tässä kokonaisuudessa lapsen ongelmallisuus vahvistaa äidin

odotustenmukaista toimintaa ja päinvastoin. Lapsi tulee vaikeahoitoisuudessaan ja käytöspulmissaan tulkituksi hankalaksi lapseksi ja äiti hyväksi äidiksi.

Lasten ja nuorten psykiatrisesta hoidon työntekijän tekemässä lastensuojeluilmoituksessa 9-vuotiaan pojan tilanteesta kirjoitetaan seuraavasti:

Poika ja äiti (nimi) asuvat kahdestaan. Pojan vanhempien virallinen ero tapahtui vuonna 2007. Vanhempien yhteiselämä oli hankalaa ja Äiti hakeutui Pojan kanssa turvakotiin. Poika käy nyt Koulun (painotus)luokkaa, on kolmannella luokalla. Psykiatriseen hoitoyksikköön Poika on tullut raivokohtausten, uhmakkaan käyttäytymisen vuoksi syyskuussa 2013. Sitä ennen äiti on hakenut apua Pojalle Toisesta hoitoyksiköstä 2008. Pojalla on todettu olevan uhmakkuushäiriö, pelottava lapsuudenaikainen kokemus, perhesuhteiden muutos ja nyt tänä syksynä Touretten oireyhtymä. Poika tapaa isäänsä kerran kuussa yhden yön viikonloppuna ja välillä kerran viikossa arkena.

Pojan uhmakkuus on jatkuvaa ja äidin ja Pojan välejä monimutkaistava. Äiti on pyrkinyt löytämään positiivisia ja Poikaa kannustavia kasvatukseen heidän välisen vuorovaikutuksen parantamiseksi. Tällä hetkellä äidin voimavarat ovat loppu, hän on jaksamisensa ääri rajoilla eikä pysty juuri nyt takaamaan Pojan vakaata kasvua ja kehitystä. Välillä äidin apuna on äidinäiti.

Poika kirjoitetaan lastensuojeluilmoituksessa käyttäytymisensä ja perhesuhteidensa kuvauksina, pääosin poikkeavuutena lapsi-kategoriaan liitetyistä toiminnoista. Maininta lapsi-kategoriaan liittyvästä velvollisuudesta, koulunkäynnistä, ei sisällä mitään erityistä kuvausta tai määrittystä, mikä vihjaa huolen kohdistumista muille lapsen elämän osa-alueille. Lapsen diagnoosien ja hoitokontaktien luettelemisella kuvataan poikaa psykiatrista hoitoa tarvitsevana ja vaikeahoitoisena lapsena. Vuosiluvut 2007 ja 2008 vahvistavat lapsen käyttäytymisen poikkeavuutta: *uhmakkuus*

jatkunut pitkään, mikä tässä ilmoituksessa viittaa myös äidin toimintaan. Lapsen kategorisoiminen kietoutuu voimakkaasti kuvauksiin äidistä.

Kulttuurisesti äiti-kategoriaan liitetään velvollisuus toimia lapsen parhaaksi, asettamalla lapsi oman itsen edelle. Tällaisiksi äidin teoiksi tulevat tulkituksi *hakeutuminen turvakotiin* sekä *ero* lapsen isästä. Näiden kuvausten kautta äiti tulee kirjoitetuksi myönteisesti, moraaliseksi ja aktiiviseksi toimijaksi. Lisäksi äidin myönteistä aktiivisuutta kuvaavat *hakenut Pojalle apua vuonna 2008*, mikä tulee tulkituksi *äidin* pitkänä sitoutumisena lapsen asioissa. Äiti on vaikeahoitoiseksi tulkitun lapsen kasvatuksessa *pyrkinyt löytämään positiivisia ja Poikaa kannustavia keinoja*, mikä kuvaa äidin ylittäneen normiäidiltä odotettavia ponnisteluja lapsen hyväksi. *Nyt tänä syksynä* pojan lisädiagnoosin saaminen kirjoitetaan toisaalta lapsen vaikeahoitoisuuden vahvistamiseksi ja toisaalta selitykseksi siitä, että pitkistä hoitokontakteista huolimatta äiti ei olisi tiedon puutteen vuoksi toimia toisinkaan. *Äiti ei pysty takaamaan Pojan vakaata kasvua ja kehitystä* kirjoitetaan poikkeamaksi äiti-kategoriaan liitettävistä velvollisuuksista, mutta painotuksella *juuri nyt* korostetaan tilanteen väliaikaisuutta.

Äidin kategoriasidonnaisten kulttuuristen odotusten ylittymistä, *hyvää äitiä*, korostetaan myös kirjoittamalla isän toiminta poikkeamisena kulttuurisesta odotuksesta. Kulttuurinen odotus etävanhemmalle on tavata lastaan säännöllisesti vähintään joka toinen viikonloppu ja koska ilmoituksen isä ei näin tee, kirjoitetaan äitiin hänelle asetettujen odotusten ylittäminen ylimääräisen vastuun ja ikään kuin isänkin velvollisuuksien hoitamisesta. Tämä vahvistaa äitiä kulttuuriset odotukset ylittävänä. Ristiriitaa äitiin kirjoitetuista tulkinnoista aiheuttaa kuitenkin häneen liitetty *voimavarojen loppuminen*, joka sellaisenaan nähdään pulmana. Ilmoitustekstissä äidin voimavarojen loppumiselle kirjoitetaan kuitenkin selityksiä, selontekoja: sitä selitetään isän velvollisuuksien laiminlyömisellä, mutta erityisesti lapsen toiminnalla. Lapsi ei äidin ponnisteluista huolimatta muutu kunnolliseksi, joka korostaa lapsen ongelmallisuutta, mutta myös vahvistaa kuvausta *hyvästä äidistä*. Ilmoituksessa lapsi tulee kirjoitetuksi ensisijaisesti suhteessa äitiinsä. Lapseen ei kirjoiteta mitään myönteistä, mutta äitiin kyllä. Tämä vahvistaa tulkintoja hankalasta lapsesta ja hyvästä äidistä.

5.2 Lapsi kirjoitettuna yksilönä

Aineistostani alle puolet ovat lastensuojeluilmoituksia, joissa toimijuus ja lastensuojelullinen huoli kirjoitetaan vain lapseen. Valtaosa kuvauksista liittyvät lapsen ulospäin näkyvään käyttäytymiseen ja

tekoihin. Tulkitsen ilmoitustekstejä siten, että nimeän kuvaukset lapsista *sääntöjä rikkoneeksi lapseksi, väkivaltaiseksi lapseksi ja psyykkisesti oireilevaksi lapseksi*. Suurin osa näistä ilmoituksista ovat kahta ensimmäistä joukkoa, viimeisen jäädessä marginaaliseksi.

Sääntöjä rikkonut lapsi

Alakouluikäisiä lapsia ja heidän toimintaansa tulkitaan usein suhteessa yhteiskunnan yleisiin sääntöihin oikeasta ja väärästä: mitä tietyn ikäinen saa tehdä ja mitä ei saa tehdä. Lastensuojeluilmoitusten *sääntöjä rikkonut lapsi* kirjoitetaan tekstiin selkeästi havaitun ja rajatun säännön 'rikkojana', jolloin tapahtumakuvaukset liittyvät pääsääntöisesti yksittäiseen tekoon tai tekemättä jättämiseen. Näissä ilmoituksissa lapsi tulee tulkituksi niin sanotun perinteisen lapsikäsitteen kautta, jolloin lapsi nähdään keskeneräisenä ja olevan vasta opettelemassa tiettyjä taitoja. Hän on myös individualistinen moraalinen toimija, joka saa toiminnallaan ja valinnoillaan ei-toivottuja asioita aikaan. Näille teksteille on yhteistä myös se, että yhtä poikkeusta lukuun ottamatta kaikki ovat poliisin kirjoittamia lastensuojeluilmoituksia.

Poliisin tekemässä lastensuojeluilmoituksessa kuvataan 9-vuotiaan tytön näpistelyä seuraavalla tavalla:

22.4.2014 Tyttö näpisti Alueen Kioskilta kaksi Dolly-karkkia. Tuotteet palautettiin myyjälle ja hänellä ei ole vaatimuksia. Tyttö kertoi, että on tehnyt aikaisemminkin, mutta ei ole jäänyt kiinni poliiseille. Tyttö pahoitteli ja katui tekoaan.

Lastensuojeluilmoitukseen kirjoitettu lapsi on rikkonut yhteiskunnan sääntöjä ottamalla luvatta toisen omaa eli näpistänyt. Ilmoituksen tehneen poliisin näkökulmasta kyseessä on rike, jonka selvittäminen on hänen tehtävänsä. Rikkeen selvittämiseen kuuluu osapuolten kuuleminen, jonka perusteella poliisi arvioi jatkotoimet. Tekstissä käytetään rikosnimikkeeseen viittaavaa sanaa, *näpisti*, mutta teko ei tule tulkituksi rangaistusta vaativaksi teoksi, rikokseksi, eikä lapsi myöskään rikoksentekijäksi. Tähän vaikuttaa myyjä-kategoriaan liitetty kuvaus *ei ole vaatimuksia*, joka vähentää teon vakavuutta. Lapsen oman toiminnan kirjaaminen, *tyttö pahoitteli ja katui tekoaan*, voidaan tulkita lastensuojelullista huolta lieventäväksi, sillä se tuo esille lapselle oikeaksi ja hyväksytyksi katsotun käyttäytymisen tilanteessa: lapsi ymmärtää katua ja osaa pyytää anteeksi. Lapsen toiminta kertoo lapsen ymmärtävän tehneensä väärin ja pyrkivän 'korjaamaan' aiheutunutta haittaa. Tekstissä lapsi-kategoriaan liitetään myös kuvaus lapsen ”luonnollisesta” ominaisuudesta yhteiskunnan sääntöjä vasta opettelevana lapsena, sillä *on tehnyt aikaisemminkin*. Lapselle hyväksytään sellaisiakin tekoja,

jotka aikuisten tekeminä olisivat rangaistavia. Lastensuojelullista huolta vähennetään lukumäärän tarkalla esittämisellä: lapsi näpisti *kaksi Dolly-karkkia*. Kaksi on niin vähän, että tekoa ei voida pitää vakavana. Myöskin näpistämisen kohde, karkit, liitetään myönteisessä mielessä lapsi-kategoriaan. Yleisesti ajatellaan lasten pitävän karkeista. Tulkinta olisi aivan toinen, jos lapsi olisi näpistänyt vaikkapa olutta tai tupakkaa. *Aikaisemminkin* tuottaa tulkinnan moraalisesta murtumasta, joka saattaa tässä kontekstissa toimia myös viittauksena tulevaan. Poliisillahan ei ollut tietoa aiemmista näpistelyistä, joten kirjoittaja tuottaa tällä tavalla myös mahdollisuuden tulkinnan lapsesta näpistelijänä myös tulevaisuudessa. Lapsi on toiminut moraalisesti väärin ja on mahdollista, että toimii niin myöhemminkin. Lapsi tulee tässä kategorisoiduksi yhtäältä näpistelijäksi, mutta toisaalta virheen tehneeksi lapseksi. Lastensuojelullinen huoli ja ilmoituksen syy on selkeästi lapsen toiminta, näpistäminen, mutta huoli ei ole vakava tällä hetkellä. Tilanteisesti lapsi kategorisoidaan tässä sääntöjä rikkoneeksi lapseksi.

Poliisin tekemässä ilmoitus kuvataan 11-vuotiaan pojan näpistelyä seuraavalla tavalla:

Alueen Kioskilla oli Poika asioimassa ja unohti kertomansa mukaan taskuun tms. yhden Pokemon korttipaketin (5,50 e) ja meni ulos. Itkua väänti paikalla ja lupasi olla tarkempi vastaisuudessa. Jututettu ja päästetty tämän jälkeen Poika matkalle kohti Koulua. Oli jo itse saanut äidin kiinni puhelimella ja kertonut tapahtuneen. Olivat sopineet, että asiasta keskustellaan koulun jälkeen. Yritetään saada vanhempia kiinni ruokatunnin aikoihin, molemmat olivat opettajina töissä.

Lastensuojeluilmoitukseen on kirjoitettu huolta vain lapsi-kategoriaan. Lapsi on toiminut kategorijäsenyytensä odotetulla tavalla halutessaan Pokemon-korttipaketin, lastenhan tiedetään keräilevän niitä. Lapsi on kuitenkin toiminut moraalisesti väärällä tavalla *unohtamalla sen taskuunsa*. Lapsen kertoma tavaran unohtamisesta taskuun tulee tulkituksi näpistykseksi, vaikka kirjoittaja ei ilmoitustekstissään sitä sanaa käytä. Tämä vahvistaa lapsen toiminnan virheluonnetta: lapsi on tehnyt virheen, eikä virheistä ole tapana rangaista, vaan niistä opitaan. Lapsi-kategoriaan liittyvää huolta vähentää lapsen toiminta: poliisin mennessä paikalle poika *väänti itkua*, mikä voidaan tulkita lapsen ymmärryksestä moraalisesta oikean ja väärän toiminnan eroista. Lapsi tunnereaktiollaan osoittaa, että on tehnyt väärin. Virheestä oppimisen tulkintaa korostaa lapseen liitetty *lupaus olla tarkempi vastaisuudessa*. Lapsi kirjoitetaan lupauksessaan luotettavaksi, kirjoittamalla lapsen ottamasta vastuusta ennen poliisin tuloa *kertomalla itse* teostaan äidilleen. Lapsen moraalista kykyä toimia jatkossa oikein vahvistetaan kirjoittamalla vanhemmat *opettajina*, jotka kulttuurisesti ammatinsa

edustajina tulevat tulkituiksi korkean moraalin omaavina. Kategorisoimalla lapsi opettajien lapseksi, tulkitaan myös hänet korkean moraalin omaavana tai ainakin sitä kohti kehittyvänä ja oppivana. Määrällisellä ilmauksella *yhden* korttipaketin ja tavaran arvolla *5,50 euroa* vähennetään teon vakavuutta ja toisaalta lastensuojelullista huolta. Lastensuojelullista huolta vähennetään myös ilmaisuilla *jo*, sillä se viittaa lapsen toimintaan 'tunnustaa' väärä tekonsa äidilleen, ennen viranomaisen yhteydenottoa vanhempaan. Tavanomaista sosiaalista järjestystä kuvaavat selvittelyn *jälkeen* lapsen päästäminen kouluun sekä lapsen sopima asian selvittely äidin kanssa *koulun jälkeen*. Lapsen toiminta ei tule poliisin taholta tulkituksi niin vakavaksi, että lapsi tai hänen vanhempansa eivät voisi jatkaa tavanomaista toimintaansa (koulunkäyntiä ja töissä olemista).

Poliisin tekemässä lastensuojeluilmoituksessa kuvataan 10-vuotiaan pojan käymiä keskusteluja seuraavalla tavalla:

Toinen kunta-Kunta, netin kautta keskustelut 29.11.2013- 25.1.2014. 10-vuotiaat pojat, Kunnassa asuva Poika ja Toisen kunnan poika keskustelleet WhatsApp:n, Skypen ja tekstiviestien välityksellä ikään nähden yliseksuaalisella tyylillä. Keskusteluissa lievä painostuksen sävy nähtävissä Pojan toimesta.

Lastensuojeluilmoitukseen kirjoitetaan huoli vain lapsi-kategoriaan. Sinänsä pojan toiminta, *samanikäisen pojan* kanssa *keskustelu*, on lapsi-kategoriaan kuuluvaa toimintaa. Poikkeama tästä toiminnasta syntyy, kun kirjoittaja on tulkinnut poikien keskustelua *yliseksuaalisella tyylillä* käydyiksi. Huomionarvoista on, että keskustelujen muoto on ollut mahdollisesti puhetta, mutta myös tekstejä, sillä tekstiviestit *ovat* tekstejä ja WhatsApp on puheen lisäksi myös tekstejä. Kirjoittaja ei tekstissään sulje lasta seksuaalisuuden ulkopuolelle, mutta on havainnut rajan ylittävää toimintaa siitä, mikä on 10-vuotiaalle sopivaa. Tästä voi tulkita niin, että jos lapsi olisi vanhempi tai aikuinen, ei keskustelutyylillä rikkoisi sopivan toiminnan rajoja. Kirjoittaja korostaa omaa tulkintaansa tilanteesta kirjoittamalla keskustelusta havaitun *lievän painostuksen sävyn*. Lapsen toimintaa ei kirjoiteta eksplisiittisesti auki ilmoitustekstiin, jolloin se enemmänkin vihjaa lapsen toiminnan huolta herättävästä laadusta. Poika on toiminnassaan rikkonut sosiaalisen kanssakäymisen sääntöjä, johon kuuluu asiallinen keskustelu. Sosiaalisen vuorovaikutustilanteen näkökulmasta lapset ovat tasavertaisia, mutta pojan toiminta rikkoor tämän *lievän painostuksen sävyn* vuoksi. Ajallisella painantamisella *29.11.2013-25.1.2014* korostetaan kirjoittajan tulkintaa lapsen toiminnasta huolestuttavaksi, koska se vihjaa lapsen teoista toistuvina. Lastensuojeluilmoituskontekstissa epäsoviviksi tulkittujen tekojen toistuvuus yleensä vahvistaa huolta, mutta tässä tekstissä lapsen

tekojen yleisluontoinen kuvaus lieventää huolta. Tässä ilmoituksessa huolestuttavan toiminnan ajallinen tarkkarajaisuus ja toiminnan sisällön kuvauksen suurpiirteisyys ovat ristiriidassa keskenään. Tekstissä häilyy lapsen toiminnan tulkitseminen lastensuojelullisen huolen ja ei-lastensuojelullisen huolen välillä. Ikään kuin kirjoittaja ei ole itsekään varma, onko huolta vai ei. Lapsi tulee kategorisoiduksi 10-vuotiaalle sopivien keskustelujen ja yleisten vuorovaikutussääntöjen rikkomusten vuoksi sääntöjä rikkoneeksi lapseksi.

Väkivaltainen lapsi

Väkivallan käyttäminen ei kategorisesti ole kulttuurissamme hyväksytty tapa toimia. Kuitenkaan se, mikä tulee tulkituksi väkivaltaisena tekona tai toimintana ei ole yksiselitteistä. Kun esimerkiksi kaksivuotias lapsi lyö kiukustuessaan toista lasta tai vanhempaansa, tulkitaan hänen toimintansa siten, ettei hän ole vielä oppinut riittävästi itsehillintää, eikä tunnista teon epäsopivuutta. Alakouluikäisen sen sijaan oletetaan jo tietävän väkivaltaisen toiminnan epäsopivaksi ja häneltä odotetaan väkivallatonta käyttäytymistä. Toisaalta lasten keskinäisestä toiminnasta, erityisesti koulussa käytetään kategoriaa koulukiusaaminen, jota ei automaattisesti tulkita väkivallaksi, mutta joka voi pitää sisällään myös fyysisen väkivallan tekoja. Koulukontekstissa lapsen käyttäytyminen tulee tulkituksi väkivaltana poikkeuksetta silloin, kun lapsi käyttää väkivaltaa aikuista kohtaan. Tavallaan samanikäisten (tai -kokoisten) lasten keskinäinen fyysinenkin yhteenotto voidaan tulkita nahisteluksi, joka kulttuurisesti tulkitaan poikalapsi-kategoriaan kuuluvaksi toiminnoksi. Kulttuurisesti hyväksytyyn nahistelun ja ei-hyväksytyyn väkivallan erottanee ainakin tekojen seurauksellisuus, aiheutuneiden vahinkojen vakavuus.

Lastensuojeluilmoituksissa lapsen käyttämää väkivaltaa kuvataan pääsääntöisesti fyysisenä väkivaltana, lapsesta ulospäin havaittavina tekoina, lapsen tekoina muita ihmisiä tai ympäristöä kohtaan. Lastensuojeluilmoitusten lasten väkivaltaiset teot tulevat toisinaan selitetyiksi jonkinlaisina reaktioina tietyissä tilanteissa, jolloin kuvauksesta on tulkittavissa jonkinlaista ymmärrystä lapsen väkivaltaiselle toiminnalle. Toisinaan lapsen väkivaltaiset teot kuvataan tilanteista täysin irrallisina tai kokonaan ilman tilannekuvauksia, ikään kuin lapsen väkivaltainen käyttäytyminen olisi ilmaantunut 'tyhjästä'. Joissakin ilmoitusteksteissä lapsen toiminta kirjoitetaan molemmilla tavoilla. Keskeistä kuitenkin on, että vaikka lapsen teolle annettaisiin tilannekohtainen selitys, on fyysisen väkivallan käyttäminen kulttuurisesti niin latautunut ja vahva teko, että se tulee tulkituksi itsestään selvästi lastensuojelullisena huolena. Näin ollen tulkinta fyysisen väkivallan teon tehnyt lapsi tulee tulkituksi *väkivaltaisena lapsena*.

Koulun tekemässä lastensuojeluilmoituksessa kuvataan 12-vuotiaan pojan tilannetta ja toimintaa uudessa koulussa:

Perhe on muuttanut Toisesta kunnasta Kuntaan helmikuun alussa. Toisessa kunnassa perhe ollut sos.toimen asiakkaana. Poika tuli kouluun 10.2.2014. Havaintoja koulussa:

- *Poissaoloja jo 31h (6.3.2014), passiivinen oppitunneilla.*
- *”Vihan tunne” kaikkia asioita kohtaan.*
- *Epäluottamus kaikkia aikuisia kohtaan.*
- *Ei halua kontaktia muihin ihmisiin.*
- *Hallitsematon väkivaltatapaus 5.3.2014.*

Lastensuojelullinen huoli kirjoitetaan lapsi-kategoriaan. Tosin heti ilmoitustekstin alussa viitataan kategoriakokoelmaan perhe, jonka jäsen myös poika on. Perhe kuvataan aiemmassa asuinkunnassaan sos.toimen asiakkaana olleeksi, joka luo epäsuorasti tulkintaa perheen ongelmallisuudesta ja siten toimii perusoletuksena, kuin taustakankaana, jota vasten pojan toimintaa ja piirteitä tulkitaan. Pojan ongelmallisuuden tulkintaa vahvistavat ilmaisut ”vihan tunne” kaikkia asioita kohtaan, epäluottamus kaikkia aikuisia kohtaan ja ei halua kontaktia muihin ihmisiin. Nämä ilmaisut ovat hyvin laajoja, kokonaisvaltaisia, eikä niitä liitetä tiettyihin tilanteisiin, jolloin niistä tulee kuvauksia lapsen ”luonnollisista” ominaisuuksista. Toisaalta kaikki nämä kuvaukset ovat kirjoittajan tulkintoja lapsi-kategoriasta poikkeavista piirteistä. ’Normaalin’ lapsen ajatellaan olevan halukas vuorovaikutukseen muiden ihmisten kanssa, luottavan kategorisesti aikuisiin ja suhtautuvan myönteisesti asioihin. Toisaalta poika tulee kirjoitetuksi oppilas-kategoriaan, mutta siinäkin poikkeavaksi kategoriasidonnaisista toiminnoista, poissaolojensa ja passiivisuutensa vuoksi. Pääasiallinen lastensuojelullinen huoli kirjoitetaan kuitenkin hallitsemattomana väkivaltatapauksena. Ilman että tekstiin on kirjoitettu, kuka on käyttänyt väkivaltaa, tulee lapsi tulkituksi väkivallan tekijänä. Tässä lapsen teot eivät saa tarkempaa kuvausta tekojen muodosta tai kohteesta, mutta silti tilanne tulee tulkituksi vakavana huolen aiheena. Väkivaltatapaus kuvataan hallitsemattomana, jolloin väkivallalle ei ole mitään selitystä tai syytä eli lapsi on vain yhtäkkiä toiminut arvaamattoman väkivaltaisesti, jolloin hänet itsensä tulkitaan väkivaltaiseksi. Hallitsemattomuuteen koulukontekstissa liittyy myös tulkinta siitä, että tilanne ja lapsi eivät ole olleet aikuisten hallittavissa tai hallintaan otettavissa. Näin ollen lapsi on toiminnallaan rikkonut myös koulun sääntöjä, eikä ole asettunut häneltä odotettuun oppilaan kategoriaan, joka toimii opettajan tai muiden koulun aikuisten ohjeiden mukaisesti.

Lastensuojeluilmoitus on kirjoitettu koulun näkökulmasta – ja nimenomaan koulun instituutiona, sillä ilmoitus on kirjoitettu kollektiivisena, jaettuna tietona, ei kenenkään yksittäisen henkilön havaintoina. Tällä tavalla kirjoitettuna havainnot ja huolet saavat painavuutta. Tarkat päivämäärät ovat keskeisessä osassa ongelmanmäärittämisessä. päivämäärillä on merkitystä faktatietona: koulussa voidaan tarkasti määritellä, milloin huolestuttavat asiat ovat tapahtuneet. Ajallisilla määreillä vahvistetaan ongelmallisuutta. Muutto *helmikuun alussa, kouluun 10.2.* vihjaa siitä, että lapsi ei välttämättä ole tullut kouluun välittömästi perheen muuton jälkeen. Edelleen kouluun tulon päivämäärän ja poissaolojen raportointipäivämäärän 6.3. välinen aika on lyhyt, joka tulee tulkituksi nopeana ongelmien ilmenemisenä. Lapsen arvaamattomaksi ja epäsosiaalisesti tulkittu käyttäytyminen ei tule kirjoitetuksi hetkelliseksi tai väliaikaiseksi tilanteeksi, vaan lapsen pysyvämmäksi ominaisuudeksi. Lastensuojeluilmoituksen vahvin huoli kohdistuu nimenomaan hallitsemattomaan väkivaltatilanteeseen ja muut kuvaukset toimivat kuin pohjustuksena lapsesta, johon aikuiset eivät saa otetta, hallintaansa tai joka ei toimi kuten 12-vuotiaalta lapselta ja oppilaalta odotetaan. Näin ollen lapsi tulee tulkituksi *väkivaltaiseksi lapseksi.*

Niin ikään koulun tekemässä lastensuojeluilmoituksessa kirjoitetaan 9-vuotiaan pojan epäsovinnasta käyttäytymisestä koulussa seuraavasti:

Lapsi lyönyt koulussa aikuista nyrkillä käsivarteen (9.4.)

Lapsi löi opettajaa useita kertoja kylkeen ja karkasi liikuntatunnilta (9.4.)

Lapsi löi avustajaa, kun avustaja poisti taksista lapsen kädestä kepin (9.4.)

Lapsi löi avustajaa kaksi kertaa, kun avustaja ohjasi häntä välitunnille (10.4.)

Lapsi otti käteen rappurallin ja hakkasi koulun lasiovea useita kertoja (10.4.)

Lapsi on pitänyt ruokajonossa veistä kädessä ja kysynyt pienemmältä oppilaalta ”tuliskohan verta, jos viiltäisin sun kurkun auki”. Tämän jälkeen lapsi on lyönyt veitsellä rintaansa useita kertoja todeten aikuiselle, että ”eihän tämä ole edes terävä”.

Huoli kirjoitetaan yksinomaan lapsi-kategoriaan. Lapsi kuvataan lähes yksinomaan väkivallan tekojen kautta: lapsi kuvataan *lyöneen* aikuista neljässä erillisessä tilanteessa. Lapsi tulee kuvatuksi myös kategoriapareissa lapsi-aikuinen, oppilas-opettaja ja oppilas-avustaja, joihin kaikkiin voidaan liittää lapsen alistaisuus (tai hierarkkisesti alempana oleminen) suhteessa aikuisen toimintaan. Lapsi rikkoo epäsovinnalla toiminnallaan tätä sosiaalista järjestystä. Lapsen kategoriaan poikkeavana toimintona korostetaan kahdessa kuvauksessa, joissa lapsen toiminta kuvataan epäasiallisena ja aikuisen (avustajan) asiallisena. Lapsi löi, avustaja poisti taksista lapsen kädestä kepin. Kepin hallussa pitäminen sinänsä ei ole lapsi-kategoriasta poikkeavaa toimintaa, sillä keppi lapsen kädessä

tulee useimmiten tulkituksi kategoriasidonnaisen toiminnan, leikkimisen, välineenä. Juuri tämän lapsen kädessä keppi tulee tulkituksi kuitenkin lapsi-kategoriasta poikkeavasti, vaarallisena esineenä, mikä tulkinta kietoutuu jo tehtyyn tulkintaan tästä lapsesta. Näin ollen avustajan toiminta kirjoitetaan avustaja-kategoriaan sidonnaisena toimintana: avustajalta edellytetään lapsen ja muiden henkilöiden turvallisuuden varmistamista koulumatkan alkaessa. Sama asetelma toistuu uudelleen: Lapsi löi, avustaja *ohjasi lasta välitunnille*. Edelleen avustaja tekee sitä, mitä avustajalta odotetaan: ohjaa lasta. Lapsen väkivaltaisen teon lyömisen kuvaus yhteyksissä, jossa avustaja 'tekee työtään', korostaa lapsen ongelmallisuutta. Vielä enemmän lapsen käyttäytymisen (ja lapsen) ongelmallisuutta korostetaan kuvauksissa, joissa ei ole mitään tilannetta avaavia kuvauksia: Lapsi *lyönyt aikuista, otti käteen rappurallin ja hakkasi koulun lasiovea*. Ilman kirjoittajan antamia selityksiä lapsen poikkeavasta käyttäytymisestä syntyy vaikutelma aivan kuin lapsen väkivalta olisi ilmaantunut 'tyhjästä'. Tämänkaltaisella kuvauksella lapsi kirjoitetaan "luonnolliselta" ominaisuudeltaan väkivaltaiseksi: lapsi vain on sellainen. Ilmoitustekstissä ajalliset ja määrälliset ilmaisut toimivat lapsen ongelmallisuuden, eräässä mielessä tapaisuuden vahvistajina. Lyömisten lukumäärillä ja päivämäärillä korostetaan sitä, ettei kyseessä ole yksittäinen tilanne, jossa lapsi on käyttänyt väkivaltaa, vaan tilanteet toistuvat. Lapsen ongelmallisuutta korostetaan vielä lisää kirjoittamalla tarkat päivämäärät, joista voidaan tulkita lapsen käyttävän väkivaltaa useita kertoja päivässä.

Pelastustoimen tekemässä lastensuojeluilmoituksessa kirjoitetaan 10-vuotiaan pojan väkivaltaisesta käyttäytymisestä seuraavasti:

10-vuotias poika käyttäytyy perhettään (sisar, äiti) kohtaan uhkaavasti/aggressiivisesti. Uhannut tappaa hakemalla isältään asean. Yrittänyt lyödä äitiä kitaralla, potkinut/lyönyt sisartaan. Linnoittautunut WC:n, jossa levitellyt tavaroita ja heittänyt niitä ikkunasta pihalle. Asunnossa myös paikalla äidin ystävä. Poika ei pysty omien sanojensa mukaan hillitsemään itseään suuttuessaan- hän kuitenkin ilmaisee tilanteen jälkeen, että häntä harmittaa mitä on mennyt tekemään- ei kuitenkaan muista kaikkia tekojaan. Pojalla poissaoloja koulusta, kotoa karkailua. Tilanteet kärjistyvät arkisista asioista, kuten jos kielletään illalla menemästä luistelemaan kavereiden kanssa.

Lastensuojelullinen huoli kohdistuu pojan väkivallan tekoihin, vaikka sanaa väkivalta ei ilmoituksessa käytetä kertaakaan. Lapsen tekoina väkivalta tai sillä uhkaaminen eivät näyttäyty poikkeamisina pelkästään lapsi-kategoriaan liitettävistä toiminnoista, vaan myös moraalisenä murtumana perhesuhteiden osalta. Vain poika kirjoitetaan toimijaksi, jolloin muiden kategorioiden (sisar, äiti, isä, äidin ystävä) mainitseminen ilman toimijuutta korostaa lapsen toimintaa tilanteisesti. 10-vuotiaalta pojalta odotetaan jo tunteidensa hallintaa ja hillintää siten, että kehenkään ei satu ja mitään ei mene rikki. Kuitenkaan poika *ei pysty omien sanojensa mukaan hillitsemään itseään suuttuessaan*. Kuvauksella viitataan pojan sisäiseen maailmaan ja ominaisuuksiin, jotka ovat hänessä ja joille lapsi ei itsekään voi mitään. Samaa voimattomuutta lapsen ominaisuudelle kirjoitetaan läsnä oleville aikuisille. Se, ettei äitiä kirjoiteta lainkaan toimijaksi ilmoituksessa kuvatussa tilanteessa, vihjaa siitä, että äiti tulkitaan voimattomaksi poikansa väkivaltaisen toiminnan suhteen. Samoin *asunnossa paikalla äidin ystävä* korostaa pojan ongelmallisuutta: poika käyttäytyy poikkeavalla tavalla, väkivaltaisesti, vaikka vieras on paikalla. Lapsen ongelmallisuutta painotetaan vielä kirjoittamalla tilannekuvauksen ulkopuolelta maininnat *poissaoloja koulusta ja kotoa karkailu*, jotka molemmat viittaavat 9-vuotiaan lapsen odotustenmukaisen toiminnan (säännöllinen koulunkäynti ja kotoa poistuminen sovitusti) poikkeavuuteen. *Tilanteet kärjistyvät arkisista asioista, kuten jos kielletään illalla menemästä luistelemaan kavereiden kanssa*. Ilmoituksessa kuvattuun lapsen käyttäytymiseen ei kirjoiteta ilmoitustekstissä selitystä siitä, mistä tällä kertaa tilanne on kärjistynyt lapsen väkivaltaisiin tekoihin asti. Näin ollen lapsi tulee tulkituksi ilmoittajan näkökulmasta mitättömistä, tavallisista arjen asioista helposti suuttuvaksi ja saa suuttuessa raivokohtauksen, joille aikuiset eivät voi mitään. Toisaalta poika tulee kuvatuksi moraalisenä toimijana, joka tunnistaa oikean ja väärän: *tilanteen jälkeen harmittaa mitä on mennyt tekemään*. Tämä vihjaa siitä, että äiti on kyennyt täyttämään velvollisuutensa oikean ja väärän opettamisessa, mutta lapsi ei ongelmallisuudessaan pysty toimimaan sillä tavalla. Ilmoitustekstin kokonaisuudessa poika tulee tulkituksi *väkivaltaiseksi lapseksi*.

Psyykkisesti oireileva lapsi

Näissä lastensuojeluilmoituksissa kuvataan lapsen elämänpiiristä yksittäisiä tapahtumia tai tapahtumaketjuja, joihin reagoimiset kirjoitetaan lastensuojeluilmoituksen huoliksi. Lapsen reagointi kirjoitetaan psyykkisenä oireiluna, kuten viiltelynä ja ahdistuneisuutena. Teksteille on yhteistä se, että ne ovat terveydenhuollon toimijoiden kirjoittamia. Näille teksteille on yhteistä myös se, että

lapsen toiminta tulee selitetyksi oireena jostakin, esimerkiksi psyykkisesti kuormittavasta tilanteesta tai nähdystä väkivallasta.

Terveystieteiden ammattihenkilön tekemässä lastensuojeluilmoituksessa kuvataan 12-vuotiaan tytön reagoitua seuraavalla tavalla:

Koulussa terveydenhoitaja ohjannut päivystyspoliklinikalle, kun Tyttö viillelyt itseään koulussa. Ystävän raiskaus taustalla, joka painaa. Laihtumista myös lyhyessä ajassa. Psyk arvio arkena tulossa. Äiti ja isä ppkl:lla järkyttyneitä tapahtuneesta. Lastenosastolta ilmoitettu, ettei he tee ilmoituksia, joten ppkl hoitaja tehnyt ilmoituksen.

Ilmoitustekstissä huoli kirjoitetaan vain lapsi-kategoriaan. Lapseen kirjoitetaan kaksi huolta: viiltely ja laihtuminen. Viiltely tulee tulkituksi reagoitua ystävän tilanteeseen *Ystävän raiskaus taustalla, joka painaa*. 12-vuotiaille lapsille kaverisuhteilla on hyvin suuri merkitys, joka vain kasvaa nuoruusikään siirryttäessä. Laihtuminen tulee tulkituksi ongelmana nimenomaan siihen liitetyn ajallisen määreensä vuoksi, *lyhyessä ajassa*. Kulttuurisesti erityisesti tyttöjen äkillistä laihtumista pidetään merkinä jostakin psyykkisestä ongelmasta, joka jo sellaisenaan ylittää ainakin terveydenhuollon huoli-kynnyksen. Pelkkä laihtuminen lyhyessä ajassa ei kenties olisi johtanut lastensuojeluilmoituksen tekemiseen. Painavin huoli on viiltely. Äidin ja isän päivystyspoliklinikalle tuleminen voidaan tulkita tytön olevan tavallisesta hyvästä perheestä, jossa vanhemmat ovat kiinnostuneita lastensa tekemisistä. Toisaalta lapsen teon yllätyksellisyyttä kuvaa *järkyttyneitä*, joka viittaa siihen, että heillä ei ole ollut tietoa tytön psyykkisestä voinnista. Tämä puolestaan voidaan tulkita niin, että lapsi on salannut murheensa vanhemmiltaan, jolloin vanhemmat eivät ole voineet tehdä asialle mitään tai estää tilanteen syntymistä. Toinen, vaihtoehtoinen tulkinta voisi olla, että lapsen ja vanhempien suhde ei ole niin luottamuksellinen, että tyttö olisi voinut vanhemmilleen tällaisista asioista kertoa.

Terveystieteiden ammattihenkilön tekemässä lastensuojeluilmoituksessa kirjoitetaan 8-vuotiaasta työstä, joka on nähnyt äitinsä vakavan pahoinpitelyn, ainoana perheen kolmesta lapsesta. Äiti kuvataan ilmoitustekstissä väkivaltaisten tekojen kohteena ja tekijäksi nimetään toinen, perheen ulkopuolinen nainen. Lastensuojeluilmoituksessa tytön reagoitua kuvataan seuraavalla tavalla:

Vanhin lapsi erittäin järkyttynyt, hieman hysteerinen sekä itkuinen -pelkää äidin kuolemaa kovasti. Äiti toimitettu Sairaalan ensiavusta jatkohoitoon -lapsi mukana.

*Sairaalasta konsultoitu sos.päiv. Muut lapset jäävät asuntoon äidin tuttavien kanssa.
Lapselle ainoastaan henkistä koettelemusta tilanteesta -ei fyysisiä vammoja.*

Tässä ilmoitusotteessa (kuten koko ilmoitustekstissä) huoli kirjoitetaan näkyviin vain lapsikategoriaan. Lapsi on nähnyt jotakin sellaista, mitä lapsen ei koskaan pitäisi joutua näkemään. Kulttuurisesti se, että lapsi näkee väkivaltaa, on jotakin, miltä lasta pitäisi itsestään selvästi suojella ja siksi väkivallan näkeminen tulkitaan lastensuojelulliseksi huoleksi ja ongelmaksi, joka vaatii puuttumista. Tästä kertoo myös kirjaus *konsultoitu sos.päiv.*, joka tarkoittaa siis sosiaalipäivystyksen konsulttoimista. Sairaalasta on siis otettu yhteyttä päivystävään sosiaalityöntekijään, koska lapsi on nähnyt vakavaa väkivaltaa. Lapsi kuvataan ilmoituksessa kirjoittajan tulkitsemien tunnereaktioiden kautta *järkyttynyt, hysterinen ja itkuinen*. Toisaalta lapsi tulee kategorisoiduksi, kuten äitikin, potilaan kategoriaan, sillä *lapselle ainoastaan henkistä koettelemusta tilanteesta* voisi tulla tulkituksi siten, että huoli olisi suurempi, jos lapsikin olisi saanut tilanteessa fyysisiä vammoja. Tilanteisesti kuvaus kuitenkin vaikuttaa viittaavan kirjoittajan tehtävään eli arvioida potilaan hoidon tarvetta, jolloin kuvaus *ei fyysisiä vammoja* voidaan tulkita, ettei lasta tulkita kuitenkaan potilas-kategorian jäsenenä. Sairalahoidossa oleminen tai hoidon saaminen ovat potilas-kategoriaan sidonnaisia toimintoja. Ilmoitustekstissä lapseen liitetyt piirteet *järkyttynyt, hysterinen ja itkuinen*...Se, että lapsi jää sairaalaan, vaikka ei tule tulkituksi potilas-kategoriaan, vahvistaa tulkintaa psyykkisesti oireilevana lapsena. Lapsen kategorisoinnista psyykkisesti oireilevaksi seuraa se, että hän jää sairaalaan sen sijaan, että palaisi kotiin sisarustensa kanssa. Tätä vahvistaa myös *muut lapset jäävät asuntoon äidin tuttavien kanssa*. Muut lapset eivät nähneet äidin pahoinpitelyä, joten heistä ei ole samanlaista huolta kuin vanhimmasta lapsesta. Lapsen psyykkisten oireiden vuoksi lapsen tulkitaan tarvitsevan muuta kuin äidin tuttavien huolenpitoa. Huoli määrittäyty isommaksi määrällisten ilmausten kautta *erittäin järkyttynyt, pelkää kovasti*, jonka tulkitsen merkityksessä paljon, voimakkaasti.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tutkielmassani olen tarkastellut lastensuojelulaissa määriteltyjen ilmoitusvelvollisten tekemiä, 7-12-vuotiaita lapsia koskevia kirjallisia lastensuojeluilmoituksia. Tutkimukseni tavoitteena on ollut jäljittää ilmoitusteksteistä erilaisia kuvauksia ja tulkintoja lapsista sekä lapsi-äiti-kategoriapareista, joiden välityksellä ilmoitusvelvollinen kirjoittaa lastensuojelullista huolta. Tutkimuksessani lähestyn ilmoitustekstejä kulttuurisina tuotteina, jotka jäsentävät toimintaa ja sosiaalista järjestystä.

Lähestymistapani on siis konstruktionistinen, jolloin käsittelen tekstejä tekoina, joilla on seuraamuksensa. Konstruktionistinen ymmärrykseni perustuu myös siihen, että kielen ja siten myös tekstien avulla todellisuus rakentuu jatkuvasti ja on aikaan ja kulttuuriin sidonnaista. (Burr 2015, 2-5.)

Lastensuojeluilmoituksella on asiakirjana useita tehtäviä, mutta tutkimukseni kannalta niistä keskeisin on lastensuojelullisen huolen välittäminen ilmoitusvelvolliselta lastensuojelun työntekijälle. Kirjallisella lastensuojeluilmoituksella kirjoittaja (ilmoitusvelvollinen) pyrkii vakuuttamaan lukijan (lastensuojelun työntekijän) asiansa ja huolensa painavuudesta. Pelkästään se, että hän on valinnut ilmoitusmuodoksi kirjallisen ilmoituksen, kertoo siitä. Kirjoitettua kieltä pidetään perinteisesti kulttuurissamme 'todempana' ja siten vakuuttavampana kuin puhuttua kieltä (Tiililä 2011, 169). Lastensuojeluilmoituksen laatija pyrkii tekstillään vakuuttamaan lastensuojeluviranomaisen siitä, että lastensuojelun tulisi toimia lapsen asiassa, jonka ilmoitusvelvollinen on arvioinut lastensuojelulliseksi huoleksi. Tämä näkyy aineistoni lastensuojeluilmoituksissa erilaisten retoristen keinojen, kuten toiston ja luettelemisen käytössä teksteissä. (ks. Atkinson & Coffey 2004, 72-73; Hall & Slembrouck & Sarangi 2006, 19.) Ilmoitusteksteissä näkyy myös voimakkaasti kirjoittajan oletus kirjoittajan ja lukijan keskinäisestä yhteisestä (kulttuurisesta) ymmärryksestä (Günther 2015, 75). Tämä tarkoittaa sitä, että kaikkea ei ole kirjoitettu auki, koska oletuksena on, että lukija ymmärtää vihjeet kulttuurisena toimijana samalla tavoin kuin kirjoittaja on ne tarkoittanut. Lastensuojelullisen huolen poimiminen ilmoitusteksteihin kirjoitetuista kuvauksista edellyttääkin ymmärrystä kulttuurisidonnaista normeista ja toimijakategorioihin liitettävistä odotuksista.

Tutkimusaineistossani lapset ja äidit kuvataan pitkälti heidän toimintansa ja tekemistensä kautta. Toiminnan kuvauksiin ei yleensä liity kirjoittajan omien näkemysten eksplikointia lastensuojelullisesta huolesta, vaan huoli tulee kirjoitetuksi kategoriasidonnaisista toiminnoista poikkeamisina ja murtumina moraalisten toimijoiden teoissa. Nämä ovat itsestään selvästi kulttuuriin liittyviä, kulttuurisesti tunnistettavia tapoja poiketa sosiaalisesta ja moraalisesta järjestyksestä. Poikkeamia ei ole alleviivaten kirjoitettu poikkeamiksi, mutta ne tulevat sellaisina tunnistetuiksi. Tulkinnoissa kulkee mukana tiiviisti kietoutuneena kulttuuriset käsitykset siitä, millainen lapsen tai äidin pitäisi olla sekä siitä, millaisia odotuksia heille asetetaan yksilöinä sekä keskinäisessä suhteessa. Lapsen osalta tulkinnoissa on mukana myös odotukset siitä, millaiseksi hänen pitäisi tulla.

Tässä tutkimusaineistossa lapsi-kategoriaan liittyvät kuvaukset ovat ongelmakeskeisiä ja pääosin negatiivisia. Tämä on havaittu tavanomaisena piirteenä lastensuojelun lapsikuvauksissa. (Ks. Mäenpää & Törrönen 1996; Pösö 2004; Raitakari 2006; Korpinen 2008; Kataja 2012.) On tosin huomattava, että lastensuojelututkimusten aineistojen tekstit ovat pääsääntöisesti lastensuojelun työntekijöiden laatimia, kun taas tässä tutkimuksessa näin ei ole. Ilmoitustekstien ongelmakeskeisyys ja negatiivisuus eivät mielestäni kerro yksittäisten työntekijöiden tai ammattikuntien tavasta kuvata lapsen tai perheen tilannetta ylipäänsä, vaan ennemminkin tilanteisesta kuvauksesta. Lastensuojelu ymmärretään kulttuurisesti toimijana, joka tulee mukaan lapsen ja perheen asioihin silloin, kun jokin on pielessä; jokin asia tai tilanne on tulkittu (sosiaalisesti) ongelmaksi tai vihjeeksi siitä. Jos kaikki on tavanomaisesti 'hyvin', ei lastensuojelulla ole tehtävää.

Monet ilmoitustekstien kuvaukset toimivat käänteisinä hyvän lapsuuden tai tavanomaisesti lapseen liitettävien velvollisuuksien kuvauksina. Kun ilmoitusvelvollinen kirjoittaa lapsen epäsovivasta käyttäytymisestä tai lapsi-kategoriaan kulttuurisesti liittyvien toimintojen poikkeamisista, tulee ilmoitusvelvollinen kirjoittaneeksi samalla siitä, millaista käyttäytymistä tai tekemistä lapselle pidetään hyväksyttävänä ja millaista käyttäytymistä häneltä odotetaan. Tämä havainto on samansuuntainen Törrösen (1994) tulkintojen kanssa. Samaan teemaan liittyy myös Katajan (2008) jäsentely lapsista ongelmallisen ja normaalin käyttäytymisen sekä toiminnan kuvauksissa. Lapsi tulee kirjoitetuksi tämänkin tutkimuksen teksteissä pääsääntöisesti perinteisen lapsikäsitteen pohjalta, joka perustuu kehityspsykologiseen ajatteluun. Tässä ajattelussa lapsi nähdään keskeneräisenä, osaamattomana, aikuisten hoitoa ja ohjausta tarvitsevana, tulevaisuuden aikuisena. Tätä Alanen kutsuu mielestäni osuvasti kasvatuslapsuudeksi. (Neale 2004, 7-8; Alanen 2014, 161-164.) Tutkimusaineistoni perusteella näyttää siltä, että niin sanottu kasvatuslapsuus elää voimakkaasti ammattilaiskäytännöissä, nimenomaan lastensuojelullisen huolen kontekstissa.

Ilmoitusvelvollisten kirjoittamissa lastensuojeluilmoituksissa on aina kyse lapsen kuvaamisesta aikuisten näkökulmasta. Olen jaotellut tutkimusaineistoni kahteen osaan: teksteihin, joissa lapsi kirjoitetaan suhteessa äitiinsä sekä teksteihin, joissa lapsi kirjoitetaan yksilönä. Useimmissa lastensuojeluilmoituksissa, joissa vanhempi on kirjoitettu ilmoitustekstiin, on kyseessä pääosin äiti. Tästä ei voi tehdä suoraa tulkintaa siitä, mikä isän rooli tai suhde on lapsen ja lapsen kasvatukseen. Onkin kiintoisaa, että pääasiallisesti isät jäävät enimmäkseen näkymättömiksi teksteissä, kuten lastensuojelututkimusten perinteessä lapselle on tulkittu käyvän. Äideille kirjoitetaan keskeinen vastuu lasten kasvatuksesta ja huolenpidosta, mikä sellaisenaan on kulttuurisesti hyvin perinteinen käsitys. Lastensuojeluilmoitusten lapset tulevat kirjoitetuiksi erityisesti ulospäin näkyvän epäsovivan

tai ei-toivotun käyttäytymisen kautta. Myönteisesti lapset tulevat kirjoitetuiksi silloin, kun vanhempaan (äitiin) kirjoitetaan ongelmallisuutta, jolloin lapsen liittyvät myönteiset kuvaukset korostavatkin äidin ongelmallisuutta. Tai itse asiassa on niin, että lapsen kuvaus tulee tulkituksi myönteiseksi (kulttuurisen odotuksen mukaiseksi) nimenomaan suhteessa äitiin. Sidoksisuus lapsen ja vanhemman välillä tulee ilmeiseksi.

Niissä teksteissä, joissa lapsi kirjoitetaan suhteessa äitiinsä, kategoriapariin lapsi-äiti, kietoutuvat molempien kuvaukset usein erottamattomalla tavalla toisiinsa. Näissä kummankin vastinparin kuvaukselle annetaan selityksiä, selontekoja viittaamalla joko suoraan tai epäsuorasti toiseen kategoriaan. Myönteisillä lapsen tai äitiin liitettyillä kirjauksilla ei sinänsä tehdä lapsesta tai äidistä hyvää, osaavaa ja toimivaa, vaan ennen kaikkea korostetaan kategoriaparin toisen osapuolen ongelmallisuutta. Tällä tavalla kirjoittaja tekstillä voidaan myös suunnata lukijan huomiota haluttuun kohteeseen, eikä ongelmallisuus jää voimakkaan kontrastiasetelman vuoksi tulkinnanvaraiseksi. Lastensuojeluilmoitusteksteille tekemieni tulkintojen perusteella olen nimennyt kategoriapareiksi: *hankala lapsi- huono äiti*, *kunnollinen lapsi-huono äiti* sekä *hankala lapsi-hyvä äiti*.

Hankala lapsi-huono äiti-kategoriaparissa lapsi kirjoitetaan aikuisten, kuten esimerkiksi ilmoittajan, äidin tai opettajan näkökulmasta katsottuna oireilevaksi, vaikeahoitaiseksi, tottelemattomaksi, omaehtoiseksi, eri tavoin vaikeaksi ja hankalaksi. Lapsi rikkoo toiminnallaan lapsi-vanhempi-kategoriaparin välistä suhdetta, jossa kulttuurinen odotus on kategoriaparin liitetystä hierarkkisuudesta. Tällöin äidin tulisi hallita, kontrolloida ja jopa määrätä lasta hierarkkisesti ylemmän asemansa perusteella ja lapsen tulisi toimia äidin pyyntöjen ja ohjeiden mukaisesti. Kun äiti ei syystä tai toisesta täytä tätä odotusta, tulee hän tulkituksi huonoksi äidiksi. Näissä ilmoituksissa siis sekä lapset että äidit kirjoitetaan lapsi- ja äiti-kategorioiden kulttuurisesti liitettyjen odotusten mukaisia toimintoja eri tavoin rikkovina tai niissä epäonnistuvina. *Kunnollinen lapsi-huono äiti*-kategoriaparissa lapsi kirjoitetaan aikuisten näkökulmasta tavalliseksi lapseksi, joka toimii aikuisen pyytämällä tavalla ja muutoinkin, kuten kulttuurisesti hänen ikäiseltään lapselta odotetaan. Näissä ilmoitusteksteissä äiti rikkoo toiminnallaan kulttuurisia odotuksia tai poikkeaa niistä samalla tavoin kuin olen kuvannut kategoriaparissa hankala lapsi-huono äiti. Sen sijaan *hankala lapsi-hyvä äiti*-kategoriaparissa äiti huolehtii kategoriasidonnaisista velvollisuuksistaan, kuten lasten kasvatuksesta ja lasten hoivaamisesta – useimmiten jopa ylittäen kulttuuriset odotukset. Lapsen liitetty toiminnot ja odotuksista poikkeamiset vahvistavat kuvausta äidistä hyvänä äitinä. Äidin pienet poikkeamat kulttuurisista odotuksista saavat selityksensä lapsesta: se, että äidin ponnisteluista huolimatta

lastensuojelullinen huoli on syntynyt, liitetään teksteissä ensisijaisesti vaikeahoitoiseen tai huonosti käyttäytyvään lapseen.

Niissä teksteissä, joissa sekä toimijuus että lastensuojelullinen huoli on kirjoitettu lapseen yksilönä, keskitytään lapsen toiminnan ja lapsen itsensä kuvauksiin. Kuvaukset ovat useimmiten lapsesta ulospäin suuntautuvan käyttäytymisen kuvauksia ja ilmoitustekstiin kirjoitettujen tai vihjattujen toimija-kategorioiden merkitys näyttää liittyvän lapsen ongelmallisuuden vahvistamiseen tai lastensuojelullisen huolen heikentämiseen. Lapsi kirjoitetaan keskeneräisenä, opettelevana ja erityisesti vahvasti kouluvelvollisuuksien tai niiden rikkomisen kautta. Lastensuojeluilmoitusteksteistä tekemieni tulkintojen perusteella olen nimennyt kuvaukset lapsista *sääntöjä rikkoneeksi, väkivaltaiseksi ja psyykkisesti oireilevaksi lapseksi*.

Lastensuojeluilmoitusten *sääntöjä rikkonut lapsi* kirjoitetaan tekstiin selkeästi havaitun ja rajatun säännön 'rikkojana', jolloin tapahtumakuvaukset liittyvät pääsääntöisesti yksittäiseen tekoon tai tekemättä jättämiseen. Näissä ilmoituksissa lapsi tulee tulkituksi keskeneräisenä, tulevana aikuisena, mutta myös jo olemassa olevana individualistisena moraalisen toimijana, joka saa toiminnallaan ja valinnoillaan ei-toivottuja asioita aikaan. *Väkivaltaisen lapsen* kuvauksissa ilmoitustekstissä kuvataan lapsen käyttämää väkivaltaa pääsääntöisesti fyysisenä väkivaltana, lapsesta ulospäin havaittavina tekoina, lapsen tekoina muita ihmisiä tai ympäristöä kohtaan. Lastensuojeluilmoitusten lasten väkivaltaiset teot tulevat toisinaan selitetyiksi jonkinlaisina reaktioina tietyissä tilanteissa, jolloin kuvauksesta on tulkittavissa jonkinlaista ymmärrystä lapsen väkivaltaiselle toiminnalle. Toisinaan lapsen väkivaltaiset teot kuvataan tilanteista täysin irrallisina tai kokonaan ilman tilannekuvauksia, ikään kuin lapsen väkivaltainen käyttäytyminen olisi ilmaantunut 'tyhjästä'. Joissakin ilmoitusteksteissä lapsen toiminta kirjoitetaan molemmilla tavoilla. Keskeistä kuitenkin on, että vaikka lapsen teolle annettaisiin tilannekohtainen selitys, on fyysisen väkivallan käyttäminen kulttuurisesti niin latautunut ja vahva teko, että se tulee tulkituksi itsestään selvästi lastensuojelullisena huolena. *Psyykkisesti oireileva lapsi* kuvataan lapsen elämänpiirin yksittäisinä tapahtumina tai tapahtumaketjuina, joihin reagoimiset kirjoitetaan lastensuojeluilmoituksen huoliksi. Lapsen reagointi kirjoitetaan psyykkisenä oireiluna, kuten viiltelynä ja ahdistuneisuutena. Lapsen toiminnalle annetaan selontekoja esimerkiksi viittauksilla psyykkisesti kuormittavasta tilanteesta tai nähdystä väkivallasta. On huomionarvoista, että samoja sisältöjä on myös kirjoitettu tulkintoihini hankalasta lapsesta suhteessa äitiin.

Lapselle keskeiseksi velvollisuudeksi kirjoitetaan aikuisten totteleminen, aikuisten pyyntöjen ja käskyjen noudattaminen. Ilmoitusteksteissä lapsi kirjoitetaan joko hankalaksi tai kunnolliseksi tästä näkökulmasta katsoen. Ongelma ja huoli liittyvät aina lapsen poikkeamiseen tästä kategoriasidonnaisen toiminnan odotuksesta. Ilmoitusteksteissä lapsen velvollisuus liittyy kategorisesti aikuisiin, mutta korostuu erityisesti suhteessa opettajaan ja vanhempaan. Lapsen ja äidin väliseen suhteeseen liittyy se erityisyys, että ilmoitusteksteissä lapsen pienikin tottelemattomuus asettaa 'vaaraan' myös hyvän äitiyden. Useissa teksteissä vihjataan siitä, että hankalan lapsen vuoksi äiti ei voi täyttää tavanomaisia äitiyteen tai vanhemmuuteen liitettäviä velvollisuuksiaan, vaikka haluaisi. Toisaalta lapsen hankaluus vihjaa samanaikaisesti myös vanhemman kykyyn tai kyvyttömyyteen suoriutua velvollisuuksistaan. Koko aineistossa äidit tulevatkin kuvatuiksi pääsääntöisesti kategoriasidonnaisissa velvollisuuksissaan epäonnistuneina. Ilmoituksista ei välttämättä käy ilmi, onko perheessä yksi vai useampi vanhempi, mutta velvollisuudet lapsen kasvattamisesta näyttävät tässä aineistossa liittyvän voimakkaasti nimenomaan äiti-kategoriaan

Ilmoitusvelvollisten kirjoittamat tekstit ovat vuorovaikutteisia: niiden kautta ammatilliset käsitykset lastensuojelullista huolta herättävistä lapsista muokkaantuvat ajassa ja tilanteisesti. Teksteistä seuraa konkreettisesti jotakin: ammattilaisen huoli tulee lastensuojelun tietoon ja siitä seuraa lastensuojelun työntekijän arvio siitä, onko lastensuojelutarpeen arviointi tehtävä. Ilmoituksen kautta lapset ja perheet tulevat (kenties ensi kertaa) näkyviksi ja olemassa oleviksi lastensuojeluun.

On huomioitava, että tutkimusaineistoni on ilmoitusvelvollisten ja siitäkin hyvin rajatun joukon kuvauksia lapsista. Suurin osa, yli puolet tutkimistani kirjallisista lastensuojeluilmoituksista ovat opetustoimen ja poliisitoimen laatimia. Myös ruotsalaisessa tutkimuksessa samat tahot olivat enemmistönä lasten kaltoinkohtelua koskevissa ilmoituksissa (Cocozza & Gustafsson & Sydsjö 2007, 218). Tutkimukseni perusteella ei voi kuitenkaan sanoa, että nämä tahot *tekisivät eniten* lastensuojeluilmoituksia; ennemminkin sen, että nämä tahot *kirjoittavat useammin* lastensuojeluilmoituksia kuin toiset ilmoittajatahot.

Lastensuojeluilmoitustekstit eivät kuvaa huolta herättäneen lapsen tai hänen vanhempansa tilannetta kokonaan, vaan teksti on kirjoittajan valintoja hänen valitsemastaan näkökulmasta. Ilmoitustekstin valikoitumiseen vaikuttaa myös ilmoittajan asema suhteessa lapseen ja vanhempaan: työskenteleekö hän lapsen vai aikuisen kanssa; onko roolina olla vain sattumanvaraisesti vai säännönmukaisesti lapsen ja perheen elämässä. Nämä vaikuttavat myös ilmoitustekstin sisältämään aikaperspektiiviin,

huolen kohdistumiseen ajallisesti (vrt. Korhonen 2008, 9) sekä huolen tai ongelman vakavuuteen (vrt. Kataja 2012, 178).

Lastensuojeluilmoitusten teksteissä tulee erinomaisesti esiin pulman tai huolen ajallinen vaihtelevuus ts. osa ilmoituksista on kirjoitettu yksittäisistä tilanteista, jolloin pulman nähdään olevan tässä ja nyt. Toisissa ilmoituksissa on kirjoitettu jopa koko ajallinen jatkumo menneisyydestä tämän hetken kautta tulevaisuuteen. Aineistoa tutkiessani sieltä nousi esiin toistuvasti määrällisten ja ajallisten ilmaisujen käyttö. Määrällisillä ilmaisuilla tarkoitan esimerkiksi sanoja usein, päivittäin tai jatkuvasti. Ajallisilla ilmaisuilla tarkoitan esimerkiksi kellonaikoja, päivämääriä sekä viittauksia aika-jatkumoon (mennyt-nykyisyys-tulevaisuus). Tulkintani mukaan näitä ilmaisuja käytetään pääasiallisesti lastensuojelullisen huolen tai lapsen tai äidin ongelmallisuuden korostajina ja vahvistajina. Keskeiseksi huolen tai ongelman vakavuuden kuvaukseksi näytti muotoutuvan lapsen tai äidin toiminnan toistuvuus.

Kunnasta saamani kokonaisaineisto oli hyvin laaja ja rikas. Minun olikin tehtävä runsaasti valintoja saadakseni lopullisen tutkimusaineistoni kohtuulliseksi ja hallittavaksi pro gradu- työhön sopivaksi. Rajausten tekeminen ja lopullisen tutkimusaineiston valikoiminen analyysivaiheeseen pääsemiseksi oli työläs. Työskentelyni aikana aineiston rikkaus näkyi esimerkiksi siinä, että aineisto kiinnostavuudessaan ikään kuin veti minua useaan suuntaan. Tutkimusaineistoni on kapea otos ilmoitusvelvollisten kirjoittamista lastensuojeluilmoituksista, eikä tutkimukseni perusteella voida vetää mitään yleisiä, kaikkia kirjallisia lastensuojeluilmoitustekstejä koskevia johtopäätöksiä. Tutkimukseni on kuitenkin arvokas ja relevantti kuvaus lastensuojeluilmoituksiin kirjoitetuista lapsista ja äideistä; kuvaus, jossa tulee näkyviin kulttuurisidonnaiset ja tilanteiset tulkinnat lastensuojelullista huolta herättävistä lapsista ja heidän äideistään. Aineisto heijastelee myös kulttuurisia käsityksiä tavanomaisesta lapsuudesta.

Tutkimiani lastensuojeluilmoituksia voidaan luonnehtia myös lastensuojelun rajapinnan asiakirjoina. Lastensuojeluilmoitusten avulla voisi jatkossa tutkia esimerkiksi sitä, mitä ilmoitusvelvolliset ilmoitusteksteissään määrittävät omaa tai lastensuojelun tehtävää, jos lastensuojelu ymmärretään laajasti. Erityisen kiinnostavaksi tämän tekee sosiaalihuoltolain muutokset ja sen mukanaan tuoma aiempaa vieläkin vahvempi ennaltaehkäisevän toiminnan painotus.

LÄHTEET

Alanen, Leena (2001) Lapsuus yhteiskunnallisena ilmiönä. Sosiologia ja sukupolvijärjestys. Teoksessa Anne Sankari & Jyrki Jyrkämä (toim.) Lapsuudesta vanhuuteen. Iän sosiologiaa. Tampere: Vastapaino, 161–186.

Anis Merja (2006) Maahanmuuttajalapsen ja -nuoren lastensuojelun asiakkaina. Teoksessa Hannele Forsberg & Aino Ritala-Koskinen & Maritta Törrönen (toim.) Lapset ja sosiaalityö. Jyväskylä: PS-kustannus, 69-96.

Ariès Philippe (1962) Centuries of childhood. Oxford: Hart.

Atkinson Paul & Coffey Amanda (2004) Analysing documentary realities. Teoksessa David Silverman (toim.) Qualitative research. Theory, method and practice. London: Sage Publications, 56-75.

Burr Vivien (2015) Social constructionism. London: Routledge.

Cocozza Madeleine & Gustafsson Per A. & Sydsjö Pernilla (2007) Who suspects and reports child maltreatment to Social Services in Sweden? Is there a reliable mandatory reporting process? European Journal of Social Work 10(2), 209-223.

Eriksson Esa & Arnkil Tom Erik (2012) Huoli puheeksi. Opas varhaisista dialogeista. 8.painos. Helsinki: Stakes, Oppaita 60.

Eskonen Inkeri (2005) Perheväkivalta lasten kertomana. Miten ja mitä lapset kertovat terapeuttisissa ryhmissä perheväkivallasta? Tampere: Tampereen yliopisto, Acta Universitatis Tamperensis 1107.

Forsberg Hannele (1994) Yksi ja monta perhettä. Tutkimus sosiaalityöntekijöiden perhetulkinnoista sosiaalitoimistotyössä. Helsinki: Stakes, Tutkimuksia 42.

Forsberg Hannele (1998) Perheen ja lapsen tähden. Etnografia kahdesta lastensuojelun asiantuntijakulttuurista. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.

Forsberg Hannele & Ritala-Koskinen Aino & Törrönen Maritta (2006) Kohti lapsisensitiivistä sosiaalityötä. Teoksessa Hannele Forsberg, Aino Ritala-Koskinen & Maritta Törrönen (toim.) Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. Jyväskylä: PS-kustannus, 5-20.

Forsberg Hannele & Ritala-Koskinen Aino (2010) From welfare to illfare: public concern for Finnish childhood. Teoksessa Hannele Forsberg & Teppo Kröger (toim.) Social work and child welfare politics. Through Nordic lenses. Bristol: The Policy Press, 47-64.

Gergen Kenneth J. (2009) An invitation to social construction. London: Sage Publications.

Griffiths Lesley (2001) Categorizing to exclude: the discursive construction of cases in community mental health teams. *Sociology of Health & Illness* 23(5), 678-700.

Günther Kirsi (2015) Asiakasdokumentaatio arviointina mielenterveystyön arjessa. Tutkimus ammatillisesta kirjaamisesta. Tampere: Tampereen yliopisto, Acta Universitatis Tamperensis 2108.

Hacking Ian (2009) Mitä sosiaalinen konstruktionismi on? Suom. Inkeri Koskinen. Tampere: Vastapaino.

Hall Christopher & Slembrouck Stef & Sarangi Srikant (2006) Language practices in social work. Categorisation and accountability in child welfare. London: Routledge.

Harrikari Timo (2008) Riskillä merkityt. Lapset ja nuoret huolen ja puuttumisen politiikassa. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, Julkaisuja 87.

Hastrup Arja & Hietanen-Peltola Marke & Jahnukainen Johanna & Pelkonen Marjaana (toim.) (2013) Lasten, nuorten ja lapsiperheiden palvelujen uudistaminen. Lasten Kaste-kehittämistyöstä pysyväksi toiminnaksi. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Raportti 3/2013.

Heikkinen Alpo (2006) ”Olenko mä sitä riskiryhmää?” Lastensuojelun poikaryhmien hyvinvoinnin muutostekijät – realistinen etnografia. Sosiaalityön erikoistumiskoulutukseen kuuluva lisensiaatintutkimus, lapsi- ja nuorisososiaalityön erikoisala, Yhteiskuntapolitiikan laitos, Helsingin yliopisto.

<http://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=7fecb5d8-953a-4ca3-9e05-79a9e73e750c> . Viitattu 24.9.2017.

Heino Tarja (1997) Asiakkuuden hämäryys lastensuojelussa. Sosiaalityöntekijän tuottama määrittäminen lastensuojelun asiakkaaksi. Helsinki: Stakes, Tutkimuksia 77.

Hester Stephen (1992) Recognising references to deviance in referral talk. Teoksessa Graham Watson & Robert M. Seiler (toim.) Text in context: contributions to ethnomethodology. Newbury Park: Sage.

Hester Stephen & Eglin Peter (1997a) Membership Categorization Analysis: An Introduction. Teoksessa Stephen Hester & Peter Eglin (toim.) Culture in Action. Studies in membership categorization analysis. Lanham: International Institute for Ethnomethodology and Conversation Analysis, 1-23.

Hester Stephen & Eglin Peter (1997b) The reflexive constitution on category, predicate and context in two settings. Teoksessa Stephen Hester & Peter Eglin (toim.) Culture in action. Studies in membership categorization analysis. Lanham: International Institute for Ethnomethodology and Conversation Analysis, 25-48.

Hurtig Johanna (2003) Lasta suojelemassa – etnografia lasten paikan rakentumisesta lastensuojelun perhetyön käytännöissä. Rovaniemi: Lapin yliopisto, Acta Universitatis Lapponiensis 60.

Hurtig Johanna (2006) Lasten tieto sosiaalityön haasteena. Teoksessa Hannele Forsberg, Aino Ritala-Koskinen & Maritta Törrönen (toim.) Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. Jyväskylä: PS-kustannus, 167-193.

Jahnukainen Markku & Pösö Tarja & Kivirauma Joel & Heinonen Hanna (2012) Erityisopetuksen ja lastensuojelun kehitys ja nykytila. Teoksessa Markku Jahnukainen (toim.) Lasten erityishuolto ja -opetus Suomessa. Tampere: Vastapaino, 15-54.

James Allison & James Adrian L. (2004) Constructing childhood. Theory, policy and social practice. New York: Palgrave Macmillan.

Jayyusi Lena (1984) Categorization and the moral order. Boston: Routledge & Kegan Paul.

Jokinen Arja & Juhila Kirsi & Pösö Tarja (1995) Tulkitseva sosiaalityö. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Tarja Pösö (toim.) Sosiaalityö, asiakkuus ja sosiaaliset ongelmat. Konstruktionistinen näkökulma. Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto, 9-31.

Jokinen Arja & Juhila Kirsi & Suoninen Eero (2012) Kategoriat, kulttuuri ja moraalit. Tampere: Vastapaino.

Karvinen-Niinikoski Synnöve & Tapola Maria (2002) Dokumentointi sosiaalityössä – perinteitä ja haasteita. Teoksessa Ulla Ryyänen & Riitta Vornanen (toim.) Tutkiva sosiaalityö 2002. Sosiaalityön tutkimuksen seura ja Talentia.

<http://www.sosiaalityontutkimussenseura.fi/Tutkiva%20sosiaalityo/Tutkiva%20sosiaalityo%202002.pdf> . Viitattu 24.9.2017.

Kataja Kati (2012) Lapsuuden rajoilla. Normaalin ja poikkeavan määrittäminen huostaanottoasiakirjoissa. Turku: Turun yliopisto, Koulutussosiologian tutkimuskeskuksen raportti 78.

Katajamäki Riitta (2010) Onko viimesijaisesta tulossa ensisijaista? Huoli, riski ja puuttuminen lastensuojeluilmoituksissa. Sosiaalityön pro gradu-tutkielma, Jyväskylän yliopisto.

<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/24978/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201009102552.pdf?sequence=1> . Viitattu 24.9.2017.

Korhonen Anne (2008) Huolta ja huolestumista. Tutkimus lastensuojeluilmoitusten sisällöstä. Julkaisematon sosiaalityön erikoistumiskoulutukseen kuuluva lisensiaatintutkimus, lapsi- ja nuorisososiaalityön erikoisala, Yhteiskuntapolitiikan laitos, Helsingin yliopisto.

Korpinen Johanna (2008) Istuntoja institutionaalisen katseen alla. Lastensuojelun suulliset käsittelyt hallinto-oikeudessa. Tampere: Tampereen yliopisto, Acta Universitatis Tamperensis 1322.

Kuula Arja (2011) Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.

Kuusisto-Niemi Sirpa & Rissanen Sari & Saranto Kaija (2011) Asiakastiedon käyttö sosiaalityön tutkimuksessa – eettinen näkökulma. Teoksessa Aini Pehkonen & Marja Väänänen-Formin (toim.) Sosiaalityön arvot ja etiikka. Jyväskylä: PS-kustannus, 257-273.

Kuusisto-Niemi Sirpa (2012) Uinuvat aineistot – sosiaalityön tutkimuksen suuri mahdollisuus? Teoksessa Suvi Raitakari & Heli Valokivi (toim.) Tutkiva sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen luonne ja odotukset tässä ajassa – käytännön ja tutkimuksen menetelmällinen rikkaus. Sosiaalityön tutkimuksen seura ja Talentia.

www.sosiaalityontutkimuksenseura.fi/Tutkiva%20sosiaalityo/tutkivasosiaalityo2012.pdf. Viitattu 24.9.2017.

Kääriäinen Aino (2003) Lastensuojelun sosiaalityö asiakirjoina. Dokumentoinnin ja tiedonmuodostuksen dynamiikka. Helsinki: Helsingin yliopisto, Sosiaalipolitiikan laitoksen tutkimuksia 1/2003.

Kääriäinen Aino (2006) Lapset sosiaalityön asiakasdokumenteissa. Teoksessa Hannele Forsberg, Aino Ritala-Koskinen & Maritta Törrönen Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. Jyväskylä: PS-kustannus, 45-67.

Kääriäinen Aino (2007) Epävarmuuden sieto ja kirjoitettu tieto sosiaalityössä. Teoksessa Jaana Vuori & Ritva Nätkin Ritva (toim.) Perhetyön tieto. Tampere: Vastapaino, 247-265.

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 361/1983

<http://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1983/19830361?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=laki%20lapsen%20huollosta%20ja%20tapaamisoikeudesta>. Viitattu 24.9.2017.

Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma (2016) Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, Raportteja ja muistioita 2016:29.

Lastensuojelu 2014. Suomen virallinen tilasto. Helsinki: THL, Tilastoraportti 25/2015.

Lastensuojelulaki 417/2007 <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2007/20070417>. Viitattu 24.9.2017.

Lastensuojelulaki, ajantasainen 2017

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=lastensuojelulaki>. Viitattu 24.9.2017.

Lastensuojelun käsikirja, THL

<https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja>. Viitattu 30.10.2017

Mahkonen Sami (2003) Lastensuojeluilmoitus. Helsinki: Edita.

Mahkonen Sami (2015) Uusi oppilashuoltolaki työvälineenä. Helsinki: Edita.

Muukkonen Tiina & Tulensalo Hanna (2004) Kohtaavaa lastensuojelua. Lapsikeskeisen lastensuojelun sosiaalityön tilannearvion käsikirja. Helsinki: Helsingin kaupungin sosiaalivirasto, Selvityksiä 2004:1.

Mäenpää Johanna & Törrönen Maritta (1996) Dokumentoitu lapsi – Miten lapsi näkyy lastensuojelun asiakirjoissa? Helsinki: Stakes, Aiheita 4.

Mäkelä Antti (2012) Poliisin huoli lapsesta. Eksploratiivinen analyysi poliisin tekemistä lastensuojeluilmoituksista Etelä-Savossa 2002-2010. Julkaisematon Sosiaalityön erikoistumiskoulutukseen kuuluva lisensiaatintutkimus, lapsi- ja nuorisososiaalityön erikoisala, Yhteiskuntatieteiden laitos, Itä-Suomen yliopisto.

Neale Bren (2004) Introduction: young children's citizenship. Teoksessa Bren Neale (toim.) Young children's citizenship. Ideas to practice. York: The Joseph Rowntree Foundation, 6-19.

Pekkarinen Elina (2015) Stadilaispojat, rikokset ja lastensuojelu. Viisi tapaustutkimusta kuudelta vuosikymmeneltä. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, Julkaisuja 86.

Pösö Tarja (1993) Kolme koulukotia. Tutkimus tyttöjen ja poikien määrittelykäytännöistä koulukotihoidossa. Tampere: Tampereen yliopisto, Acta Universitatis Tamperensis ser A vol 388.

Pösö Tarja (2012) Lapsen etu, oikeudet ja näkökulma moraalisisina kannanottoina. Teoksessa Hannele Forsberg & Leena Autonen-Vaaraniemi (toim.) Kiistanalainen perhe, moraalinen järkeily ja sosiaalityö. Tampere: Vastapaino, 75-97.

Pösö Tarja (2004) Vakavat silmät ja muita kokemuksia koulukodista. Helsinki: Stakes, Tutkimuksia 133.

Raitakari Suvi (2006) Neuvottelut ja merkinnät minuuksista. Vuorovaikutuksellisuus ja retorisuus nuorten tukiasumisyksikön palaverissa ja tukisuunnitelmissa. Tampere: Tampereen yliopisto, Acta Universitatis Tamperensis 1183.

Ratkaisujen Suomi. Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma 29.5.2015. Hallituksen julkaisusarja 10/2015. Valtioneuvosto.

<http://valtioneuvosto.fi/hallitusohjelman-toteutus/hyvinvointi>. Viitattu 24.9.2017.

Roca-Cuberes Carles (2008) Membership categorization and professional insanity ascription. Discourse Studies 10 (4), 543-570.

Ruusuvuori Johanna (2001) Harvey Sacks: Arkielämän metodit ja keskusteluanalyysi. Teoksessa Vilma Hänninen, Jukka Partanen & Oili-Helena Ylijoki (toim.) Sosiaalipsykologian suunnannäyttäjiä. Tampere: Vastapaino, 383-405.

Sacks Harvey (1992) Lectures on conversation, volume 1. Cambridge: Blackwell Publishers.

Salmi Pinja (2012) Huolipuhe erään eteläsuomalaisen kaupungin lastensuojeluilmoituksissa vuosina 2006 ja 2010. Julkaisematon pro gradu-tutkielma, Sosiaalitieteiden laitos, Helsingin yliopisto.

Saurama Erja (2002) Vastoin vanhempien tahtoa. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus, Tutkimuksia 2002:7

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014

<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=sosiaalihuoltolaki>. Viitattu 24.9.2017.

Stokoe Elizabeth H. (2003) Mothers, single women and sluts: gender, morality and membership categorization in neighbour disputes. Feminism & Psychology 13(3), 317-344.

Strandell Harriet & Forsberg Hannele (2005) Kohti kurinalaista lapsuutta? Kysymys pienten koululaisten iltapäivien (uudelleen) määrittelystä. Yhteiskuntapolitiikka 70 (6), 610-623.

Suoninen Eero (2001) Harold Garfinkel: Etnometodologia ja sosiaaliset järkeilytavat. Teoksessa Vilma Hänninen, Jukka Partanen & Oili-Helena Ylijoki (toim.) Sosiaalipsykologian suunnannäyttäjät. Tampere: Vastapaino, 365-382.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2015) Lastensuojelu 2014. Tilastoraportti 25/2015. Suomen virallinen tilasto. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos
http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129537/Tr25_15_korjattu.pdf?sequence=4. Viitattu 24.9.2017.

Tiililä Ulla (2007) Tekstit viraston työssä. Tutkimus etuuspäätösten kielestä ja konteksteista. Helsinki: Suomen Kirjallisuuden Seura.

Tiililä Ulla (2011) Sanoilla lavastettu virasto. Tietoyhteiskunnan arkea sosiaali- ja hoiva-aloilla. Teoksessa Marjut Johansson & Pirkko Nuolijärvi & Riitta Pyykkö (toim.) Kieli työssä. Asiantuntijatyön kielelliset käytännöt. Helsinki: Suomen Kirjallisuuden Seura, 162-189.

Törrönen Maritta (1999) Lasten arki laitoksessa. Elämistila lastenkodissa ja sairaalassa. Helsinki: Helsinki University Press.

Vanhala Anni (2005) Paikka ja asiakkuus. Etnografia naisten Asuntolasta. Tampere: Tampereen yliopisto, Acta Universitatis Tamperensis 1075.

Vierula Tarja (2015) Lastensuojelun asiakirjojen lukutavat vanhempien kuvaamina. Yhteiskuntapolitiikka 80 (2), 134-146.

Välimaa Outi (2010) Kategoriat ongelman selontekoina. Pitkäaikaistyöttömyydestä neuvottelemisen ja sen rakentuminen haastattelupuheessa. Tampere: Tampereen yliopisto, Acta Universitatis Tamperensis 1589.

Välivaara Christine (2004) Sijoitettu lapsi tunnepyörässä. Menetelmiä ja välineitä lapsilähtöiseen lastensuojeluun. Jyväskylä: Pesäpuu, Raportit 1/2004.

Watson D.R. (1978) Categorization, authorization and blame-negotiation in conversation. *Sociology* 12(1), 105-113.

Wolk Maria T. & Carlin Andrew P. (2004) Depicting a liminal position in ethnomethodology, conversation analysis and membership categorization analysis: the work of Rod Watson. *Human Studies* 27 (1), 69-89.

Yleissopimus lapsen oikeuksista (1989)

<http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060>. Viitattu 24.9.2017.

Liite 1 LASTENSUOJELUILMOITUSLOMAKE

LASTENSUOJELUILMOITUS LsL 25 § Ilmoitusosa

LASTENSUOJELUILMOITUKSEN ILMOITUSOSA

Lastensuojeluilmoitus _____ / _____ 20_____

Otetaan vastaan kirjallisena tai suullisena (puhelimitse tai henkilökohtainen käynti)

Ilmoituksen tekijä täyttää lomakkeen niiltä osin, kuin mitä hänellä on tiedot olemassa.

Lapsen nimi	Ikä	Henkilötunnus
Osoite ja yhteystiedot		

Lapsi asuu			
☐ äidin	☐ isän	☐ muun huoltajan	kanssa.
Huoltajan nimi	Henkilötunnus		
Osoite ja yhteystiedot			
Huoltajan nimi	Henkilötunnus		
Osoite ja yhteystiedot			

Lastensuojeluilmoituksen sisältö (kuvaa omin sanoin)
--

Onko lapselle kerrottu lastensuojeluilmoituksesta?

kyllä ei ei tietoa

Lisätietoja: _____

Onko lastensuojeluilmoituksesta ilmoitettu huoltajalle/huoltajille?

kyllä ei ei tietoa

Lisätietoja: _____

Ilmoituksen tekijä	Virka-asema/ammattinimike ja toimipaikka
Yhteystiedot	

Ilmoituksen tekijä on yksityishenkilö, joka kieltää antamasta tietoja ilmoittajasta asiaan osalliselle

Syy: _____

Ilmoittajataho

☐ ilmoitus on tehty nimettömänä	☐ terveydenhuollon ammattihenkilö
☐ lapsi itse	☐ lasten- ja nuorten psykiatrinen hoito
☐ lapsen vanhempi tai huoltaja	☐ perheneuvola
☐ muu perheen jäsen	☐ mielenterveyspalvelut
☐ muu omainen/sukulainen	☐ lastensuojelulaitos
☐ muu yksityinen henkilö	☐ perhehoitaja
☐ lasten- tai äitiysneuvola	☐ turvapaikan hakijoiden vastaanotto toiminta
☐ päivähoito	☐ sosiaalipäivystys
☐ kotipalvelu	☐ muu sosiaalipalvelun tuottaja
☐ sosiaalityöntekijä	☐ muu terveydenhuollon palvelujen tuottaja
☐ koululaisten aamu- tai iltapäivätoiminta	☐ poliisitoimi
☐ opetustoimi tai muu opetuksen tai koulutuksen järjestäjä	☐ seurakunnan tai muun uskonnollisen yhdyskunnan palveluksessa tai luottamustoimessa oleva henkilö
☐ kouluterveydenhuolto	☐ hätäkeskus
☐ nuorisotoimi	☐ palo- ja pelastustoimi
☐ päihdehuolto	☐ rikosseuraamuslaitos
☐ muu taho, mikä _____	

ilmoittajataho ei ilmene ilmoituksesta

Ilmoitus on vastaanotettu _____ / _____ 20_____

Ilmoituksen vastaanottaja
Virka-asema/ammattinimike